

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 9.

XVII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ОДЛИКОВАЊА

Указом Њег. Велич. Краља, од 12. јула о. г. одликован је:

Орденом Св. Саве III реда: *г. Алфред Фон Домашевски*, професор на универзитету у Хајделбергу.

Указом Њег. Велич. Краља, од 2. августа о. год., одликовани су:

Орденом Св. Саве IV реда: *Д-р Јован Цвијкић*, проф. Вел. Школе, *Васа Филиповић*, директор чачан. гимназије и *Милош Давидовић*, директор крагујевач. гимназије;

Орденом Св. Саве V реда: *Љубомир Милковић* и *Љубомир Јовановић*, проф. друге беогр. гимн. *Стеван Сремац*, проф. треће беогр. гимн., *Ђорђе Крстић*, академски живописац, *Зарија Р. Поповић*, статистичар Министарства просвете и цркв. послова, *Павле Милетић*, члан тимочког Духовног Суда, *Живко Бранковић*, члан нишког Духовног Суда, *Светислав Динуловић*, стални члан Народ. Позоришта, *Милош Војковић* и *Урош Благојевић*, учитељи у Београду, *Владимир Ковачевић* и *Михаило Карић*, учитељи у Крагујевцу, *Дмитрије Цветановић* и *Алекса Величковић*, учитељи у Нишу, *Петар Сирић*, учитељ у Власотинцима, *Василије Јанковић*, унски намесник, *Милорад Поповић*, намесник у Петровцу, *Михаило Марковић*, жагубички свештеник и заступник намесника, *Стеван Поповић*, свештеник осечински, *Добривоје Протић*, свештеник тијањски, *Никола Трифуновић* и *Светозар Цветковић*, свештеници у Београду.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Њег. Велич. Краља, од 2. августа о. г., постављени су:

у другој београдској гимназији: за професора *Павле С. Павловић*, супленат исте гимназије;

у зајечарској гимназији: за професора *Милан Јевтић*, супленат исте гимназије;

у крагујевачкој гимназији: за професора *Милан Мајзнер*, супленат исте гимназије;

у књажевачкој нишкој гимназији: за професора *Ђура Илић*, супленат исте гимназије;

у крушевачкој гимназији: за професоре *Срећко Милетић* и *Живојин Ђурђевић*, супленти исте гимназије;

у нишкој гимназији: за професора *Живојин Хаџић*, супленат укинуте алексиначке ниже гимназије;

у пиротској гимназији: за професоре: *Риста Стојановић* и *Васа Даниловић*, супленти исте гимназије;

у пожаревачкој гимназији: за професоре: *Гаврило Илић* и *Мирко Пејић*, супленти исте гимн.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ВЕЛИКА ШКОЛА

Постављења

Претписом Министровим постављени су:

Г. Љубомир Клерик, Министар на расположењу, да бесплатно предаје Теориску Механику, 5. авг. о. г., по његовом пристанку;

Г. Сима Лозанић, Мин. на расположењу, да бесплатно предаје Хемџу, 5. авг. о. г., по његовом пристанку.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

Претписом Министровим од 16. авг. о. г., постављен је за редитеља Народнoг Позоришта *Светислав Динуловић*, стални члан истог позоришта, с додатком од 480 дин. годишње.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Претписом Министровим постављени су:

у јагодинској нижој гимназији: за предавача, *Милош С. Анђелковић*, кандидат академије, бив. предавач укинуте свилајначке ниже гимназије, 26. авг. о. г.;

у Вишој Жен. Школи у Београду: за хонорарног наставника Игјене, *Д-р Љубица Ђурићева*, 3. септ. о. г.;

у Вишој Жен. Школи у Крагујевцу: за хонорарног наставника Методике, *Љубомир Протић*, професор крагујевач. гимн., 1. септ. о. г.

Разрешења

Претписом Министровим разрешен је:

у ужичкој реалци: *Јован П. Илић*, предавач, 20. авг. о. г., по молби.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Премештаји

Претписом Министровим премештени су:

у ваљевском округу: за уч. сва 4 р. осн. шк. у Гор. Топлици *Арсеније Шијаковић*, уч. сва 4 р. осн. шк. на Забрежу, 1. септ., о год., по потреби; — за уч. сва 4 р. осн. шк. на Забрежу *Драгољуб Костић*, уч. III и IV р. осн. шк. на Убу, 1. септ. о. г., по потреби; — за учит. III и IV р. о. шк. на Убу *Љубомир Јанковић*, уч. V и VI р. осн. м. шк. у Обреновцу, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Тврдојевцу *Живка Рушчуклићева*, уч. I и II р. о. ж. шк. у Обреновцу, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Петници *Милан Хаџић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Гор. Топоници, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. шк. у Грабовцу *Милан Михаиловић*, уч. II, III и IV р. о. шк. у Свилеуви, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. шк. у Грабовцу *Љубица Михаиловићка*, уч. I р. о. шк. у Свилеуви, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. V и VI р. о. ш. у Обреновцу *Станиша Станишић*, уч. III р. о. м. шк. у Смедереву, 12. септ. о. г. по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Каменици *Јелена Перкићева*, уч. I р. 1. од. о. ш. у Вранићу, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. шк. у Голој Глави *Милутин Ралегић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Враћевшници, у горшколи, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Каменици *Никола Милисављевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Кадањевцима, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Миличици *Андреја Мандић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Студеници, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. шк. у Миличици *Тинка Мандићка*, уч. I р. о. шк. у Студеници, 12. септ. о. г., по молби;

— за уч. сва 4 р. о. шк. у Славковици *Велимир Димитријевић*, уч. III и IV р. о. шк. у Трбушници, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. IV р. о. м. шк. у Обреновцу *Димитрије Поцковић*, уч. м. о. ш. у Тамничу, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Докмиру *Димитрије Пауновић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Тврдојевцу, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Јовању *Антоније Јеремич*, уч. о. ш. у Дудовици, 1. септ. ове год., по молби; — за уч. II р. 2. од. о. м. ш. у Ваљеву *Срећко Јевтић*, уч. III р. о. м. шк. у Шапцу, на Камичку, 1. септ. о. г. по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Баталагама *Сима Богдановић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Каменици, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. шк. у Бајевцу *Љубица Огризовићева*, уч. II р. о. ш. у Царини, 12. септ. о. г. по молби; —

у врањском округу: за уч. II р. 1. од. о. ж. ш. у Лесковцу *Љубица Гргићка*, уч. II р. о. м. ш. у Нишу, на Лесковачкој капији, 1. септембра о. год., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Сувојници *Алекса Б. Ђорђевић*, уч. о. ш. у Винарцу, окр. истог, 1. септ. о. г. по молби; — за привр. уч. II, III и IV р. о. ш. у Печењевцу *Теохар Теохаровић*, привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Житорађи, окр. топличког, 9. септ. о. г. год., по молби; — за учитеља сва 4 разреда основне школе Косанчићу *Танасије Јовановић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Дубову, окр. топа., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. 2. од. о. ж. шк. у Врању *Персида Стошићка*, уч. I и II р. о. ж. ш. у Лозници, окр. подрин., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Винарцу *Јован Ђурић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Сопоту окр. пирот., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II раз. о. шк. у Лебану *Софија Радосављевићева*, уч. I и II р. о. ш. у Глоговцу, окр. морав., 9. септ. о. г., по молби; —

у крагујевачком округу: за уч. 1. од. II, III и IV р. о. ш. у Чукојевцу *Димитрије Тодоровић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Каменици, окр. рудн., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II раз. о. ш. у Мираневцу *Љубица Цвијовићева*, уч. I р. о. ш. у Карану, окр. ужич., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Јунковцу *Драгомир Ђорђевић*, уч. III и IV р. о. шк. у Осипаоници, окр. подунав., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Гунцатима *Савка С. Петровићева*, уч. I и II р. о. ш. у Лебану, окр. врањ., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Каменцу *Петроније Дебљовић*, уч. 1. од. II, III и IV р. о. ш. у Чукојевцу окр. истог., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Сињићу *Владимир Марковић*, уч. III и IV р. о. шк. у Лужницама, окр. истог,

9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Кијеву *Витор Јелисјевић*, уч. сва 4 р. о. м. ш. у Црном Калу, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III р. о. м. ш. у Крагујевцу, у доњ. крају, *Радивоје Радосављевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Гривцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Бадњевцу *Петар Ђукић*, уч. III и IV р. о. ш. у Буковику, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Бадњевцу *Драга Ђукићка*, уч. I и II р. о. ш. у Буковику, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Гривцу *Катарина Дерокова*, уч. I и II р. о. ш. у Бадњевцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Годачици *Риста Стевановић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Кијеву, окр. истог, 12. септ. о. год., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Гривцу *Сретен Голубовић*, уч. III и IV р. о. ш. у Бадњевцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по казни; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Губеревцу *Драгутин Симовић*, уч. III и IV р. о. ш. у Закути, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Вукосавцима *Ружица Поиовићка*, уч. затв. о. ш. у Витовници, 16. авг. о. г., по потреби, без права на селидб. трошак;

у крајинском округу: за уч. о. ж. ш. у Грабовници *Јулка Мрдаковићка*, уч. I и II о. ш. у Кисљеви, окр. пожарев., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. м. о. ш. у Грабовници *Стеван Мрдаковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Кисљеви, окр. пожарев., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ж. ш. у Салашу *Јелена Ранковићева*, уч. о. жен. шк. у Тамничу, окр. крајинског, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. о. м. шк. у Тамничу, *Стојан Илић*, уч. III и IV осн. ш. у Рогљеву, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4. р. осн. м. шк. у Плавни *Мирко Боковић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Штубику, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. м. ш. у Штубику *Петар Илић*, уч. о. м. ш. у Плавни, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. м. ш. у Вајузи *Михаило Срећеновић*, уч. III и IV р. о. ш. на Охриду, окр. подрин., 1. септ., о. г., по потреби; — за уч. м. о. ш. у Слатини *Мирко Поиовић*, уч. I и II р. о. шк. у Миланци, окр. ужич., 9. септ. о. год., по потреби;

у крушевачком округу: за уч. I. од. III р. о. м. ш. у Крушевцу *Василије Голубовић*, уч. IV р. о. ш. у Брусу, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Браљини *Вукашин Жижич*, уч. I р. 2. одељ. о. ш. у Медвеђи, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I. од. II, III и IV р. о. ш. у Белој Води, *Антоније Николић*,

уч. I. од. III р. о. ш. у Крушевцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. шк. у Паруновцу *Даница Николићева*, уч. I р. о. ш. у Браљини, окр. крушевач., 9. септ. о. г., по молби; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Коњусима *Михаило Цветковић*, привр. уч. III р. о. шк. у Вел. Дренови, окр. круш., 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. 2. од. о. ш. у Медвеђи *Драгољуб Тодоровић*, уч. I и II р. о. ш. у Мироневцу, окр. крагујевач., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III р. о. ш. у Вел. Дренови *Момир Милосављевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Коњусима, окр. круш., 1. септ. о. г., по молби;

у моравском округу: за уч. III и IV р. о. шк. у Глоговцу *Михаило Јевтић*, уч. осн. шк. у Драговцу, окр. пожаревач., 12. септ. о. г., по казни; — за уч. затворене о. шк. у Избеници *Параскева Јовановићева*, заступ. уч. I. од. II и I р. о. шк. у Јагњиду, окр. подунав., 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. I. од. II, III и IV р. о. шк. у Јовцу *Димитрије Петковић*, уч. I. од. III и IV р. о. ш. у Јадр. Ђешници, окр. подрин., 9. септ. о. год., по молби; за уч. I р. о. ш. у Секуричу *Зорка Петковићка*, уч. I р. о. ш. у Јадр. Ђешници, окр. подр., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Глоговцу *Љубица Миловукова*, уч. I р. осн. шк. у Љуберађи, окр. пирот., 9. септ., о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Сикирици *Лазар Стојановић*, уч. сва 4 р. осн. ш. у Бељајци, окр. морав., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Поточцу *Милица Јаковљевићка*, уч. I и II р. о. ш. у Превешту, окр. морав., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III р. о. шк. у Поточцу *Тома Јаковљевић*, уч. III и IV р. осн. шк. у Превешту, окр. морав., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Доњем Крчину *Милета Тодоровић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Бигреници, окр. морав., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Доњем Крчину *Љубица Тодоровићка*, уч. I и припр. р. о. ш. у Бигреници, окр. морав., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Плани *Светолик Брзаковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Буљанима, окр. морав., 3. септ. о. г., по потреби; — за приврем. уч. о. ш. у Праћини *Михаило Васић*, привр. уч. I. од. II, III и IV р. о. ш. у Белој Води, окр. круш., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Бигреници *Вук Ивановић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Печењевцима, окр. врањ., 1. септ. о. год., по потреби; — за уч. I и припр. р. о. ш. у Бигреници *Косара Ивановићка*, уч. I р. о. ш. у Печењевцима, окр. врањ., 1. септ. о. г., по потреби; —

у нишком округу: за уч. IV р. о. м. шк. у Соко Бањи *Светислав Марић*, уч. II р. 1. од. и III р. 2. одсљ. о. м. шк. у Власотинцу, окр. пирот., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. шк. у Корману *Борђе Целивановић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Дреновцу, окр. морав., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и 1. од. II р. о. шк. у Читдуку *Јелена Спасојевићка*, уч. II р. 1. од. и III р. 2. од. о. ш. у Поточцу, окр. морав., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. II р. о. м. шк. у Нишу, на десков. капији, *Милева Дожудикка*, уч. 1. од. II р. о. жен. ш. у Лесковцу, окр. врањ., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Бовну *Сава Савић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Брањини, окр. крушев., 9. септ. о. г., по потреби;

у пиротском округу: за уч. I р. 1. од. о. м. шк. у Пироту, на Пазару, *Милан Станојевић*, уч. 2. од. II, III и IV р. о. шк. у Брзоходама, окр. пожарев., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III р. 1. од. о. ж. ш. у Пироту, на Пазару, *Милева Станојевићка*, уч. I и II р. 1. од. о. ш. у Брзоходама, окр. пожарев., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Црвеној Јабуци *Савко Кучарић*, учит. сва 4 р. о. ш. у Јелашници, окр. врањ., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Дадинцу *Коста Милосављевић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Концелу, окр. топлич., 9. септ. о. г., по потреби; —

у подринском округу: за приврем. учит. I разр. о. ш. у Богатићу *Ружица Дабикка*, привр. уч. I и II р. о. ш. у Меховинама, окр. подрин., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Меховинама *Милица Михаиловићка*, уч. I р. о. ш. у Богатићу, окр. подрин., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Каменици *Љубомир Радвановић*, уч. о. ш. у Каони, окр. подрин., 12. септ. о. г., по потреби; — за привр. уч. I и II р. о. ш. у Глушцима *Михаило Ђуричић*, привр. уч. о. ш. у Узвећу, окр. подр., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. жен. шк. у Лозници *Зорка Адамовићка*, уч. I и II р. о. шк. у Глушцима, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. шк. на Охриду *Борђе Николић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Јеловику, окр. истог, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Јаловику *Урош Палеташевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Варни, окр. истог, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. шк. у Варни *Чедомиљ Илић*, уч. IV р. о. м. ш. у Соко-Бањи, окр. нишког, 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Јадр. Лешници *Христина Трајковићка*, уч. I р. о. ш. у Бачини, окр. морав., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. 1. од. III и IV р. о. ш. у Јадр. Лешници *Марко Митић*, уч.

1. од. II, III и IV р. о. ш. у Јовцу, окр. морав., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Каони *Видосава Максимовићка*, уч. I р. о. ж. ш. у Салану, окр. крајин., 18. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Чокешини *Никола Ненадовић*, уч. II, III и IV р. осн. ш. у Сибници, окр. подунав., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Ковиљачи *Милица Митровићка*, уч. I р. о. ш. у Каменици, окр. ваљев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. II р. о. ш. у Царини *Милица Стефановићка*, уч. I и II р. о. шк. у Миличиници, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Свилеуви *Филип Радловић*, уч. III и IV р. о. ш. у Бајевцу, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Свилеуви *Анђелија Радловићка*, уч. I и II р. о. ш. у Бајевцу, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по потреби;

у подунавском округу: за уч. сва 4 р. о. ш. у Рабровцу *Божедар Гавриловић*, уч. IV р. о. ш. у Селевцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по казни; — за привр. уч. II, III и IV р. осн. шк. у Сибници *Божедар Аврамовић*, привр. учит. II, III и IV р. о. ш. у Конатицама, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Сибници *Зорка Аврамовићка*, уч. I р. о. ш. у Конатицама, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Осипаоници *Борђе Д. Јовановић*, уч. V р. о. шк. у Смедереву, у доњој школи, 9. септембра о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. ш. у Селевцу *Јован Петронијевић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Рабровцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. 1. од. о. шк. у Лозовику *Даринка Протићка*, уч. I и II р. о. ш. у Трновчи, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. ш. у Лугавчини *Милица Младеновићка*, уч. I и III р. о. ш. на Умци, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Марковцу *Славка Стојановићка*, уч. I р. о. ш. у Коларима, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Борку *Радивоје Живановић*, уч. III и IV р. о. ш. у Вранићу, окр. истог, 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Миријеву *Јелена Илићка*, уч. I р. о. шк. у Кораћици, окр. истог, 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Петци *Анђелија Крстићка*, уч. I и II р. о. ш. у Венчанима, окр. истог, 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. ш. у Сараорцима *Анка Данкулова*, уч. I и II р. о. ш. у Вел. Орашју, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Венчанима *Милева Пошовићка*, уч. I и II р. о. ш. у Петци, окр. истог, 1. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. осн. ш. у Крњеву *Милица Крстићка*, уч. I р. о. шк. у Јасници, окр. крушев., по потреби; — за уч. IV р. о. ш. у Крњеву

Михаило Крстић, уч. III и IV р. о. ш. у Јасици, окр. крушев., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Друговцу *Јелисавета Стојковићка*, уч. I и II р. о. ш. у Гривцу, окр. крагујев., 9. септ. ове г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Трбушници *Стеван Ђурковић*, уч. I р. о. ш. у Тврдојевцу, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Дудовици *Алекса Нешић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Славковици, окр. ваљев., 1. септ. о. год., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Трновчи *Леошава Лукићка*, уч. I р. о. шк. у Крњеву, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. м. ш. у Лозовику *Живојин Манојловић*, уч. 2. од. III и IV р. о. ш. у Милошевцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Трновчи *Живота Лукић*, уч. IV р. о. ш. у Крњеву, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Коларима *Агница Ђорђевићева*, уч. III и IV р. о. ж. ш. у Паланци, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Вел. Орашју *Цаја Веснићка*, уч. I и II р. о. ш. у Марковцу, окр. истог, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Вранићу *Зарија Павловић*, уч. III и IV р. о. ш. у Баћевцу, окр. истог, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. 2. од. I и II р. о. ш. у Вранићу *Угринка Павловићка*, уч. I и II р. о. ш. у Баћевцу, окр. истог, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ж. ш. у Паланци *Драга Нешиковићка*, уч. II раз. 3. од. о. ж. шк. у Нишу, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Јагњиду *Милета Поповић*, уч. о. ш. у Избеници, окр. морав., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. II р. о. ш. у Кораћници *Владимир Милутиновић*, уч. III и IV р. о. ш. у Јунковцу, окр. крагујев., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Кораћници *Христина Милутиновићка*, уч. I и II р. о. ш. у Јунковцу, окр. крагујев., 1. септ. о. г., по молби; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Баћевцу *Милан Триковић*, привр. уч. III и IV р. о. ш. у Сувојници, окр. врањ., 1. септ. о. г., по молби; — за уч. III р. о. м. шк. у Смедереву, у гор. шк., *Чедомљ Вучићевић*, уч. IV р. о. м. шк. у Обреновцу, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Железнику *Стеван Маринчевић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Баталагама, окр. ваљев., 1. септ. о. г., по молби; —

у пожаревачком округу: за уч. 1. од. II и I р. о. ш. у Брзоходама *Роксанда Крстковићка*, уч. I и II р. о. ш. у Доњем Крчину, окр. морав., 1. септ. о. г., по молби; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Кисељеву *Ђорђе Милић*, привр. уч. осн. шк. у Грабовцу, окр. ваљев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. осн. шк. у Кисељеву *Јелена Ми-*

ћинка, уч. I и II р. о. ш. у Грабовцу, окр. ваљев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. 2. од. о. ш. у Костоцу *Надежда Велићева*, уч. I р. 1. од. о. ш. у Лозовику, окр. подунав., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Живици *Живојин Првуловић*, уч. о. м. ш. у Грабовици, окр. крајин., 9. септ. о. г., по казни; — за уч. III р. о. шк. у Смољинцу *Љубомир Павић*, уч. III и IV р. о. м. ш. у Годунцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. м. ш. у Кобиљу *Марија Ђурићка*, уч. о. ш. у Арн.-Поповцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. 1. од. III р. о. м. ш. у Кушиљеву *Никодије Милорадовић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Сибници, окр. истог, 1. септ. о. г., по молби; — за уч. жен. о. ш. у Стамници *Катарина Дракулићева*, уч. I р. о. ш. у Кобиљу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби;

у рудничком округу: за уч. сва 4 р. о. шк. у Бањанима *Викентије Ђировић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Цветановцу, окр. ваљев., 9. септем. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Атеници *Нинко Цветојевић*, уч. о. ш. у Брежђу, окр. ваљев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Драгољу *Недељко Савић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Јарменовцима, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. шк. у Јарменовцима *Милан Лазић*, уч. III и IV р. о. ш. у Враћевшници, доња школа, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Котражи *Танасије Константиновић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Драгољу, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Јарменовцима *Јулијана Лазићка*, уч. I и II р. о. ш. у Враћевшници, доња шк., окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Брусници *Велимир Цветковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Атеници, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Доњој Краварици, *Тодор Цветић*, уч. III и IV р. о. ш. у Тијању, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Качуљицама *Видосав Смиљанић*, уч. о. ш. у Ласцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Мојсињу *Милош В. Поповић*, уч. 2. од. II, III и IV. р. о. ш. у Болковцима, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Тијању *Драгутин Мирковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Доњој Краварици, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Међуречју *Милан Лазаревић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Слатини, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Враћевшници, у гор. школи, *Владислав Смиљанић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Мојсињу, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV разр. осн. шк. у Гор. Милановцу, *Радосав М.*

Букмић, уч. о. шк. у Брусници, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. II, III и IV р. о. шк. у Трнави *Јован Голубовић*, уч. III и IV р. о. ш. у Гор. Милановцу, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Моравцима *Грујица Аџемовић*, уч. 2. од. II, III и IV р. о. шк. у Трнави, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби;

у тимочком округу: за уч. I р. о. м. шк. у Вратарници *Градоје Бушљетић*, уч. III и IV р. о. шк. у Корману, окр. нишког, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ж. шк. у Зајечару, *Бисенија Терзићева*, уч. II р. о. ж. шк. у Њњажевцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби;

у топличком округу: за уч. сва 4 р. о. ш. у Драгуши *Милосав В. Поповић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Црвеној Јабуци, окр. пирот., 9. септ. о. г., по потреби; — за привр. уч. сва 4 разр. у Концелу *Станко Петровић*, привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Дадинцу, окр. пиротског, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Дубови *Петар Ђаковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Косанчићу, окр. врањ., 1. септ. о. г., по потреби;

у ужичком округу: за уч. I и II р. осн. шк. у Миланци *Дионисије Ковачевић*, уч. III и IV р. осн. шк. у Ариљу, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. осн. шк. у Ариљу *Владимир Илић*, уч. III р. о. ш. у Тополи, окр. крагујев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. осн. м. шк. у Ариљу *Лепосава Илићка*, уч. II р. о. ш. у Тополи, окр. крагујев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Чајетини *Манојло Поповић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Кремнама, окр. истог, 9. септ. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Душковцима *Милан Митровић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Каменици, окр. ваљев., 9. септ. о. г., по молби; — за уч. II р. о. м. ш. у Пожези *Никола Јовановић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Осаници, окр. пожарев., 1. септ. о. г., по молби.

Пензионовања

Претписом Министровим пензионовани су:

у ваљевском округу: *Панга Лазаревић*, уч. осн. шк. у Петници, 28. авг. о. г.; *Љубица Марковићка*, уч. III и IV р. осн. ж. шк. у Обреновцу, 28. авг. о. г.; — *Христина Шуикаловићка*, уч. I р. 1. од. осн. м. шк. у Ваљеву, 28. авг. о. г.; — *Марија Иванићка*, учит. 2. одељ. I раз. осн. муш. школе у Ваљеву;

у врањеском округу: *Даринка Станаревићка*, уч. II р. 1. од. м. осн. шк. у Врању, 28. авг. о. г.;

у крагујевачком округу: *Вукашин Глишић*, уч. осн. шк. у Сипићу, 28. авг. о. г.;

у крајинском округу: *Јован Маџараи*, уч. осн. шк. у Вајузи, 28. авг. о. г.;

у крушевачком округу: *Драгиња Мужина*, уч. осн. шк. у Крушевцу, 22. авг. о. г. по молби.

у нишком округу: *Јелена Борђевићка*, учит. осн. шк. у Манојлици, 29. авг. ов. год.;

у пиротском округу: *Живана Павловићка*, уч. осн. шк. у Пироту, 28. авг. о. г.;

у подунавском округу: *Милутин Стојановић*, уч. осн. шк. у Смедереву, 28. авг. о. г.; *Лука Дождић*, уч. осн. шк. у Миријеву, 28. авг. о. г.; *Видоје Радојишић*, уч. осн. шк. у Поповићу, 28. авг. ове године; *Јеласвета Ристићка*, уч. осн. шк. у Гроцкој, 16. авг. о. г.; по молби;

у пожаревачком округу: *Јелена Чолак-Антићка*, уч. осн. шк. у Пожаревцу, 28. авг. о. г.; — *Јулија Миладиновићка*, уч. осн. шк. у Вел. Градишту, 28. авг. о. г.; — *Софија Марковићка*, уч. I и II раз. осн. шк. у Пољани, 29. авг. ов. год.;

у рудничком округу: *Василија Арнауговићка*, уч. осн. шк. у Брусници, 28. авг. о. г.;

у тимочком округу: *Љубица Миловановићка*, уч. осн. шк. у Зајечару, 28. авг. о. г.;

у ужичком округу: *Сретен Лазаревић*, уч. осн. шк. у Пожези, 28. авг. о. г.; — *Василије Матејић*, уч. осн. шк. у Субједу, 28. авг. о. г.

Постављења

Претписом Министровим постављени су:

у ваљевском округу: за стал. уч. сва 4 р. осн. шк. на Забрежу *Арсенџе Шијаковић*, уч. у пенз., 1. авг. о. г.;

у нишком округу: за привр. уч. III и IV разр. осн. шк. у Кулини *Петар Турчић*, пређ. уч., 21. јула, о. г.;

у пожаревачком округу: за стал. уч. затв. осн. шк. у Јошаници *Стеван Окановић*, учит. заст., 1. авг. о. г.;

у тимочком округу: за стал. учит. осн. м. шк. у Вратарници *Милева Златичанинова*, свр. уч. В. Ж. Шк., с исп., 1. јула о. г.

Разрешења

Претписом Министровим разрешени су:

у крагујевачком округу: *Живота Милутиновић*, уч. осн. шк. у Каменцу, 27. авг. о. г.;

у крајинском округу: *Софија Џуковићка*, уч. осн. шк. у Рођељу, 14. авг. о. г.;

у моравском округу: *Живан М. Симић*, учит. осн. шк. у Дворишту, 16. авг. о. г., по молби;

— *Коста Маленовић*, привр. уч. у Глоговцу, 4. јула, о. г., због слабог успеха у школи;

у **нишком округу**: *Јован Ђ. Јовановић*, уч. осн. шк. у Доњој Трнави, 21. авг. о. г.; — *Драгутин Цонић*, уч. осн. шк. у Читауку, 7. авг. о. г.;

у **пиротском округу**: *Адам Здравковић*, уч. осн. шк. у Балта-Берилловцу, 25. јула о. г. због слабог успеха у школи; — *Василије Гребенаровић*, учит. основ. шк. у Вел. Боњинцу, 16. авг. о. г. по молби;

у **подринском округу**: *Милан К. Станиславовић*, привр. уч. осн. шк. у Гор. Бадањи, 16. авг. о. г.; *Петар Паукович*, учит. осн. шк. у Чокешини, 13. авг. о. г.; — *Михаило А. Максимовић*, уч. осн. шк. у Салаш-Ноћају, 26. авг. о. г.;

у **подунавском округу**: *Ранко Никетић*, уч. осн. шк. у Железнику, 14. августа о. год., по молби; — *Михаило Д. Огњановић*, уч. осн. шк. у Трновци, 16. авг. о. г.; — *Аранђео Николајевић*, уч. основ. шк. у Борку, 3. јула, о. г., због слабог успеха у школи;

у **пожаревачком округу**: *Владимир Ч. Ристић*, уч. осн. шк. у Смољинцу, 13. августа о. год., по молби; — *Милан Радисављевић*, привр. уч. осн. шк. у Печаници, 24. јула о. г., због рђавог успеха у школи; — *Живан Средојевић*, учит. осн. шк. у Ракинци, 7. августа о. год., по молби; — *Милосав Лазаревић*, учит. осн. шк. у Кушиљеву, 7. авг. о. г.; — *Риста Тасић*, уч. осн. шк. у Миљевићу, 8. авг. о. г.; — *Анђелија Арерова*, учит. осн. шк. у Костоцу, 15. августа о. год. по молби; — *Велимир Кузмановић*, уч. осн. шк. у Брадарцима, 15. авг. о. г.; — *Тихомиљ Лукић*, уч. осн. шк. у Жагубици, 16. авг. о. г.; — *Петар Срејић*, приврем. учит. основне школе у Товдину, 23. августа ове године;

у **рудничком округу**: *Никола Загорчић*, учит. основ. шк. у Јарменовцима, 7. авг. о. г.; — *Милутин Марић*, привр. учит. осн. шк. у Бањанима, 14. авг. о. г., по молби;

у **тимочком округу**: *Радиша Костић*, уч. осн. шк. у Бору, 7. авг. о. г.;

у **топличком округу**: *Милан Ст. Недељковић*, учитељ основне школе у Драгуши, 13. августа ове године;

у **ужичком округу**: *Милан Рабреновић*, учит. основне школе у Костојевићу, 16. августа ове године; — *Милорад В. Алексић*, учитељ основне школе у Заовинама, 16. августа ове године.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

РАСПИС

Старешинама свију средњих школа

Размотривши одлуку Главног Просветног Савета о томе, да ли би требало срачунавати годишње оцене са испитнима оним ученицима који у току шк. године напусте школу на дођу на испите, одлучно сам:

1.) да се ученицима, који би напустили школу пре 1. јануара, на захтев да полажу испит из тога разреда, не срачунавају с испитним оценама оне оцене, што су их добили у школи за прва два двомесечја. Иначе се оцене морају рачунати с испитном оценом.

2.) оваки ученици полагаће испите као приватни засебно.

ПБр. 11447.

30. јула 1895. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љ. Ковачевић с. р.

РАСПИС

Директорима свију гимназија и реалака и управитељкама Виших Жен. Школа

Да би се уклонило неједнако тумачење расписа од 23. јуна 1894. год. ПБр. 8436 (Збор. стр. 351.) о упису ученика у почетку шк. године, то наређујем, да се од сада овако ради:

Ученици који желе ступити у гимназију дужни су *пријавити се* са потребним документима 16. или 17. или 18. августа директору гимназије у којој желе полагати испит. Директор ће документа примити и ученике завести у списак пријављених ученика за пријамни испит. — Пријаве после 18. августа не вреде.

Исто тако и ученици који имају полагати: поновне и накнадне испите морају се тих дана пријавити за испит.

На проф. седници која ће се држати 18. августа по подне утврдиће се дефинитиван распоред о полагању: пријамних, поновних и накнадних испита, који ће се полагати од 19. до 28. августа закључно.

Уписивање пак ученика како оних који су на годишњим испитима прешли, тако исто и оних који су полагали пријамне, накнадне и поновне испите

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

(јер полагањем нису и уписани у дотични разред) извршиће се 29., 30. и 31. авг. закључно.

Овим се замењује распис од 23. јуна 1894. г. ПБр. 8436, (Зборн. стр. 351.).

ПБр. 9251.

1. августа 1896. год.

у Београду.

*Министар
просв. и цркв. послова,
Љ. Ковачевић с. р.*

РАСПИС

Директорима свију виших гимназија

Ради тога што се распис од 10. јула 1894. г. ПБр. 10134., неједнако тумачи, одлучујем следеће:

Да према распису од 10. јула 1894. г., ПБр. 10134. ученице, које су се тада затекле у нижим разредима гимназија могу учити само прва четири разреда, а оне које су се тада затекле у вишим, почевши од V могу наставити школовање, ако су врло добре и одличне и примерног владања, које уз повољно мишљење дотичног проф. савета, добију за то одобрење Министра просвете.

Према овоме ученице, које су после 1894. год. свршиле нижу гимназију немају права на учење више гимназије, ма какве оцене имале.

ПБр. 18139.

31. августа 1896. год.

Београд.

*Министар
просвете и цркв. послова
Љуб. Ковачевић с. р.*

РАСПИС

Свима просветним и црквеним властима

Г. Министар финансија, актом од 2. о. мес. КБр. 11384., доставио ми је следеће:

„У колико је потребно да се на тачно прикупљање свију државних прихода обрати нарочита пажња, те да се сви приходи у државну благајну у што већој мери уносе, у толико је, не од мање важности и потребе за државне интересе, да се обрати пажња на издавање новаца, те да издавања државна буду свуда подједнака и за једно исто време. Никако не сме да буде да се у појединим надлештвима издаје било плата или за друге потребе по неколико месеци у напред, док у другим надлештвима не само да нису измирене текуће потребе, већ су неизмирене остале за неко време. Поред тога дешавали су се случајеви, да су старешине и у опште старији чиновници у појединим надлештвима узимали плату по два до три месеца

у напред, док осталом особљу нису издавали плату ни за раније месеце.

Сада настаје питање: на који је начин у опште могућно да се узима два до три месеца плата у напред, кад је то противно законским прописима, као и закону о уређењу Глав. Контроле и кад се према закону од 30. октобра 1844. г., § 5. (Збор. Ш-ћа стр. 200), дневник благајне мора се сваког месеца закључити и од старешине потписати, те на тај начин би се у дневнику имала расходovati напред узета плата? Ово је с тога могућно што се напред узета плата не расходује у дневнику, већ се држи „у извршеним издацима.“ Према распису министарства финансија од 3. октобра 1887. год. КБр. 11011., *привремени издаци могу бити само на име плате у текућем месецу, а не за друге месеце.*

Поред тога има чиновника који приликом премештаја из једног надлештва у друго, изузимају на привремене признанице из надлештava извесне суме новаца, било на рачун својих плата за идуће месеце, било на рачун дневнице и подвозине кад су премештени по потреби.

Сви ови поступци не само да су у противности са законским одредбама, него повлаче за собом и одговорност, како за онога који на тај начин новац из државне касе изузима, тако и за онога који то допушта.

По закону од 10. септембра 1845. год., Бр. 1427. (Збор. Ш стр. 90.) наређено је, да се издаје плата при крају свакога месеца по платном списку а на привремену признаницу може се аконто плате узети само за текући месец и то на личну одговорност рачунополагача (в. распис од 3. октобра 1887. год. КБр. 11011.).

Право на дневнице и подвозине стиче један државни посленик *кад присие на своје ново одређење и поднесе рачун с потребним исправама.* Само у ванредним и преко потребним случајевима може се дати аконто попутнице, и то само онда, ако Ви Г. Министре изволите одобрити.

Да би дакле у пословима ове врсте сви државни посленици били упућени на правилан и законит рад, част ми је, Господине Министре, умолити Вас, да изволите свима подручним Вам надлештвима *најстроже* наредбу издати, да се забрањује свако изузимање новаца било из државне или из депозитне касе и показивање признанице у виду привремених издатака.

Само на тај начин моћи ће се потпуно сачувати државни интереси, и с тога Вас молим, Господине Министре, да изволите наредити, да се ово свима посленицима државним на потпис саоп-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

платно с тим, да ће они, који не извршују ову наредбу мимо наређења да се привремени издаци одмах измире најосетније кажњени бити.

Достављајући Вам овај акт г. Министра финансија, препоручујем Вам, да се по њему у свему управљате.

ПБр. 18430.

6. септембра 1896. г.

Београд.

Министар
просвете и цркв. послова,
Љ. Ковачевић с. р.

КЊИГЕ ПРЕПОРУЧЕНЕ ЗА ШКОЛСКУ ПОТРЕБУ

За уџбенике у средњим школама :

1. **Хришћански Катихизис** за ниже гимназије и реалке од Јеврема А. Илића — расписом од 5. септембра 1896. г. ПБр. 16219.

2. **Црквено Обредословље** за ученике средњих школа од архимандрита Фирмилијана — расписом од 5. септембра 1896. г. ПБр. 16970.

УМРЛИ:

Михаило Бошковић, проф. зајечарске гимназије, 29. јуна о. г.

Станко Стевановић, уч. осн. школе у Слатини, окр. крајинског, 1. авг. о. г.

Марко Бацковић, уч. осн. шк. у Моравцима, окр. рудн., убијен од хајдука, 24. авг. о. г.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА.

САСТАНАК 662-ги

5. јуна 1896. год. у Београду.

Били су: *потпредседник*, Жив. П. Симић; *редовни чланови*: Стеван Т. Јакшић, Димитрије С. Јовановић, Јеврем А. Илић, Момчило Иванић и Димитрије Довијанић; *ванредни чланови*: Богољуб Тирпић, Љубомир Миљковић, Љубомир Јовановић, и др Ђорђе С. Ђорђевић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 661. састанка.

II

Г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, прочитао је из „Трг. Гласника“ бр. 64. од 1. о. м. белешку: „опет „међу ревизорима“ у којој г. Јосиф Ковачевић, професор беогр. реалке, тврди: да је г. Јевр. А. Илић, као члан Савета, лично устао против њега при кандидацији надзорника за осн. школе.

Гл. Просветни Савет једногласно је констатовао: да г. Јевр. А. Илић није лично никада нападао, па ни г. Јосифа Ковачевића и с тога је Савет одлучио:

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1896. г.

Да се умоли г. Министар просвете и црквених послова да, изволи узети у заштиту чланове Савета од оваких нападаја и извртања онога, што се у Савету по званичној дужности ради, начином који он за подесан нашао буде према прописима закона о чиновницима грађ. реда.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 10. пр. мес. КБр. 6480., којим се пита Савет за мишљење: да ли би требало распис од 3. септембра 1881. године, ПБр. 5997. мењати и у чему.

Савет је одлучио: 1., да се сваком ученику, који у току шк. године напусти школу па се крајем исте јави за испит као приватан ученик, урачунавају у годишњи резултат све оцене, које буде имао у школи, ако буде у истој провео више од два месеца; и 2., да ови ученици засебно полажу испите, као и остали приватни ученици, како би се што боље стекло уверења да ли заиста довољно знају дотичне предмете.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 28. пр. мес., ПБр. 10374., којим се шаље Савету на оцену понуда Одбора за подизање споменика пок. Вој. Ј. Илићу, који је понудио на откуп за поклањање ученицима средњих школа о испиту „Споменицу Вој. Ј. Илићу“.

Савет је одлучио: да се ово дело може употребити за поклањање ученицима виших разреда средњих школа, и да би га требало ради тога откупити, ако има могућности за то, и да се може препоручити књижицама сред. школа.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 28. пр. м., ПБр. 10326., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Мих. М. Костића, књижара из Пожаревца, који је молио за одобрење, да се може поклањати ученицима основних школа о испиту и препоручити књижицама осн. школа његово издање „Мали васпитач“ у преводу од г. Л. Зрнића.

Савет је одлучио: да се умоли д-р Ђорђе С. Ђорђевић, ванредни члан Савета, да изволи ово дело прегледати и Савету реферовати о ономе што понуђач тражи.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 31. пр. м., ПБр. 10530, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Круне Аћимовићке, заступнице управитељице крагујев. Више Женске Школе, која је молила да се поврати у положај класне учитељице с платом, коју је пређе имала.

Савет је одлучио: да се умоли г. Ст. Т. Јакшић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу г-ђе Аћимовићке проучити и о томе Савету реферовати.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 29. п. м., ПБр. 10399., којим се пита Савет за мишљење о квалификацији г. Александра Лазаревића, писара у оставци, који је молио за место учитеља цртања у сред. школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Мих. Валтровић, проф. Вел. Школе, и Стеван Трифуновић, учитељ II беогр. гимназије, да изволе проучити молбу и документа овога кандидата и Савету реферовати.

VIII

Прочитано је писмо г. д-ра Мил. Јовановића-Батута, проф. Вел. Школе, којим Савету јавља, да не може прегледати документа г-ђице Субашићеве и дати своје мишљење о њеној квалификацији.

Савет је одлучио: да се умоли г. Ст. Т. Јакшић, редовни члан Савета, да изволи проучити документа г-ђице Субашићеве, и казати Савету, да ли ова кандидаткиња има квалификације за предавача.

IX

Прочитан је реферат г. г. д-ра Драгутина Т. Мијушковића, Мих. М. Станојевића и Јована Максимовића, чланова Савета, о кривци г. Јов. Пауновића, учитеља у Клењу.

Реферат г. г. референата гласи:

Главном Просветном Савету

Одлуком тог Савета СБр. 46. упућена нам је на преглед и оцену кривица Ј. Пауновића, учитеља, по тужби В. Бајлона и осталих.

Потписани су прегледали све акте ове кривице и доказе скупљене у чињеном ислеђењу и дослеђењу, које је наређено ради боље оцене ове кривице, и нашли су: да подигнуте оптужбе против поменутог *нису ничим доказане* и према томе, да је г. Пауновић *потпуно невин*.

20. маја 1896. год.

Београд.

Д-р Д. Т. Мијушковић

Мих. М. Станојевић, учитељ

Јов. Максимовић, учитељ.

Према овом реферату г. г. референата Савет је нашао: да је г. Јован Пауновић, учитељ из Клења, *потпуно невин* у ономе, за шта су га оптужили неки грађани из Малог Црнића.

X.

Саслушан ја реферат г. г. Љуб. Јовановића и Јевр. А. Илића, чланова Савета, које је Савет изабрао да прегледају правила за давање благодетеља из фонда пок. владике Вићентија Краснојевића и стања истог фонда.

Према реферату г. г. референата Савет је одлучио: 1., да се поменута правила измене овако: да се у члану 8. друга алинеја замени:

„Који ученик на крају шк. године у општем резултату ма из кога обавезног предмета има слабу оцену, губи благодетељање.“

У чл. 4. да дође као прва нова алинеја, која ће гласити:

„Питомци стоје под непосредним надзором једног чиновника министарства просвете и цркв. послова кога Министар одреди, и тај чиновник дужан је јула и марта подносити Гл. Просв. Савету писмени извештај о стању фонда и успеху питомаца“, и 2., да се овако измењена „правила наштампају у „Срп. Новинама“ и у засебним књижицама.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 661-ви

22. маја 1896. године у Београду.

Били су: *потпредседник*, Жив. П. Симић; *редовни чланови*: Дим. С. Јовановић, Јеврем А. Илић, Момчило Иванић и Дим. Довијанић; *ванредни чланови*: Милован Р. Марипковић, Богољуб Тирић, Јован Миодраговић, Љубомир Јовановић, Љубомир Миљковић и д-р Ђорђе С. Ђорђевић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 660. састанка.

II

Г. Момчило Иванић, редовни члан Савета, прочитао је из 13. и 14. броја „Учитељ. Весника“ од 10. о. м., белешку: „Зорли се љуте“, у којој се износи, да је Момчило Иванић, као члан Савета, успео да пред Саветом докаже: „да учитеље и не треба постављати за чланове Савета, и да је много боље што су и ова два учитеља дали оставке...“

Савет је једногласно констатовао: да је ова ствар у „Учитељ. Веснику“, у колико се тиче говора г. Иванића, неверно представљена.

III

Прочитани су реферати г.г. Сретена М. Ацића, Димитрија Путниковића и д-ра Ђорђа С. Ђорђевића о Буквару г. Ст. Чутурила и Буквару с Читанчицом од г. Мих. Јовића, учитеља, који су их, према расписаном стечају од стране Министарства просвете, понудили за шк. уџбенике.

Реферат г. Ацића гласи:

Главном Просветном Савету.

На 636. састанку, од 8. маја прошле, 1895., године, Главни Просветни Савет одлучио је, да и ја, са осталим референтима, прегледам Букваре који су 1. маја пр. год. поднети министарству просвете и црквених послова на раније објављени стечај. Актом Гл. Пр. Савета од 9. маја 1895. год. СБр. 79 и 80, достављена ми је та одлука с напоменом, да прегледам *три* поднета буквара: стари т. ј. досадашњи Буквар од г. С. Чутурила, учитеља, пов буквар у рукопису од истога писца, и буквар у рукопису од г. Мих. Јовића, учитеља, заједно са осталим прилозима, као и то, да су ти буквари послати г. Д. Јосићу, професору, да их он први прегледа, па ћу их ја доцније добити на преглед. Ја сам ове букваре са прилозима добио *тек јануара ове год.*, после пуних 8 месеци, — прегледао сам их, и о томе подносим овде свој извештај.

Пре свега молим Гл. Пр. Савет за извину што је овај извештај већи него што би се можда желело. Тако је овај пут морало бити с тога, што сам имао да прегледам не једно дело већ управо *седам* предмета (три Буквара, два, односно три, упуства и два коментара) и о свему да реферирем у овом *једном* акту. Осем тога *ја лично* имам нарочитог узрока, што ћу све што будем тврдио морати и *доказима и разлозима да поткрепљујем*.

А сада прелазим на сам реферат.

Пошто у саветском акту од 9. маја пр. г, СБр. 79 и 80, стоји, да треба за ове Букваре да изјавим: „*који је од њих боље написан с погледом на правила о писању букварâ и, према томе, који би се од њих могао употребити као уџбеник у нашим основним школама*“. Прво сам нашао „*Основе за писање букварâ*“ које је Савету поднела нарочита комисија састављена од г.г. др а В. Бакића, проф. Вел. Школе, Ј. Миодраговића проф. Учтг. Школе и Мих. Јовића, учитеља основне школе, и које је *Основе* Савет усвојио на свом 590. састанку, држаном 13. априла 1894. год., а које су штампане у „Просветном Гласнику“ за 1894. год., св. 7. и 8. стр. 327. и 329. Те сам *Основе* добро проучио и узео их за мерило при оцењивању ова три поднета Буквара.

Резултат тога оцењивања излажем овде.

I. Досадашњи Буквар од г. Ст. Чутурила.

Овај Буквар (пето штампано издање), и ако његов писац за њ каже у „Коментару“, да сматра „да он стоји потпуно на висини савремене стручне науке и књижевности“ и да „потпуно одговара својој циљу“ — нисам могао узимати у „детаљније оцењивање с тога, што ни мало не одговара прописаним правилима за писање букварâ. А и иначе није истина да „потпуно одговара својој циљу“ овај досадашњи Буквар нишчев, већ је баш напротив, пун мана и недостатака, због којих је и одбачен у Гл. Пр. Савету, а на основи три стручна реферата, на 532. састанку од 6. маја 1892. год., на расписан стечај за други бољи Буквар, који ће бити удешен према нарочитим правилима. — *С тога сам слободан предложити Гл. Пр. Савету да овај Буквар одбаци без дебате*.

Но, не могу да пропустим, а да на овом месту не известим Гл. Пр. Савет о једној другој околности, која стоји у вези са овим поднетим „досадашњим“ Букваром од г. Ст. Чутурила, а која околност не треба да остане непозната Гл. Пр. Савету, који решава какав се Буквар сме унети у основне школе Краљевине Србије.

Ствар је у овоме:

До 1891. године употребљаван је у нашим осн. школама Буквар, од г. Ст. Чутурила, али сасвим другачији од овога садањег. Тада је поднео био Гл. Пр. Савету исти писац *нов*, (прерађени и у многе измењени дотадашњи) Буквар у рукопису, који сам, поред реферата г.г. др-а *В. Бакића* и *Д. Јосифа*, и ја имао част прегледати и оценити. Тај нови Буквар одбачен је на 532. састанку, 6. маја 1892. год. (Просветни Гласник 1892. године, свеска 10. и 11., страна 693—703). На тај начин требало је *дотадашњи* Буквар прештампати, док се конкурсом не добије нов, бољи, — како сам нарочито *ја* захтевао у свом реферату. Конкурс је доцније заиста и расписан, али 1892. год., није прештампан *дотадашњи* Буквар, него је штампан један опет од истог писца, но који није ни онај дотадашњи а ни онај који је био на реферисању и у Савету одбачен, већ неки сасвим *трећи* који није био *пред Саветом ни* је *надлежно прегледан*, а који је много сличнији са *одбаченим* Букваром него са *дотадашњим*. Тим таквим, надлежно непрегледаним Букваром, а који је пун мана и недостатака, служиле су се основне школе Краљевине Србије три пуне године, а тај такав, слободно се може рећи „*прошверцовани*“ Буквар, поднео је сада писац његов поново ка оцену као *досадашњи*. А што је још горе, тај такав Буквар и сада се у Државној Штампарији прештампав за нову школску годину, у пркос расписаном конкурс у и у пркос томе, што су нови Буквари на оцени, и што се н. пр. мени „*службеним*“ актом Гл. Пр. Савета од 26. јануара о. г. препоручује да похитам са рефератом те да и друга два нова референта могу поднети реферате до конца марта ов. године.

Ето, то је та околност која стоји у вези са „*досадашњим*“ Букваром који је поново поднет на стечај, и о којој сам околности сматрао, као претходни референт саветски о истом Буквару, за дужност, да Гл. Пр. Савет о томе известим, те да он — ако нађе потребно — потражи пута и начина, како ће се његовим решењима прибавити поштовање!

Прелазим на оцену друга два Буквара у рукопису.

II Нови Буквари у рукопису.

Мени се чини да ће бити најподесније ако оба Буквара, онај од г. Чутурила и онај од г. Јовића будем оцењивао упоредо, и то оним редом, како су у *Основама за писање Буквар* изложени захтеви за писање ове прве дечије књиге. На тај начин ће се боље уочити и разлике између ова два Буквара, које су, заиста, знатне.

Тако ћу и радити. Али пре тога морам рећи само две, три речи.

Ми, одрасли, често нисмо кадри, да себи јасно представимо духовно стање деце од 6 и 7 година, с тога врло често судимо о деци и сувише *субјективно*, и сувише судимо по себи самима, па и не слутимо, да деци може бити понешто *тешко*, кад се то нама чини врло лако, да може нешто деци бити *неразумљиво*, кад је нама врло јасно и разумљиво. Да би г.г. чланови Гл. Пр. Савета били што *објективнији* у данашњем суђењу о Буквару, као првој књизи оних малишана од 6 и 7 година, којој је циљ, да олакша веома тежак духовни посао око учења читања и писања, биће потребно: прво, да овај реферат узму мало другаче но што су навикли да примају реферате о другим делима за *одрасле*, и друго, да при слушању овога реферата *непрестано* замишљају себе као учитеља пред 40—50 малишана разне духовитости, разног знања и из разних породица, или бар да се замисле пред својом рођеном децом од 6 и 7 година. Ја, пак, са своје стране, трудићу се, да ми излагање буде јасно.

А сад одмах прелазим на први део Буквара, и то на:

1. Приправни одељак.

О приправном одељку Буквар^а говори се у *Основама* одмах у првој тачци. Ту се захтева да он по могућству помогне. а) упознавање *гласова*, б) упознавање основних *ирга*, даље да послужи в) за поступно посматрање малих штампаних *слова* у најпростијем облику (која би се могла и шчитавати на словарици), и г) за посматрање просто нацртаних *слика* познатих ствари (које би могла деца и преправати). Овај приправни одељак тим је потребнији, што се према *Основама* изучавање слова појединце врши са *троструким* словима: штампаним, курзивним и писаним, с тога оба писца и имају овај одељак у својим Букварима.

Г. Ст. Чутурило израдио је овај приправни одељак овако:

На четири стране распоредио је сва слова тако, да на свакој страни долази по неколико *слика*, које својим обликом треба да опишују на штампано слово, које је испод слике. Ово је начело по себи врло добро, али је на жалост неизводљиво. Тако овде слика *удине*, за друго слово, *у*, већ не личи *у* него више на слово *ј*, а пета слика, *алка* (шта ли је), не личи на мало *а*, шеста слика, *прозор*, врло је незгодна да децу подсети на слово *и*, даље слике *гребена* и *чирака* не личе на *г*, и *ч*, слике *руке* и *чркве* не личе на *р*, и *и*, а слике *кемана* и *фенера* не личе на *ћ* и *џ*, троугласта

звездена дрљача, пак, још је деци у Краљевини Србији непозната, те је и слика њена над словом *д* неразумљива, а слика над словом *в* (*три алке*) не само да не личи на *в* већ ни ја сам не знам којом је речи треба обележити, те да у њој буде гласа слова *в*. Осем ових и других је слика неразумљивих.

Да је ово лепо начело неостварљиво, ја сам показао још 1892. год. у реферату о одбивеном Буквару од истог писца („Просветни Гласник“ од 1892., св. 10. и 11., стр. 698. и 699). Али, писац није хтео усвојити моје мишљење, те је и овај пут, као и раније, због тежње да ово неизводљиво начело изведе до краја, запао у многе мане које би постигнуће главног циља овога приправног одељка веома отежале па и осујетиле.

Познавање гласова, нпр., које према *Основама* треба овај приправни одељак да помаже баш је оваком обрадом веома *отежано*. *Речи*, којима се означавају слике овога одељка г. Чутуриловог Буквара, а које се почињу дотичним словом испод слике, требало би да су што је могуће простије, те да деца у тим речима могу лако учити саставне гласове и слоге. Оне, по могућству, треба бар у почетку да су једносложне (као: во, сат, нож, нос), а доцније из два лака слога, у којима су два гласа, и то први суглас а други самоглас (као: јаје, саса, буба, жаба), и тек доцније да дођу теже речи и с тежим слоговима.

У приправном одељку г. Чутуриловог Буквара није тако. По њему би *прва* реч за растварање на гласове била „игле“, дакле двосложна, а у којој је још први слог тежак за почетак, јер долази најпре самоглас на суглас; *трећа* — „обруч“, *четврта* — „ексер“, а већ *седма* — „теразије“ дакле од четири слога! Чудновато је, да су у целом приправном одељку овога Буквара само четири речи уз слике једногласне: чак девета — „срп“, седамнаеста — „хрт“, двадесета — „коњ“ и двадесет шеста — „бич“. — На овај начин *шчитавање на словарици*, које би према *Основама за писање Буквара* требало такође водити уз овај приправни одељак, овим је Букваром учињено потпуно *немогућним*.

Осем свега овога многе су слике, да би се само дотерале, да пошто пото личе на слова, тако модификоване, да невешти малпшани од 6 и 7 година никако неће бити у стању, да се помоћу њих сете предмета које оне представљају, а помоћу предмета и речи које их означавају. Таква је баш *прва* слика (две игле са заплетеним концима између њих) па и *друга* удица, који је предмет непознат свој деци из брдских предела), и *трећа* (на особит на-

чин искривљеног јексера), и *четврта* (слика неке измишљене алке која и не постоји), и *шеста* (отворени прозори перспективно насликани); даље слике: гребена, њушке, цркве, бича, непознате слике под словом *в*, и т. д.

Ето, то су те мане оног дела г. Чутуриловог Буквара, које су све произишле само отуда што је писац хтео пошто по то да до краја изведе неизводљиво начело да слика својим обликом подсећа на облик слова.

Даљи недостаци овог приправног одељка у г. Чутуриловом Буквару јесу ови:

У њему нема ничега, што би послужило за поступно упознавање основних црта, које се тражи *Основама за писање Буквара*. Писац у овом „Коментару“ препоручује да деца прецртавају оне слике што иду уз слова, те тиме да изучавају основне црте, тврдећи, да су те слике уз слова „тако просте, да детету при прецртавању не могу задавати никаквих тешкоћа“. Но то није истина. Већ *прва* слика, *две игле* са ушицама, врховима и концима, и сувише је тешка за почетнике, који још не умеју као што треба ни писаљку да држе; *друга* слика, *удица* и *трећа* — *искривљени јексер*, исто су тако тешке за почетнике; *четврта*, пак нека *особита врста алке*, и за одрасле је веома тешка, а тако је и са осталима. А шта да се рекне за слике: *њушке*, *хрта*, *коња*, *руке*, *ћемана*, *бунара на ћерам*, *фењера*, и т. д.? Ја искрено признајем, да ове слике не бих био у стању ни сам прецртати, а они малпшани у I. р. осн. школе, који тек узимају писаљку у руку, још много мање. Сем тога у ових слика нема апсолутно никакве поступности у упознавању и вежбању најпре *хоризонталних* и *вертикалних*, па *косих*, па *кривих* црта.

Из свега овога довољно је јасно, да *приправни одељак у Буквару Ст. Чутурила*, овакав какав је, не одговара ни *Основама за писање Буквара* а ни *осталим општим дидактичким захтевима*.

Г. Мих. Јовић је израдио овај приправни одељак на особит начин, а израда се заснива на прописима у *Основама*.

У њега се приправни одељак састоји: а) из 7 страна *слика* и б) из 24 стране *словарице*.

Слике су врло просте, а представљају најобичније ствари. Склопљене су из самог скелета или самих граничних црта, а удешене су тако поступно, да ће их деца врло лако изводити и из њих поступно учити основне црте: одвесну, хоризонталну, косу, полукружну и кружну. Прва слика, *лествице*, састављена је из две одвесне и неколико хоризонталних црта. Цртајући ову слику деца ће учити да пишу ове две основне праве црте. Даље долазе

нпр слике: *клице* (из свега три црте), *грабуља*, *столна*, (опет из свега три црте), *стола*, *таблице* и т. д. Доцније долазе исте такве слике, у којима је и косих црта, а тек доцније придружују се к овима и слике са кружним и полукружним цртама (нпр.: *точак*, *трешње*, *срп*, *канта*, итд.). — На овај начин, пречртавајући ове слике, деца ће несретно, и на врло занимљив начин, учити све оне основне црте које јој требају за учење писања, а сем тога привикаваће се још и седењу при писању и држању таблице и писаљке. А то баш и јесте циљ овом, приправном, одељку у Буквару. — Осем тога писац Буквара захтева да слике буду изведене белом цртама на црној основици, те да и то одговара децем цртању на њеним црним каменним таблицама. И ово је врло добро — а и израда слика јевтинија.

Словарица је такође израђена с много марљивости и на оригиналан начин. Она има 24 стране или управо 24 листа, јер десна страна листа остаје празна. На свакој страни су по *две слике*, једна више, друга ниже, а испод њих је штампана *реч*, којом се именује слика; са стране су крупна штампана *слова*, најпростијег облика, која су потребна за склапање дотичних речи, а та су слова перфорацијом тако удешена да се могу, као поштанске марке, откинути свако за себе, па ређати по клупи у речи.

Свака је страна одређена за један час. — И слике и речи марљиво су пробране, те су насликане ствари деци скроз познате, а речи су врло лаке: (нпр. *срп*, *сат*, *поп*, *пањ*; *коњ*, *кос*; *нож*, *нос*; *во*, *виде*; *ђак*, *ђуде*; *топ*, *тица*, итд.) Најпре иду само једносложне речи, па онда двосложне, лакше па теже, и најзад се завршује тросложним речима. Како је ово све поступно удешено и паметно смишљено, од чега нема ни трага у приправном делу г. Чутуриловога Буквара! Уопште узето, овај приправни одељак у Буквару г. Мих. Јовића врло је добар.

Но ма како да је марљиво и на оригиналан начин удешена ова словарица *уопште*, ја се не могу сложити са свим њеним *појединостима*, јер би неке од њих отежавале њену употребу. Предлажем да се на словарици г. Јовићевој учине ове измене:

а) Да се изоставе слова са стране која се могу откидати. Нема сумње, да би ово одвајање и њено склапање у речи ређајући их по клупи било за децу од веома великог интереса, и да би помогло да бистрија деца врло добро схвате и облике штампаних слова и саставне гласове у речи — но, мени се ипак чини да би ово имало и својих незгода

у школи, где се врши настава *у маси*. Тако би деца многа слова раније покидала и погубила, даље би рад с овим словима гутао много времена, дошља деца не би могла стићи бистрију, а Буквар би доцније изгледао страшно крзав и подеран. *Словарица* са оваквим словима за одвајање била би заиста, веома подесна као *приватно издање за домаће, појединачко поучавање*, али за школу је ипак боља општа, велика словарица, из које ће се речи склапати пред свом децом, на школској табли.

б) Кад одадну слова за одвајање, онда треба да се штампају слике и речи с обе стране листова те да буде Буквар мањи по обиму.

в) Прву страну словарице, на којој су слике и речи „срп“ и „сат“, треба разделили на две стране јер је *пет* нових слова много за први час. Исто тако страну 6., на којој су *четири* нова слова, и стр. 7., на којој су *три* нова слова треба прерадити и, додав још две слике са две речи, проширити их у *три* стране (место сада две).

г) Стране 13., 17., 20., 22., 23. и 24., на којима се изучени гласови и слова само понављају, али у тежим слоговима, треба свести свега на две или три. Тиме ће се такође смањити обим словарице, а тиме и обим Буквара.

То предлажем да се на г. Јовићевој словарици измени, па онда да се задржи у Буквару. А тиме би она, несумњиво, постала савременија и употребљивија.

Из свега досадањег излази, да је *приправни одељак у Буквару г. Мих. Јовића, уопште узето добар и да одговара прописима у Основама за писање Буквара, а са малим изменама да ће остати још бољи и употребљивији.*

Прелазим на анализу другог одељка ових двају Букварова.

2. Изучавање малих слова појединце.

Према *Основама о писању Буквар* овај одељак треба да омогући: 1) познавање малих слова појединце и то рукописних, курзивних и штампаних у поредо, и 2) учење читања и писања.

Ово је главни део сваког Буквара.

Учење читања и писања тако је тежак душевни процес за децу од 6 и 7 година, како га ми одрасли нисмо у стању ни замислити. Стога израда овога дела Буквара захтева много обазривости и много умешности, а нарочито много *искуства*, те да се он тако удеси, да деца уче читати и писати са што мање муке, а то што науче да буде опет јак и трајан темељ за даље усавршавање у писмености.

Ја сам марљиво проучио овај одељак у оба поднета Буквара, и нашао сам ово :

Г. Чутурило је израдио овај одељак свога Буквара без довољног разумевања дечје душевне природе и без познавања свих оних многобројних ситуација, с којима свакога тренутка има посла учитељ I. разр. осн. школе при прелажењу овог дела букварскога, нарочито без довољно поступности и разумљивости, у опште врло мало боље по што му је био израђен овај део у ранијем, одбивеном Буквару — и није никако чудо, кад му писац никада није радио у I разр. осн. школе у Србији, а можда у опште никада; г. Јовић, напротив, израдио је овај одељак свога буквара с дубоким разумевањем дечје душевне природе и са темељним познавањем свих ситуација при раду с букваром, нарочито с узоритом поступношћу и разумљивошћу, и опште тако, да може служити на част и њему и српском учитељству — а није никако чудо кад му је писац већ 13—14 година скоро непрекидно радио у I разр. осн. школе, водећи при том рачуна о свом искуству.

У редовима што долазе изложићу доказе за ово моје тврђење.

Ја се не могу овде упуштати у потанко претресање свих појединости, којих је у оба буквара много а којима би се врло добро могло утврдити моје горње мишљење, које је резултат општег утиска од ова два Буквара, већ ћу се ограничити само на оне појединости, које су додирнуте другом тачком Основна, а то су: а) речи и б) реченице за вежбање у читању. Ово двоје је и најважније.

а) Речи за вежбање у читању.

У 2. тачци Основна за писање Буквара наређује се ово: „Речи за вежбање у читању треба да буду разумљиве и лаке за шчитавање“.

Ово има свог нарочитог значења.

Разумљивост се захтева: 1) с тога, да би се деца од самога почетка навикавала на читање с разумевањем, т.ј. на везивање прочитаних речи за садржину, а то је главно у сваком читању. 2) с тога, да се не би расходовало много времена на објашњавање значења речи, ни много умне моћи на схватање тога значења, већ да је оно познато и течно, те да се умни рад дечји концентрише на схватање и распознавање (аперциписање) видних слика слова и њино шчитавање у речи. — Лакоћа, пак, за шчитавање захтева се од речи с тога, што је свим практичарима познато, да речи, с тешким слоговима нису деца с почетка никако у стању да прочитају и тек су то кадра доцније, после дуге вежбе на речима са лакшим словима. Кад такве, тешке, речи дођу у почетку учења читања, оне учине те деца

изгубе поуздање а с њим и вољу за читање, а мање даровита се толико сплету и забуне да изгубе способност за свако даље напредовање. А ово је заиста, веома важна околност.

Г. Чутурило се није готово нимало освртао на ове тешке захтеве, а то веома умањава вредност његову Буквару. Тако *неразумљивих речи*, или за сву децу од 6 и 7 година, или само за варошску или само за сеоску, има у његовом Буквару доста. Баш прва реч, уз прво слово, „ос“, долази већ у неразумљиве речи, које треба деци објашњавати, јер се у Србији или не говори никако, или ако се говори онда је провинцијализам; у народу се говори реч *оса* и *осица*. Даље нпр. уз треће слово долази неразумљива деци апстрактна реч *ионосно*, уз четврто *тоиот* и *иотои* (место последње речи говори се *иошлага*). Такве су речи и: *плата*, *шлата* (интересно би било дознати како ће схватити они мали шубараша око Жагубице значење речи „плата“, а како они на Златибору значење речи „палата“), па онда: *лав*, *тован*, *мач*, *шмрк*, *жижа*, *жрван*, *хрб*, и т. д.

Тешких речи за шчитавање такође је много у овом делу г. Чутуриловог Буквара, и што је веома чудновато, њих највеше у почетку, када баш треба да су најлакше, а доцније их је сразмерно мало. Тако одмах уз треће слово (п) долазе речи *иосно* и *ионосно*, са тешким слогом *сно*, а друга је чак и тросложна; уз четврто слово (т) долази реч *сто*, а уз пето слово (а) долазе речи *стао*, *настао* са тешким слогом *ста*, и још за почетнике врло тешка једносложна реч за шчитавање *иост*. Даље су такве тешке речи за шчитавање: *ласта*, *илата*, *слана*, *тоило*, *штап*, *штала*, *снаша*, *што*, *звоно злато*, и т. д., — и све то уз првих девет слова!

Г. Јовић, напротив, има у овоме делу свог Буквара веома подесне, врло марљиво одабране речи, и тако поступно удешене по лакоћи, да се човек мора дивити, и да мора признати да је ово резултат само дугогодишњег марљивог одбирања тих речи на самом раду с децом.

Тако, *неразумљивих речи* у њега скоро и нема. *Тешких речи за шчитавање*, пак, у њега нема у почетку никако, доцније се поступно додају све теже, по нарочитом плану, док најзад дођу сасвим тешке тек при самом крају овога дела букварског, а на последњој страни су „Тешке речи“ саме за читање.

О овој узоритој, скоро беспримерној поступности, морам реферисати Гл. Просв. Савету мало опширније.

Тако, у почетку су само кратке речи од једног или два слога, и то са *лакшим слоговима* од само

два слова, од којих је први сугласник а други дуг самогласник (нпр.: со, во, јаје рука, сено). Такав је текст на првих 19 страна, или док деца не изуче 18 слова. Тек од 19-ог слова (ж), кад се дечје око већ довољно извећало у шчитавању, долазе *слогови од три слова* са самогласником у средини (једносложне речи од три слова), и то најпре само речи са *дугим* самогласником на тек онда и са кратким. У читање и оваквих слогова од три слова уводе се деца на тај начин, што се на прва два слова, која су деца већ имала као засебне слокове, додаје и *треће* слово, *које је проредом одвојено од прва два* (нпр.: жи р, жи в, жар, ла ж, је ж, но ж, ит.д.). Тек од 23-ег слова (з) долазе у речима слогови са по *два сугласника један до другог*, па и ту најпре слогови са првим *инескавим* сугласником, који се може отезати, а и он је одвојен проредницом од оног дела слога што иде за њим (нпр.: з во-но, з ла-то, з ло, ит.д.). На новој страни (код љ) долазе први сугласници и *други*, који нису пискави, и то опет на тој страни *лакши* (уснени б, п, в, и уснено носни м) па тек на идућој (код њ) и *тежи* (грлени: г, к), — који су сугласници, *без прореда*, јер не могу да се отежу при изговарању, већ морају одмах да се изговоре уз идући сугласник (као нпр.: гла-ва, гре-да, књи-га, тка-ју). Већбање у читању оваквих речи врши се на више страна, а на последњој су „*Тешке речи*“, за нарочито већбање у читању деци I р. осн. шк. најтежих речи, као нпр.: брат, благ, длан, ждрал, пласт, грозд, итд. (Интересно је, да се овакве речи налазе у овом делу г. Чутуриловог Буквара већ на првим странама).

Овде ми треба додати још и ово:

Речи за читање су у овом делу г. Јовићевог Буквара већином тако поређане, да се један слог из раније речи понавља у неколико њих, које долазе за њим, а нигде и сва слова осем првога, нпр.: се, се-о, се-но; во, о-во, е-во, но-во; у-во, су-во, у-ја, ву-ја; пе-на, пе-га, пе-ва; ша-ша, ша-па, на-ша, го, го-ла, го-са; итд. Ово је врло важно за почетак читања. Овим се олакшава дечјим још невештим очима брзо схватање слова и слогова и прочитавање целих речи, а тим се у деце улива самопоздање и отвара се воља за читање. (Г. Чутуриловим Букваром би се морали у овом погледу постићи баш обратни резултати).

Уз првих пет нових слова, шчитавање прве речи удешено је у Буквару г. Јовића на оригиналан начин, а у циљу да би деца боље запазила како при шчитавању треба оком ићи од слова до слова а дотле грлом и устима изговарати дотичне гласове. За реч *со* то је удешено овако:

с о

с о

со

Ова оригинална повина врло је добра.

Даље, још и ово треба овде поменути, што такође илуструје поступност у овом Буквару. На име: поред узорите поступности у читању задовољена је у исто време и *поступност у писању*, тако нпр. прво је слово *с*, друго *о*, а треће *а*, даље *е* па *в*, *ј*; па *у*, па *д*, затим једно за другим *г*, *и*, *п*, *ш*, *т*. итд. И ово је хвале достојно. (У г. Чутуриловом Буквару иду слова овим редом: *с*, *п*, *ц*, *т*, *а*, *д*, *ш*, *в*, *з*, *у*, *к*, *р*, итд., где, као што се види, нема никакве поступности).

Код слова г. Јовићевог Буквара могла би се учинити једна једина замерка, а на име, што је за слово *а* узета уз слику реч *оса*, у којој је *а* не у почетку већ на крају, а за слово *е* реч (и слика) *сено* у којој је *е* у средини. Но ова замерка отпада кад се сетимо да и нема *згодних* именица које се почињу гласом *е* („ексер“ није српска, „евењка“ је врло ретка и деци непозната), а тако ни које се почињу гласом *а* (реч „ат“ није српска, правилно гласи „хат“, а и деци је непозната те деца за слику увек кажу „коњ“). Узев речи *оса* и *сено* писац је избегао натезање и неприродност, а после проучене *словарице* ово, што је ново слово на крају речи или у средини, неће бити на сметњи.

Треба изоставити или заменити другима ове речи: *шупа* (уз слово *ш* на стр. 13.), *чепала* (уз *ч*, стр. 15.), *тупила* (уз *т*, стр. 14.), *таба* (уз *б*, стр. 16.), *воло* (на стр. 19.), *раж* (уз *ж*, на стр. 20.), *ром* (уз *м*, стр. 22.) и *хемер* (уз *к*, стр. 23.).

Ово је било о речима у оба Буквара. Прелазим на реченице.

б.) Реченице за читање.

У другој тачци *Основа за писање буквара* захтева се за реченице, „да буду јасне и одабране.“

И ово има свој нарочити значај — онај исти, који и разумљивост у речи. Реченице треба да буду *лако* разумљиве, да им је садржина *одмах* схватљива и *јасна* чим се реченица прочита, те да се сва дечја пажња и сва дечја умна моћ сасредреди на њино *прочитавање*, уз које ће разумевање следовати *одмах само по себи*. А то ће бити ако су узете из дечјег, домаћег и школског живота, ако су просте, конкретног значења, тачне дечјем језику, ако нису фигуре, ни крње реченице и ако нису апстрактног значења. Оне морају бити још и *одабране*, а не какве му драго, само да у њима буде што више дотичнога новог слова.

И овај део Буквара обрадили су г. Чутурило и г. Јовић различно.

Г. **Чутурило** није нимало задовољно горње захтеве при избору реченица за читање у овом делу свог Буквара. Врло је чудновато, како се овај писац никако не може да отресе крњих реченица, и у опште неразумљивих реченица деци од 6 и 7 год., — и то после толиких прерада свог Буквара, и после толиких реферата у којима му је то напомињато. Тако му је нпр. и при реферисању о његовом прошлом, одбивеном, Буквару замерио г. *Д-р Бакић* за преко 80 оваквих реченица, г. *Јосиф* за неких 45 таквих реченица, а и ја за много њих доданих и нарочито објашњење зашто му за такве реченице замерах, — па и опет су му реченице за читање и у овом новом, прерађеном, Буквару врло мало боље но у оном ранијем, одбивеном. Интересно је, што је писац задржао чак и неке речи и реченице у овом садашњем Буквару, а које су му у рефератима о прошлом, одбивеном, Буквару замерила *сва три* референта, или *бар два* од њих (нпр.: *сносно*, *тук на лук*, *трпен спасен*, *плах гине од страха*, не почињи што писи у стању, итд., итд.). Примера ради ево неколико неразумљивих реченица деци од 6 и 7 година из сада поднетог г. Чутуриловог Буквара: „ласна посла“ (већ уз 6 слово), (таван ован“, „ован на таван“ (уз 8. слово), „конац дело краси“, „не купуј мачку у цаку“, „младост лудост“, „на ноге лагане“, „позно ал' сквозно“ (не знам ни ја значење ове пословице), „као по калулу“, „тук на лук“, „познаш ово слово“, „краву на траву“, „трпен спасен“, „ново за готово“, „или милом или силом“, „у млађега поговора нема“, „не *илски* се у туђе *расире*“, „фењер служи као *светиљка*“, „што рекнеш не *пореци*“, „ко *одгађа* не *погађа*“, итд., итд. — Кад бисмо ми одрасли учили читати, овакве би реченице биле подесне за Буквар из ког бисмо учили, јер је свака везана за сталан, познат садржај, а речи су нам у њима такође познате и течне. Али како ће разумети онај малишан од 6 или 7 година, па још нпр. онај у Крајини, или они око Пирота и Врања, нпр. ове реченице: „конац дело краси“, „младост лудост“, испеци на реци“, „шило за огњило“, „позно ал' сквозно“, и т. д., и како да му се све ово објасни? И, шта треба дете да замисли при читању ових крњих и безначајних реченица, где се не зна ни ко, ни где ради, а често ни шта ради, а којих је овај део г. Чутуриловог Буквара препун, нпр.: „хаје и не хаје“, „познаш ово слово“, „ново за готово“, „молимо се“, „погођено плаћено“, итд.? А како опет да објасни учитељ ове реченице без логике: „на столицу на полицу“, (ако значи *исти*

се, питање је, ко се пење на *полицу*; ако ли значи *остављати*, ко оставља што најпре на столицу на на полицу?!), или реченице: „целат нема срца“ и „кукавица нема срца“, итд.? Или, како да се објасне малишанима речи: хаје, не хаје, плах, војује, хрб, цилит, одгађати, светиљка, ближњи, жижа, поговор, расникућа, бритка, кар, (у реченици „готов ко баба на кар“, која је у осталом и с васпитног гледишта неподесна), итд.? А оваквих је речи доста у реченицама за читање, које *све* *скупа* *чине* *и* *овај* *део* *г. Чутуриловог Буквара* *неподесним* *за* *намењени* *циљ*. Овакве реченице не одговарају најзад ни *Основима* *за* *писање* *буквара*.

Г. **Јовић** напротив удесио је реченице за читање тако, да је, са врло малим изузетком, потпуно задовољно захтеве о избору ових реченица. У њега су све реченице *лаке*, из дечјег круга мисли, те отуда деци потпуно *разумљиве*, и тако удешене, како ће олакшати и омилити читање, а честим сликом како ће гонити дечје око на све брже читање. Скоро нигде нема деци неразумљиве речи и нигде тешке пословице уз мала слова, где деца још муче порођајне муке са ишчитавањем — пословице у њега долазе тек уз велика слова. Ево, нпр., како један део његовог текста гласи већ уз 7. слово: *јо-ва је-о, | во-ја се-о, | на-на ве-је, | се-ја се-је, | ; а уз слово ч: се-ја-чи се-ју,—ве-ја-чи ве-ју, | пе-ва-чи пе-ва-ју |*, итд., уз слово *б* опет: *бу-бе ле-те, | во-ло-ви бу-чу, | го-лу-бо-ви гу-чу, |* и тако даље.

Осем тог писац је и овде обратило велику пажњу на поступност у читању реченица, те су све реченице на првих 12. страна (до слова *п*) само од *две* речи, одатле почињу са *три* речи, а тек од 18. стр. од *четири*, доцније и од *више* речи.

Да би цела ствар била јаснија нек ми је допуштено да упоредим реченице за читање у г. Чутуриловог Буквару са реченицама у г. Јовићевом Буквару, и то да узмем текст код *истих* *слова*. Реченице за читање уз слово *к* подесне су за упоређење ове врсте.

У г. *Чутуриловог* Буквару су оне овакве: „коло наоколо, како тако, позно ал' сквозно, као по калулу, ко кува каву; какав посао така плата, тук на лук, ко слуша науку.“

У г. *Јовића* су уз то исто слово оне овакве: „соко лети високо, чека сека лека, куку леле, ето челе, лети коло наоколо, ката куса купуса, кука куку вуче, ко учи научи.“

Док су у г. Чутуриловог реченице неодређене, нејасне, тако рећи деци туђе, дотле су у г. Јовића одређене, јасне, из дечјег живота. Ево, нпр. док је онамо у реченици „коло наоколо“ мисао

неодређена, дотле је овамо у реченици „*лети* коло наоколо“ мисао одређена; док су горе деци туђе реченице „*позно* ал *скозно*“ и „*као* по *калупу*“, дотле су овде деци тачне „*куку* *деле*, *ето* *челе*“, док су код онога нејасне и неодређене реченице „*тук* на *дук*“ и „*како* *тако*“, дотле су код овога јасне и одређене „*ката* *куса* *кунуса*“ и „*кука* *куку* *вуче*“; али док је горе неодређено „*ко* *слуша* *науку*“ даље је доле одређено „*ко* *учи* *науци*“.

Исто су тако врло подесне за упоређивање реченице уз слово Ф, јер су опет сродне у обојнице. Тако у г. Чутурила налазимо реченицу „*фитиљем* се пали *лагум*“ у којој деца не знају ни шта је *лагум* ни какав је *онај* *фитиљ* којим се пали *лагум*, нити га може учитељ деци показати — у г. Јовића, је напротив, реченица „*фитиљ* *гори* у *капдилу*“, где је деци све познато јер у свакој кући има *кандилу*; у г. Чутурила је реченица „*фењер* *служи* као *светиљка*“, у којој је непозната деци реч *светиљка*, а израз *служи* у овом смислу (германизам) опет је деци стран; — у г. Јовића је, напротив, реченица „*фењер* *светли* на *софри*“ у којој је опет све јасно; у г. Чутуриловој реченици „*фине* *ствари* су *скупе*“ деца не знају шта су то *фине* *ствари* (а немају појма ни о *скупоћи*) — у г. Јовићевој, напротив „*фес* је *црвен*“ све је деци познато, итд.

Ја мислим да ће за Гл. Прос. Савет бити у овоме упоређењу довољно доказа за моје раније тврђење, да су реченице за читање уз мала слова у г. Чутуриловом Буквару врло неподесне за децу од 6 и 7 год., а довољно, опет, примера за то, да су оне, напротив, у г. Јовићевом Буквару одабране и за децу која уче читати врло подесне.

Још имам и ово да напоменем.

У г. Чутуриловом Буквару свуда је подједнако текста писаног, курзивног и штампаног; у г. Јовићевом, напротив, рукописног и курзивног текста сразмерно је мало а највише је штампаног, и само је курзивног више код слова која се знатно разликују од штампаних и писаних (нпр. код *г* и *д*). Ја налазим да је и ово у г. Јовића боље удешено но у г. Чутурила. *Курзивна* су слова узета у Буквару само ради прелаза од штампаних слова ка писаним, а у књигама се употребљују по изузетку, и, да није курзив прописан *Основима*, ја бих био за то да се из Буквара сасвим избаци, па да му се доцније уступи место у читанкама. Што се тиче *рукописног* текста боље је да га је мало, те да деца просто не прецртавају писане речи из Буквара, као што се сада ради у већини неподељених школа, већ да их деца пишу самостално, или да

их препишује са штампаних речи, или са табле које је речи учитељ написао пред децом те она видеда и њин постанак.

У реченицама за читање код г. Јовића треба учинити само ове исправке: на стр. 21. код слова *д*, треба реченицу „*ос* је *жут*“ заменити реченицом „*оса* је *жута*“; на стр. 28. код слова *и*, треба реченицу „*исто* *пева*...“ заменити реченицом „*иста*...“ а реченицу „*из* *гроца* *црна* *крвца* *врца*“ заменити другом; на стр. 32. реченицу „*прах* *ветрове* не *тера*“ заменити реченицом „*прах* *ветар*...“, а реченицу „*хлеб* *песму* не *пева*“ изоставити сасвим.

Овај други а најглавнији део букварски, намењен за „*Изучавање малих слова појединце*“, г. Чутурило није удесио ни према прописима *Основа за писање Буквара* а ни према општим дидактичким правилима, напротив г. Јовић је тај део удесио, са малим изузетком, у сваком погледу примерно.

3. Изучавање великих слова.

Г. Чутурило је изложио на 9 страна сва велика слова у *групама*, по сличности писаних слова, како се и прописује у *Основима*. Уопште распоред слова и речи може се рећи да су добри, али реченице уз њих нису ни овде као што треба, јер су и ове, као и оне уз мала слова већим делом апстрактне, а неке и потпуно неразумљиве деци од 6 и 7 год., нпр.: „*Прође* *сивац* *Крушевац*“, „*Много* *маја* *мало* *јаја*“, „*Јемац* *платац*“, „*Питаће* *старост*, где је била *младост*“, „*Бишила* на *њега* и *ала* и *врапа*“, „*Једна* *штета* *сто* *грехова*“, „*Окри* *кућу* *држи*“, итд., а реченица „*Чалабрчак* *док* не *приспе* *ручак*“ баш је чудновата. — Треба избацити имена „*Антун*“ и „*Чава*“, јер првога нема у Срба, а друго је у Србији веома ретко ако не и потпуно непознато.

Г. Јовић је изложио велика слова на 11 стр. али их је груписао на други начин но г. Чутурило. Он излаже свако велико слово засебно. Пошто су тако најпре изложена сва велика слова чије су главне црте изучене већ учећи мала слова (*Л*, *Љ*, *А*, *М*, *Н*), долазе редом једно за другим остала вел. слова у којима има нових црта и то опет слична једно за другим, те је *на тај начин* изведено *групписање* по сличности. Ово је врло подесно за предавање тих слова с децом у школи, јер је по некад много за један час да се сва слова једне групе лепо покажу и извезају (као нпр. у г. Чутуриловом Буквару група *Д*, *З*, *Х*, *Ж*, или *Ч*, *У*, *Ј*, *К*. итд.). Текст му је свуда разумљив по садржини а лак по конструкцији, нпр.: „*Лазар* и *Леносава* *уче*“, „*Љубомир* и *Љубица* *певају*“, „*Бурђевак*

лено мирише“, „Очи воде а ноге носе“, итд. Тек се овде почињу у њега употребљавати *исловице*, а уз њих *изреке* и *савети*, али, опет, све опрезно и с обзиром на дечји узраст, нпр.: „Нема ватра без дима“, „Једним ударом грм се не обара“, „Више виде четири ока него два“, „Младо се дрво савија“, „Размисли па онда говори“, „Говори увек истину“, „Зелено воће не ваља“, итд.

У овом делу г. Јовићевог Буквара треба учинити ове исправке :

Уз велика слова је сав курзивни и штампани текст са *проредом*, где су означени слогови јачим проредом. Ово има везе са почетком читаначког одељка, где ће бити овако исто удешен текст за више страна. Ја држим да овај проред није ни овде потребан, а у читаначком делу да ће он бити још мање нужан, те сам за то да се он изостави и овде уз велика слова. — Даље, треба удесити велико рукописно слово *ф* тако, да буде нешто другче од малог; затим у тексту уз велико *о* место „*велике светлости*“ да се стави „*јаке...*“; реченицу „*Љуби друга као брата свога*“ (уз *Љ*) треба заменити другом, јер, колико је мени познато, израз *љубити* у смислу *волети* није у духу српског језика; најзад треба заменити другим, бољим реченицама ове шалвие, које су узети ради веџбе у размишљању: „*Изела коња трава, Изело зрно коку, Изео купус јарца, Изео јарац старца.*“

Кад се ово, изложено, поправи онда ће и овај део г. Јовићевог Буквара бити врло добар, а много бољи од истог дела г. Чутуриловог Буквара.

4. Одељак за вежбање у читању (читаначки одељак).

Овај одељак Буквара треба да замени досадашњу Читанку за I р. ос. школе. У *основима за писање Буквара* прописује се, да у овај одељак треба да уђу *кратке*, лако *разумљиве*, и *интересне*, и по садржини одабране приче, песме, описи, басне, пословице, загонетке, мудре изреке и т. д., нарочито у вези с *домаћим животом*. Она последња одредба, а и оне раније, указују на то, да треба бирати краће ствари, конкретније садржине, коју ће деца лако схватити, без многог размишљања и уопште без јачег умног напрезања — те да би остало што више умне моћи за савлађивање читања. На кратко, тражи се: *да деца лако разумеју оно што с муком прочитају*. То је главно у овом делу букварском. *Развијање самосталног мишљења, пак, у деце помоћу писаног говора још не улази у циљ читања у I разреду осн. школе; то улази у циљ читања тек у старијим разредима,*

када деца савладају прве тежкоће у читању. Отуда чланци којима је поглавити циљ негa *мишљења* писаним говором, немају места у *Буквару* — а и у *Основама* им је приступ забрањен.

Г. Чутурило, може се рећи да и нема овог читаначког одељка у свом Буквару, или га нема бар онакога какав се прописује *Основама*. У сада поднетом његовом Буквару текст за читање уз мала и велика слова сведен је скоро на половину текста из досадашњег пишчевог Буквара, јер се сада изучавају писана и штампана слова у исто време а не оделито као пре (пре је било овога текста за читање 60 односно 65 страна, сада га је 39, дакле *за 21 односно 26 страна мање*). И при свем том у овај читаначки одељак свог поднетог Буквара г. Чутурило није додао ниједан једини нов чланак, већ је још изоставио цифре, које су биле у досадашњем Буквару на претпоследњој страни, а које су и сада *Основама* прописане.

На овај начин деца не би имала шта читати другог течаја.

Заиста веома чудновато изгледа ова појава код овог писца, кад се узме на ум да он у своме „*Коментару*“ доказује, да ни досадашњи његов Буквар, *који је био знатно већи од овога сада поднесенога*, није сувише велики, и да га треба свршити до Божића — а са *истим тим „Коментаром“* да подноси *оц знатно мањи Буквар за учење целе школске године!!* — Можда је писца навело на погрешно мишљење, да се на конкуренцу може протурити Буквар и без читаначког дела, ове речи у 5. тач. *Основа за писање Буквара*: „Обим Буквара може се удесити тако, да буде довољно грађе за целу годину“. Али, да је писац испод тога прочитао још 12 врста у *Стечају за буквар и читанке*, наишао би на ове речи: „У нижој основној школи треба за сваки разред по једна читанка — *свм првог разреда (за који ће Буквар бити, у исто време и читанка)*.“ („Пр. Гл.“ од 1894 г. св. јула-август, стр. 327, други стубац). Из овога је јасно, да Буквар мора имати свој *читаначки* део, а то се у осталом одређује и 4-ом тач. *Основа*. Међутим у г. Чутуриловом Буквару тог читаначког дела и нема, а у коликога има не одговара нимало прописима у *Основама*.

И ако би и ова једна овако важна околност била довољна, да се и овај део поднетог г. Чутуриловог Буквара осуди и одбаца, има и других врло важних дидактичких разлога који говоре за то, да овај, читаначки део његовог Буквара — у колико га има — није нимало бољи од свих осталих ранијих делова, ако још није и гори од њих. Тако у овом делу има сада свега 19 чланчића, али

мучно да и један једини од њих одговара горе изложеним захтевима од читачког дела у Буквару. Тако први чланак „Мудре речи“ (за две стране велики) сувопаран је за децу, те их неће нимало привлачити читању, а у њему је и доста перазумљивих изрека деци од 6 и 7 година (нпр.: „Ако рекох не посекох“, „Црн образ ничим не опра“, итд.), а има и *немудрих* „речи“ (нпр.: „Фина роба више кошта“ или „Њива без рада, воћка без рода“ итд.; а „реч“ „Храпител је како и родитељ“ чини ми се да је неправилна српски. Четврти чланак „Прво писмо“, који, без сумње, има за циљ да подстакне и упути децу на писање писама, са оним својим дугачким реченицама на још и стиховима, врло је неподесан узор за оне који још једва пишу просте реченице. Чланци: „Шта ко ради“, „Шта ко научи“, „Чим се шта ради“, „како је шта“, „Поређења“, „Због чега шта бива“, „Шта је што“ и „Колико је чега“, већином су удешени за негу мишљења и давање знања, и пре би им било места у каквој књижици, као што је негда једна постојала, која би се звала „Прва знања“, но у читачком делу Буквара, којим треба да се деца омили читање, и да јој се да *пријатна* материјала за вежбање у читању — а не мишљењу. Нигде овде нема ниједне занимљиве приче, песме, басне, којима би се деца мамила на читање и којима би се оно омило деци, као што се и *Основама* захтева. — Уз побројане чланке има свега 9 слика, али 5 њих не одговарају садржини (нпр. више чланка „Шта ко ради“ слика је како *ковач* кује, а у чланку се набраја око 20 радња итд.).

Из свега овога излази јасно, да *читачки одељак у г. Чутуриловом Буквару не одговара ни Основама за писање Буквара, а ни осталим дидактичким правилима.*

Г. Јовић је био много срећнији и умешнији при уређивању овог дела букварског. У њега је на 90 чланчића разне величине, почев од малих од неколико врста па до великих од три стране (али у којима се и причање понавља као и догађај што се понавља.) Уз те чланке иде на 40 слика, које пред текстом, које у њему.

Његови су чланци сви подесни за деџи узраст за који се удешава Буквар, с неким само изузетком. То су причице, песмице, гатке, заговетке и друге занимљиве лако схватљиве и већином веселе ствари, скоро све из деџег и домаћег живота, какав материјал улази и у деџе листове, и какав се и *Основама* захтева. Многи су чланчићи узети из садашње Читанке за I р. ос. шк., саобразно са прописом 5. тач. *Основа*, где се вели да при обради читачког дела Буквара „треба узети у обзир и

садржину оне читанке, која се сад употребљава у I разреду“.

Овај овакав чланачки материјал заиста неће у деце убијати вољу за читањем, већ ће је још будити, јер ће читање деци постати забава. Добра је страна г. Јовићевог читачког дела још и у томе, што је он у њ унео — и ако опширније но што би требало — најглавније, што се из *хришћанске науке* учи у I раз., а сем тога и *Молитву Господњу*, словенски и српски упоредо. На крају су још и *цифре* до 20, докле се учи у I р. осн. шк., и то и писане и штампане, као што се и *Основама* захтева.

Но, и ако је читачки део у г. Јовићевом Буквару уопште узето врло добар, *мени* се, пак, неке појединости не допадају, и кад би се оне исправиле, нема сумње, цео би овај одељак постао још бољи.

Тако, на првом месту, ја сам против тога да се унесе у читанке осн. школа *бајке и басне невероватне садржине*. Има басана вероватне садржине, а и међу бајкама може се пробрати таквих које су приближније истини и које имају ипак неке природности у својој садржини; но има и једних и других које су очито невероватне, управо глупе. Ја сам одлучно *против* ових последњих а за оне сам прве. Даљем доказивању овога мога гледишта није овде место. Ако би Гл. Пр. Савет начелно хтео усвојити ово моје гледиште, онда би из читачког дела г. Јовићевог Буквара требало избацити ове чланке: „Златна риба“ (стр. 13), „Рица“ (стр. 14), „Лудо јагне“ (стр. 18), „Бог чува“ (стр. 29), „Јарићи и звук“ (стр. 71 и 72) и „Звук и ован“ (стр. 57). Изоставив ове чланке, читачки би одељак постао мањи, а то је овде баш потребно, јер је, како је поднет, сувише велики (биће га ваљада преко 80 штампаних страна).

Но, усвојио Гл. Пр. Савет моје горње мишљење или не, треба, ако се прими г. Јовићев Буквар, на сваки начин избацити из његовог читачког дела ова 4 чланка: 1) „Качару“ (стр. 26), јер не ваљају стихови, пошто су само ради слика и да се поброји шта качар ради а иначе су бесмислица, осем тога речи „треbam“ и „вучицу“ (м. вучијду) нису правилне; 2) *Мефедова шапа* (стр. 32), што је једна велика будалаштина, без никаквог циља и поуке; 3) *Гуске* (стр. 45), јер се у овој дугачкој бајци (за 2 и по штампане стране) излаже једна велика бесмислица, а осем тога даје се њом пример да могу деца бити и ненажљива и да могу и не вршити заповести старијих, па за то ипак да добију „од шећера ђака“ и да преживе баснослован и за децу врло примамљив догађај; 4) *Размена*

(стр. 51 и 52), што је развучена (до 3 штампане стране) бесмислица без поуке.

Даље треба у тексту учинити ове мање измене:

У чланчићу „Лењи и вредни“ (стр. 14.) место „рече вредни“ да буде „говори вредни“; у чл. „Ала су то грдне муке“ (стр. 17.) место стиха „Их, да ми је кака кука“ да буде „Их, да им је...“; у чл. „Материце“ (стр. 22.) место „А ја чувам узицу“ да буде „И ја...“; у чл. „Благо њима“ (стр. 23.) место „*керкици*“ — „*керкици*“; у чл. „Божић“ (стр. 24.) да се реченица „али их нико не пусти у кућу“ замени са „али не нађоше где би могли преноћити“, а реченица „Ето како су онда рђави људи били“, да се сасвим изостави; у чл. „Чигра и деца“ (стр. 44.) и ако је ова лепа песмица од нашег уваженог Змаја, опет би реченицу „Јер ми бича не требамо“ требало изменити, јер је погрешна, те не би требало да буде у Буквару; (Можда би се ова 4 стиха: „А ми деца Боље знамо, Јер ми бича Не требамо“ могла заменити нпр. овако: Али дете Боље зна, Јер му бича Не треба; у чл. „Славуј“ (стр. 46.) после стиха „Отуд иду три ловца“ да се изостави 8 стихова, где славуј моли ловце, па место свега да се стави стих „Ухватише славуја“. — Даље би требало у чл. „Савети“ (стр. 36.) изоставити први и трећи савет, а тако исто и у чл. „Загонетке“ (стр. 58.) требало би десету загометку „Пуна ћаса пркоса (п-пр-к-к)“ — наприка, изоставити или на место ње ставити коју другу подеснију. — Осем тога у чл. „Молитва Господња“ (стр. 59.) треба, по мом нахођењу, поправити превод — и ако је он, од иначе прилично компетентна преводноца — како ће бити *деци разумљивији*, и како им неће бити *двосмислен*, те место „Нек се свети име твоје“, ставити „Нек се *светкује*...“ или „Нек се *слави* име твоје“, а место „И опрости нам *дугове* наше као што и ми праштамо *дужницима својим*“ ставити „И опрости нам *погрешке* (или *грехове*) наше, као што и ми праштамо *онима који су нама згрешили*.“ — И, најзад, слику више чланка „Јагње моје“ (стр. 50.) треба или изоставити, јер не одговара садржини, или је заменити подеснијом. — Осем тога, ја налазим, да предложени *проред*, између слова и између слогова, до половине читачког дела, нема никаква смисла, и да га треба изоставити сасвим.

На основи свега овога види се, да у г. *Чутуриловом Буквару* и нема читачког одељка а требало би да га има, у колико је *иак* *унето* материјала за читање, он је *иосве* *неподесан* за намењени циљ и не одговара *Основама* за писање Буквара; у г. *Јовићевом Буквару*, *напротив*, има материјала за

читање и *сувише*, а, *сем* *неких* чланака, *сав* је *иодесан* за намењени циљ и одговара *Основама*.

Резултат целе ове досадашње дугачке анализе овај је:

а) **Буквар од г. Ст. Чутурила** не одговара ни прописима *Основа за писање Буквара* ни општим дидактичким захтевима. Тако: 1., *приправни одељак* му не ваља, јер у њему нема парочитих простих слика које би деца прецртавала и при том упознавала основне црте за писање, а познавање гласова је отежано рђавим избором баш првих речи за слике, место да се оно олакша овим приправним делом, као што се *Основама* захтева; 2., *одељак са малим словима* такође не ваља, што има доста неразумљивих речи уз сва слова, што има много тешких речи за шчитавање и то баш у почетку кад треба да су најлакша, што је много реченица неразумљивих, крњих, фигура, безначајних, што поступности или нема никако или је, где је има, *недовољна*; 3., *одељак с великим словима*, и ако је бољи од два ранија, ипак текст за читање пати од истих мања од којих пати и текст уз мала слова; 4., *читачког одељка* и нема, а оно мало материјала за читање из досадашњег Буквара *сувопарно* је, није према захтевима *Основа* и убиће у деце сваку вољу за читање.

б) **Буквар од г. Мих. Јовића**, напротив, са малим изузетком, одговара и прописима изложеним у *Основама за писање Буквара* и општим дидактичким захтевима. Тако: 1) *приправни одељак* му је врло добар, а с малим изменама биће још бољи, јер је у њему таквих слика, које су врло просте за прецртавање, а удешене су тако да ће деца из њих учити поступно најпре лакше па теже црте, познавање гласова, пак, па и шчитавање, његовом словарицом ће се упростити и врло олакшати (предложене поправке више су формалне природе и њима ће се словарица само *уеавршити*); 2) *одељак са малим словима* такође му је врло марљиво обрађен, у њему нема неразумљивих речи, нема у почетку тешких речи за шчитавање, већ оне долазе *постепено*, и уопште је овај одељак *удешен* до невероватности *поступно*, нема реченица неразумљивих, крњих, фигура, већ су све просте и разумљиве, из *дечјег*, *школског* и *домаћег живота*; 3) *одељак с великим словима* *удешен* је врло добро, *распоред* је слова *практичан* и *поступан*, а реченице су све разумљиве по садржини а *лаке* по конструкцији; 4) *читачки одељак* му је у главноме врло добар и према захтевима *Основа*, садржина је разумљива, занимљива, *весела*, *разноврсна*, те ће се њоме бу-

дити у деце воља за читање — и само неколико чланака, које сам именовао, треба избацити те тиме још боље пробрати садржину и количину материјала свести на праву меру.

У г. Чутуриловом Буквару скоро и нема *поштуности*; у г. Јовићевом је она, напротив похвална у сваком погледу. Г. Чутурилов је Буквар мало неумешно и немарљиво прерађени *стари*, досадашњи и раније *одбачени* Буквар због својих мана и недостатака; г. Јовићев је, напротив, пун *оригиналних и корисних новина*, које је вредно опробати и на примени. Г. Чутурилов је Буквар скроз погрешан и с толико мана и недостатака да га никако не би било могуће поправити; за г. Јовићев је Буквар потребно врло мало и више формалних поправака, које се могу без икакве прераде извршити.

Слободан сам замолити Гл. Пр. Савет да поднеги г. Чутурилов Буквар у рукопису одбаца а г. Јовићев да изволи примити с тим, да се у њему изврше поправке које сам предложио.

На *чистоту језика* писам обраћао велику пажњу, јер је за то одређено нарочито лице, стручно за тај посао.

III Објашњење и упутство.

„Објашњење плана и поступка, кога се придржавао — писац — при изради свога буквара“, захтева се 7-ом тачком *Основа*.

Г. Чутурило је поднео једно писмено од 10 писаних страна, које је назвао „*Коментар*“. Но овај коментар врло лако објашњава „план и поступак кога се г. Чутурило придржавао при изради свога Буквара“, али је зато у њему много више нечега другог, што чини, да је овоме писменом пре место у каквом напачком листићу који мало води рачуна о тону писања, и истинитости садржине, но у архиви српског Гл. Пр. Савета. Кад човек пажљиво прочита у овом писменом ону надуту самохвалисавост, оно неистинито тврђење о свом досадашњем Буквару, оно жучно полемисање са уредништвом „Учитеља“ због примедба на тај Буквар, ону одвратну грдњу против ранијих писаца буквара оно дрско нападање на *Основе за писање Буквара*, оно неуљудно омаловажавање оних, који ће се јавити на расписани стечај за читанке — кад све то човек прочита, мора се зачудити таквом *званичном* акту, а и нехотице му се намеће мисао да је све ово написано више ради утицања на објективност референата по ради „објашњења плана и поступка“ кога се писац „придржавао при изради свога Буквара“. Нарочито стрче у овоме коментару две ствари. Прва је у томе, што писац — истина у завијеном облику — тврди, да се досадашњим а сада

поново поднетим, његовим Букваром (пето издање) и сада, а све од 1878. и 1889. године, служе српске школе у Угарској и Црној Гори. (Ја сам бар тако разумео дотична места у коментару). Међутим, у српским школама у Аустро-Угарској не употребљава се сада, а, колико ми је познато, није се никад ни употребљавао званично Буквар од г. Ст. Чутурила, већ Буквар од др-а *Натаншевића* а у *преради* г. *Николе Вукићевића*; биће, да је тако нешто и у Црној Гори. Друго је што у овом „Коментару“ опет тако исто пада у очи, оно неуљудно омаловажавање оних, који ће се јавити на расписани стечај за читанке, где писац вели, да *оставља мисање читанака, „да и други своју неодољиву амбициозност задовоље“*.

Г. Јовић је написао кратко али јасно објашњење.

Упутство за учитеље г. Чутурило није поднео се позива на своје раније штампано упутство уз Буквар пре стечаја, обећавајући да ће га тек прерадити, и то ако му буде примљен поднети Буквар у рукопису; г. Јовић је поднео ово упутство, пола штампано, а пола у рукопису.

Г. Чутурилово упутство, на које се он позива, исто је онако какав му је и Буквар: пуно је развучног теорисања, у ком се чак излаже и хијероглифско писање, а мало је у њему *практичних* упутстава за учитеље.

Г. Јовићево Упутство је скроз практично, па и са неколико угледних предавања, којима се рад с његовим Букваром боље објашњава но што би се то учинило са више штампаних табака годог теорисања. — Ако се усвоји Буквар од г. Јовића, а с мојим предлогом да се из словарица изоставе слова за откидање, онда ће се неколико правила у Упутству, која говоре о откидању слова и њином ређању по клупи у речи, морати преиначити, те их удесити за рад с општом, словарицом на стоцу за шчитавање пред свим ђацима.

С овим завршујем ово дугачко реферисање о поднетим Букварима.

Захваљујући Гл. Пр. Савету на поверењу изјављујем готовост да му се и други пут ставим на расподужење у сличном случају — али са једном малом оградом.

Ствар је у овоме.

Гл. Пр. Савет је дао ове букваре на реферисање још 8. маја *прошле, 1895. године*. Нема сумње да се тада мислило на то, да реферати буду готови до јесени исте године, и да основне школе у Србији добију у новој 1896.-7. шк. години и нов Бу-

буквар, бољи од досадашњег. Али тако није било, а томе писам крив ја. Референт г. Дим. Јосић узео је поднете Букваре одмах из Савета на реферисање с тим, да их он пошаље осталима, кад буде сам готов. Но, он је те букваре држао код себе пуних осам месеци, и тек их је у половини јануара ове године послао другом референту, пошто је било већ и тужбе против тога код г. Министра и пошто се почело и у јавности о томе писати. Из којих је узрока г. Јосић овако важну и хитну ствар овако дуго задржао код себе, да ли је то учинио намерно или ненамерно, ја, паравно, не знам; али, поуздано знам то, да је тиме учинио пијесу досадашњег надлежног непрегледаног Буквара, веома велику услугу, јер је и за нову шк. годину прештампањегов досадашњи Буквар, а знам и то, да је тим прештампавањем досадашњег Буквара учињена велика штета и основној школи и учитељству, што ће се морати и нове школске године радити са рђавим Букваром. Сем тога, знам још врло добро и то, да сам због г. Јовићевог задоцнења морао ја с највећим напрезањем радити овај реферат, само да бисмо, према службеном акту Гл. Пр. Савета од 26. јануара ове године, који сам ја добио, сва три остала референта могли поднети своје реферате до краја марта о. г. — т.ј. да бисмо нас три остала референта морала за 2½ месеца свршити онај посао, који један од њих није хтео, или није могао свршити за осам месеца, при свем том што је он имао на расположењу и велики школски одмор од два месеца а ми што смо морали радити реферате кад је школски посао у највећем јеку.

Зато, што сам овај посао сматрао за врло важан и хитан, ја сам га овај пут с усиљавањем и напором израдио као што је Гл. Пр. Савет захтевао; али сам слободан, да овом приликом најучтивije замолим Гл. Пр. Савет, или да регулише време држања појединих дела на реферисању, или да ми други пут не шаље на реферисање веће ствари са овако малим роком, као што је било овај пут, ако жели да на време будем готов са рефератом.

10. априла 1896. год.
у Београду.

Понизан
Главном Просветном Савету
Сретен М. Ацић,
професор Учитељске Школе.

Реферат г. Путниковића гласи:

Главном Просветном Савету.

Главни Просветни Савет изволео је одредити ме, да прегледам и оценим букваре, који су под-

нети г. Министру просвете на расписани стечај од 30. јуна 1894. год. Тога посла примио сам се радо, јер желим да наша основна школа добије што бољи буквар, па сам готов и сам томе да помогнем колико могу. Али, морам одмах рећи, да ми је за овај посао дато врло мало времена. Јер у акту, којим ми је јављено да сам одређен за референта, каже се: да референти треба да буду готови најдаље до краја месеца марта; а ја сам букваре добио тек 10. марта, те до краја тога месеца имао сам само 21 дан. То је врло мало времена за преглед и оцену три буквара, једног унутства и два коментара. Зато сам се овим рефератом морао мало одоцити, и ако сам овај посао радио и преко слободног времена које сам на расположењу имао. А кад су буквари поднети били још на крају априла прошле године, мислим, да ни мало није било правично распоређено време за које су поједини референти имали да сврше тај посао.

При прегледању и оцењивању ових буквара и прилога који уз њих иду, ја сам се држао ових основа, које су прописане стечајем објављеним у „Просветном Гласнику“ (свеска за јули и август пр. год.) и данашњег програма за основне школе. У овом послу сматрао сам да ми је главна дужност, да Савету изнесем своје мишљење са стране практичке употребе Буквара у основној школи. Разуме се, да сам све то ценио и према педагошким начелима, која су ми позната; али кад је Савет одредио за исти посао два професора педагога, ја сам држао да ми је дужност да обратим нарочиту пажњу на ово што рекох. То је, мислим, Савет и желео кад је за референта узео и једног учитеља. А ја сам више година радио у I. разр. и ове године у истом разреду радим; радио сам с једним од поднетих Буквара, други је овоме врло сличан, а трећи, и ако има доста новина, опет је намењен истој потреби, те, држим, да ми је довољно позната ствар о којој имам Савету да реферисем.

Сем тога, напомињем, да ова дела нисам оцењивао са стране правилности у језику, кад је за то одређен нарочити стручан референт, који ће ту страну боље видети и оценити. Могао бих рећи, да је хвале вредно, ако Савет и даље за школске књиге одређује по једног доброг филолога, да језик прегледа и поправи, било пре или кад које дело буде примљено. Јер школске књиге одиста треба да су чисте од сваке неправилности у језику, а на то се до сада није довољно пазило.

Учинивши ове напомене, прелазим сад на сам посао. Изнећу своје мишљење о оном што је поднео један писац, па о оном што је други писац

поднео, и напоследку упоредићу један и други рад, како би Савет могао видети које је дело боље.

I

Буквари од г. Стеве Чутурила

Г. Чутурило поднео је два своја Буквара: стари (досадашњи) и нови. Уз њих је приложио један свој коментар. Та три рада ја сам прегледао и о њима имам да кажем ово:

1. Коментар.

У коментару, који је писац поднео уз два своја Буквара, очекивао сам да нађем објашњење онога што је у Букваре унето. Али тога сам у њему нашао мање; а више само нашао полемисања с онима који су досадашњи Буквар критиковали, нашао сам нападања на оне који су конкурисали пишчеву Буквару, па и на неке за које је писац само држао да ће му сада у стечају конкурисати, и напоследку, нашао сам у коментару овом толико самохвалисања, колико се ретко може чути кад ко сам о свом делу говори. Требао бих све то да оставим на страну, али треба Савету да објасним једну ствар, која се у коментару неистинито представља, а ја случајно знам тачно како је у истини, те ми је, држим, и дужност да истину овде изнесем.

Писац у овом коментару, износиће хвале које су речене о његову Буквару, вели да је само у „Учитељу“ изашла једна неповоља оцена о том Буквару. Он то назива „безобзирношћу“ и тумачи да је све то потекло отуда што су онда у „Учитељу“ давали тон они који су му конкурисали на пређашњем стечају за Буквар, и који су са својим Букваром пропали. Ово је посве неистинито. Ја сам онда био уредник „Учитеља“ и могу уверити Савет, да онда нико са стране није давао тон листу, а најмање они на које г. Чутурило циља. Белешку ону о његову Буквару написао је човек, који апсолутно ничим није био заинтересован у ондашњој букварској утакмици и распри. Према томе, држим, да није било умесно ни лепо, јито је писац тако ту ствар представио и то овде где је томе најмање било места.

Исто тако, мислим, да није било места ни оном што писац у коментару, узносиће своје дело, покушава да Савету и референтима представи, како су његови конкуренти на пређашњем стечају, свој пропали Буквар (који је, како он вели, „стручна критика огласила као плагијат“) протурали „преко нарочитих агената“, како од тога и тога пати и рад једног од конкурената, који ће се сад на стечај јавити и т. д. Тако што није лепо ни кад се види

у обичној трговини, а камо ли у књижевности и јавном стечају, где дела иду кроз руке референата, Савета и највише просветне власти. Јер, по оном, како се писац труди да представи ствар, изгледа да су само неке сплетке и нечасне агитације нечије учиниле, те је његов Буквар пређе у Савету био одбијен и сада стечај расписан. То, пак, није истина а ни мало није лепо, што писац хоће да представи како су само неке сплетке и агитације завеле на странпутицу и Савет и комисију који су основе за стечај одредили и највишу просветну власт, која је стечај расписала.

Толко сам сматрао за дужност да напоменем, јер, држим, да на такав начин не треба излазити на овакав један стечај пред Просветни Савет и највећу просветну власт и да такве појаве треба сузбијати.

Остало што се у коментару говори и што се саме ствари тиче, помињаћу даље где будем говорио о Букварима, у колико то буде требало.

2. Стари Буквар.

Први Буквар, који је г. Чутурило поднео, то је исти досадашњи његов Буквар ни у чем неизмењен.

У коментару свом писац правда ово тим, што је, вели, тај Буквар на висини савремене букварске литературе и што долази међу најбоља дела те врсте у нашој и у страниј школој књижевности; а да су одсудни назадак оне основе, по којима сада стечајем тражи други Буквар. — Ја, пак, мислим, да није било оправдано подносити сада тај исти и још неизмењен Буквар, јер да је он био добар, не би се стечајем ни тражио други. А стечај тај расписао је г. Министар просвете, по предлогу Просветног Савета, те се томе требало покорити. Основе, пак, за нови Буквар саставила је нарочита комисија, којој се у сваком погледу мора признати, да од г. Чутурила боље познаје букварску литературу и педагошке захтеве, а нарочито, да боље познаје нашу основну школу и њене потребе. Јер у комисији тој био је један доктор педагогије, један професор такође педагог, који је још био више година учитељ и радио баш у I. раз. с Букваром и један учитељ, који такође више година ради у истом разреду.

Сам тај разлог што је овај исти Буквар у Просветном Савету већ једном одбијен (1892. године) што је остао у употреби само привремено, докле се други не изради и што се сад стечајем тражи други Буквар, израђен на другим основама, само то, велим, довољно је, да се овај досадашњи Буквар г. Чутурила сада не може поново оцењивати, нити се може примити.

Но ја за то наводим и ове разлоге:

1. И данашњим програмом за основне школе и стечајем тражи се, да Буквар има у себи и грађе за читање и првог и другог подгођа; да Буквар буде спојен с читанком за I раз. Овај Буквар тога нема.

2. Буквар овај врло је велики, те се без великог напрезања, с правилним радом не може свршити првог подгођа.

Писац у коментару свом износи један рачун по ком овај Буквар има 60 лекција и да, после припреме, има 60 часова до Божића, те се тако дотле може Буквар свршити, а цео јануар остаје за понављање и утврђивање. Тај рачун је погрешан. Погрешан је прво за то, што у њему има више од 60 лекција и још више за то, *што се прве лекције никако не могу прелазити за дан* као што писац рачуна, него обично трају 2—3 дана. Друго је погрешан тај рачун и за то, што до Божића за Буквар нема 60 часова. Јер припрема по програму мора трајати најмање два месеца, а она се не може почети одмах од 16. августа, пошто до првог септембра траје уписивање ђака у I раз.

Напоследку ја из искуства свога и искуства многих учитеља, с којима сам о том разговарао, могу тврдити, да се тај Буквар с великом муком свршавао до краја првог подгођа. До Божића су га свршавали само они учитељи, који су припрему или изостављали или је скраћивали тако, да после кратког времена пређу одмах на Буквар, или који су часове других предмета давали Буквару, да би га само што пре свршили. Такав рад, опет, никако се не сме одобрити, а на то је овај Буквар многе учитеље нагонио.

3. Буквар овај тежак је за читање, нарочито за шчитавање.

Писац у коментару свом вели: „ко зна шта је то шчитавање на по се, а метод шчитавања у опште, тај ће се на први поглед у мој Буквар уверити, да је то управо најбоља страна његова, јер су ту сва дидактичка начела наставе у читању до ситнице изведена“. А то није истина. Јер у овом Буквару не само да нису испуњена *сва* дидактичка начела, него је баш погажено прво и најглавније начело, оно начело, које знају не само сви педагози него и многи, који за педагогију нису ни чули. То начело каже: *прво лакше, па постуино све теже и теже*. Начело то вреди не само у настави него и у многим другим пословима. Међутим у овом Буквару, *одмах у првим лекцијама* долази да деца I раз., која још нису извежбана да шчитавају ни најлакше слоге од два слова, та деца морају читати овако тешке слоге и речи: **сноп по сноп, потоп, топот, поет, стан** и др. Почети читање речи,

које имају тако велике и тешке слоге, на тек доцније узимати лаке (као што су нпр.: кока, лоза, рука, река), то не само није постуино *од лакшега тежем*, него ту о *постуиности* у шчитавању ни помена нема. Јер ако су горње речи лаке деци I раз., и подесне за *прве* лекције, које су онда теже, и које би дошле најпосле као најтеже?

4. Речи и реченице, које су у овом Буквару за читање, махом су неподесне; јер има доста речи, које се могу тешко деци објаснити, има доста реченица недовршених, те по томе врло неодређених и нејасних, а има и доста пословица које се деци не могу ни објаснити. Примере и доказе за ово навешћу мало после, кад будем говорио о новом Буквару од истог писца.

Према свему овом, мишљења сам: да се овај Буквар не може примити. У пракци показало се да је неподесан, Просветни Савет га је једном већ одбио, сад ни у чем није поправљен и, напоследку, стечајем се тражи други и друкчији, те никаква разлога нема, да овај и даље остане.

3. Нови Буквар.

Нови Буквар рађен је на основама које су стечајем прописане. Но, писац, у коментару свом, пре но што је прешао на објашњавање онога, што је у овом Буквару, поново истиче како је одсудан назадак кад се хоће да уче у исто време три врсте слова; позива се на неколико научара који су томе противни и нарочито истиче то, што је у последње време у већине држава усвојен Буквар, по ком се уче прво само писана слова, па онда и остала. Можда ће се у Савету и о том повести реч, па зато нека ми је допуштено прво о том да кажем само неколико речи.

И мени је познато да многи страни Буквари, као и наш досадашњи, имају прво само писана слова и писани текст за читање. Разлог је за то: да се у исто време не би учила три облика слова, него само један. Разлог доста оправдан. Али, при том, уклањајући се од једне тешкоће, пало се у другу, много већу. — И ми, одрасли, читамо куд и камо лакше штампан слог него писан; а деци I раз., која тек почињу учити читање, којој је тај посао врло тежак и кад су слова најразговетнија, тој *деци*, по овом новом методу, дајемо да читају онакав слог, какав је и *људма* тежак! Има ли довољно разлога за то? — Не. Јер, ако је много да се у исто време упознају три облика слова (писан, штампан и курзиван), нека се раздваја како се хоће; али кад се деци да књига да из ње почну читати, нека ту буду слова најлакша и најјаснија за читање, а то су слова *штампана*. Не може бити никаквих оправданих разлога, да се деца онолико муче читајући

Буквар пун писаног слога, кад Буквару није циљ да научи читати писане књиге него штампане (писаних књига данас и нема). А колико деца треба да се упуте у читању написаног слога, то се већ постиже при самој писању. Ако је то мало и ако треба у књигама да има и писаног слога за вежбање у читању, онда нека то дође у читанке за старије разреде; а I раз. нека почиње учити читање онога што је најлакше.

Учинивши ту напомену, прелазим сад на нови Буквар г. Чутурила.

Овај Буквар има 4 одељка: у првом је познавање малих штампаних слова; у другом познавање све три врсте слова са слогом за вежбање у читању; у трећем је познавање великих слова; у четвртом је неколико чланчића за читање.

Прво што ми је пало у очи кад сам овај Буквар прегледао, то је: да је у њему **иста грађа**, која је била и у старом Буквару, само је овде **друкче распоређена. Измењена је врло мало.**

Ја ћу овде прегледати редом сваки одељак, и о сваком ћу казати шта имам.

Први одељак.

У овом одељку је у главноме оно исто што је у старом Буквару било у трећем одељку. Само су неке слике измењене и изостављен је слог за читање. Писац је овде хтео да слике својим обликом подсећају на облик слова, а именом на глас тога слова. Мисао да се на тај начин деци олакша памћење облика и имена слова, по себи је врло добра; али је — неостварљива. Да је то неостварљиво, види се најбоље баш у овом Буквару. Јер овде се писац, види се, врло много трудио да нађе подесне слике које личе на слово и чије се име почиње тим гласом. И успео је у том више него многи други. Али ипак од 30 слова само око 10 њих имају истините слике ствари које су словима сличне. Остале слике или само по невољи могу послужити циљу, или су само једно натезање без оправдане потребе. А кад се с тим мора толико натезати, питање је да ли се то мора чинити? Јер у оном што је природе дала, и што је човек израдио, нема чистих облика наших слова, а овде се још хоће, да ствар и личи на слово и да се њено име почиње истим словом. Па кад тога нема, зашто се онда на силу Бога хоће да н. пр. прозор *својим обликом* подсећа на слово *и*, црква на слово *и*, њушка на *њ*, коњ на *к*, бич на *б*? И какве сличности има између ђеманета и слова *ђ*, ђерма и слова *ђ*? — Не треба се варати тим, што у оним сликама и словима могу наћи сличности очи *наше*. То нађу *наше* очи, очи онога који слово *век* зна, па у слици лако могу од-

бацити што не треба, и апстраховати само оно што је слову слично. А деци I раз. је слово *непознато*, она те сличности не могу налазити као ми.

Даље, писац је, да би само како год сликом добио нешто на слово налик, морао узимати по што год, што у ствари и не постоји. Алка, коју је он узео за слово *а*, нема осаке, (а и том измишљеном алком представљен је опет више облик писаног, а не штампаног *а*), на њушци нема оних црта, које су на слици онако обележене, на цркви такође нема онога, што је на слици обележено. А ако се хоће тако по вољи да задебљавају на слици линије, које нам је воља, онда се из многих слика могу начинити свакојака слова. Но, кад се тако по вољи на сликама задебљавају линије које се хоће, кад се измишљају алке и савијају јексери (за слову *е*), онда је боље узети жице, па се од ње могу сва слова начинити. — За слово *в* писац је узео три колута, за која сам ја тек нагађањем морао мислити да би требало ово да су неке вериге. Али три колута нису вериге, нити је то много слично слову *в*. За слово *ч* писац је узео чирак, ствар прво неподесну за облик тога слова, а друго, зашто, за љубав тога слова, да се поново враћа реч која је већ изумрла и која није српска? Књижевност мора да чисти туђе речи из нашег језика, а овде се првом ђачком књигом враћа у живот туђа реч, баш онда кад ње нестаје.

Напоследку овде има слика и таквих ствари које су деци непознате (као: удица, гребени, метар, цида, дрљача, фонос — неке непознате варошкој, неке сеоској деци), а тиме се пада у ту погрешку, да се *непознато непознатим* објашњава и олакшава за памћење.

Према свему овом ја мислим, да је неподесан овакав начин упознавања малих штампаних слова, и да овај део Буквара није добар. Није добар и кад не би имао других мана, али он и ове недостатке има:

У првој тачци стечаја каже се: да познавање малих штампаних слова иде *уз* познавање гласова, уз раздвајање речи на гласове. Према томе овај део Буквара треба да олакшава деци онај тешки посао — растварање речи на гласове; а он ће у том мало помагати. Јер речи које иду уз прве слике и слова, неподесне су и нису постуно удешене тако, да долазе прво речи лаке за раздвајање на гласове, па после све теже и теже. По овом Буквару прве речи биле би *игла, удица, обруч, ексер алка* итд. све речи у којима су слогови велики и тешки за раздвајање, јер долазе сугласници један до другог.

Даље се стечајем тражи да у првом делу Буквара има и слика лакших за прецртавање. Тога у овом делу Буквара нема. Писац у коментару свом вели, да су оне слике уз мала штампана слова тако просте „да детету при прецртавању не могу задавати никаквих тешкоћа, као што су н. пр. слике: игле, удице.... цркве,... дрљаче,... ћемане, ћерам и фењер“. То, пак, не стоји. Кад би деца I разреда могла одиста тако лако прецртати оне слике, онда би она умела боље цртати од многих учитеља. Јер и многи учитељи неће умети прецртати већину ових слика.

Други одељак.

У овом делу Буквара је познавање слова писаних, штампаних и курзивних. За свако слово писац је узео по једну слику чије име подсећа на глас тога слова. Испод слике су све три врсте слова, даље је написана реч, која казује име онога што је сликом представљено; а испод тога је по неколико реди слога за читање и то слога писаног, курзивног и штампаног.

Слике су у опште добре и подесне за подсећање на дотично слово и глас. Замерио бих само што је узета слика хата за слово *a*, јер се каже хат, а не ат и то је још реч туђа а не српска, па је није требало ни узимати. Није баш подесна ни слика ексера за слово *e*, јер деца обично говоре јексер, а не ексер. Али се то може и правдати тиме што и нема подесних имена која се почињу словима *a* и *e*. Код слова *у* стоји слика *уста*, а испод ње пише *уво*, што је, мислим, случајна погрешка.

Добро је што су нормалне речи написане у линијама, те деца могу одмах видети како се које слово пише и које је дуже, које краће. Али је боље било да су свуда узете 4 линије, а не негде две, негде три, негде четири.

Облик неких слова није у овом Буквару подесан. Н. пр. *ђ* и *ћ* боље је и за децу је лакше кад се почињу слично слову *в*, а не косом танком и усравном дебелим цртом. Слово *е*, како је у овом Буквару, одвећ је тешко за децу. Тако га не пишемо ни ми, јер само краснописци пишу ону косу црту са једним преломом, а иначе у обичном писању, коса црта нише се права, без прелома.

Но све ове замерке управо су ништавне према другој једној, која се мора учинити овом делу Буквара. Ја сам већ казао како се у старом Буквару истога писца нимало није гледало на *поступност* у читању, него одмах прве лекције имају речи врло тешке за шчитавање, речи које имају велике и тешке слоге, које деца I раз. тешко шчитавају и доцније, кад сва слова изуче, а камо ли у почетку кад

су упознала тек неколико слова. То је била велика мана досадашњег Буквара, а то исто писац је унео и у овај нови Буквар. Изоставио је *првим лекцијама* само речи *снои по снои*, а опет је оставио ове: *потои, тоиот, носно, стан, плот, штап* и др. И у даљим лекцијама не долазе поступно лакше па теже речи, него су једне и друге измешане без икаква реда и поступности. Лаке речи као: *зова, кока, зора* и тешке као: *скуп, скок, крст, прст, стан* измешане су готово у свима лекцијама.

У коментару свом писац вели: „Ја смело могу рећи, да сам оваком обрадом првог дела Буквара метод мешовитог читања и писања усавршио до таквог степена, како то до сада ником није пошло за руком“. Кад сам то прочитао и кад сам видео како је састављен овај Буквар, морао сам доћи до закључка, да писац не разуме шта је поступност у читању, и да не зна како деца уче читати. Он је, види се, само гледао на то *да се слова поступно нижу, да се од изучених слова слажу речи, а какве* ће те речи бити за читање, хоће ли оне бити лаке или тешке, хоће ли *ту* бити какве поступности, — о том он није мислио. А то ми је баш чудновато. Ако писац никад није радио у I раз., те да тамо запази како се мора гледати, да долазе прво лаке, па поступно теже и теже речи, он је, без сумње, разгледао наше пређашње Букваре и неке стране, па је у њима свуда могао видети како прво долазе најлакше речи, па тек доцније онакве, какве он на прва места меће. Кад, пак, то није запазио, он није ни могао гледати на *праву* поступност у читању.

Да би Савету било јасније колика је погрешка учињена, кад се на речено није гледало, молим чланове да узму на ум само ово: наше су очи толико извежбане у читању, да управо лете преко слова, речи и реченица; па опет сваки може запазити како и наше очи много лакше читају речи у којима су слогови краћи, од два слова, а теже читају оне речи у којима слогови имају по више сугласника један до другог. А како је то деци која тек упознају слова? Она с муком шчитавају слоге од *два* слова, а како ће шчитавати речи *потои, стан, плот, штап*?

Да треба пазити на то, да треба прво деца да читају лаке речи, па после теже, о том су се уверили сви који су с I разредом радили; да се на то гледа при писању Буквара, доказ нам је што и наши пређашњи и сви страни Буквари, који се рачунају у добре, имају за читање прво или саме слоге од два слова или речи од тако лакших слогова. Ја познајем десетину страних Буквара и ни у једном нисам нашао таку непоступност за читање, какву нађох у овом новом Буквару г. Чутурила.

Кад се, пак, не пази на то, што рекох, онда се деца у почетку не само муче у читању, не само да се не вежбају да очима *редом* слова прегледају, него се читању поставља тако рђав основ, да после и у трећем и четвртом разреду ђаци чине погрешке, које су последице оног рђавог основа.

Међу члановима Савета има више њих који су били ревизори основних школа, и они су могли запазити како се и у старијим разредима доста греша у читању, како се поједина слова премећу или прескачу; они су могли запазити како се данас у осн. школама може наћи оно старо врло штетно *срицање*. Томе је врло много допринео досадашњи Буквар, који је имао ову исту ману, о којој говорим, а коју и нови Буквар собом носи. Јер по таком Буквару деца, не могући очима да прегледају и прочитају дуже и теже речи, она их сричу: н. пр. реч *стан* читају с-т-а-н, па онда изговоре стан. При том деци често није довољно, да тако просричу слова само једанпут, него се враћају по два три пут и опет често место стан, рекну *сан*, место по-носно — посно, место слава — лава или сава итд. Бољи ђаци опет науче ове тешке речи напамет и, кад читају, изговарају их пре него што очима сва слова прегледају. А у почетном читању ништа није горе, него кад се деца уче, да изговоре реч пре, него што је око свако слово *редом* видело.

И у стечају, у тачци 2., изрично се каже, да речи за вежбање у читање треба да су **лаке за шчитавање**. А колико су, пак, лаке речи за шчитавање у овом Буквару, рекао сам већ. То може Савет видети и сам, ако прелиста само прве листове овога Буквара.

Но, сем овога, још једну осетну ману из старог Буквара писац је пренео и у овај нови Буквар. И ако се у поменутој тачци стечаја каже, да *речи треба да су разумљиве, реченице треба да буду јасне и одабране*, опет у овом Буквару, као и у старом, има много речи које ће деца тешко разумети, има *реченица непотпуних*, те по томе *нејасних*, а има и реченица целих које деца не могу појмити. Н. пр.: ступ, смиље и ковиље, тован ован, *позно ал скозно*, не почињи *што ниси у стању*, не ваља *вредјати туђе поштење*, распикућа раскући кућу, у лажи су кратке ноге, криво седи а право беседи, тук на лук, младост лудост, трпен спасен, аван на таван, краву на траву, рано у зору, тигањ на огањ, шило за огњило, речено учињено, на столицу па на полицу, итд. Остављајући да на другом месту кажем како су пословице тешке и деца старијих разреда, камо ли I раз., ја овде скрећем пажњу Савета на оне непотпуне, на оне крње реченице. Јесу ли *јасне* реченице, које се стечајем траже, кад се про-

чита н. пр. само: рано у зору, краву на траву, аван на таван? И шта ће знати *учитељ* да деца каже, кад се прочита тако што, јер то деца сама већ неће знати. И како ће да се објасни оно „на столицу па на полицу“: да ли како се неко пење на столицу па на полицу (а ко се на полицу пење?), дали како се стане на столицу па метне на полицу, да ли како мачка или кокош скочи на столицу, па на полицу?

Како су поменуте реченице нејасне, најбоље ће се видети, ако их упоредимо н. пр. с овима: сестра везе, ноћу палимо свећу, ја волим моју (место своју) мајку, нико не воли рђава ђака. И таквих реченица има у овом Буквару, али, на жалост, мање него оних крњих и нејасних.

Трећи одељак.

У овом делу Буквара упознају се велика слова. Слова су узета редом по сличности, по групама. Испод њих је неколико реди, у којима су реченице и речи за читање и писање. Добро је што су слова узета редом по сличности, али је у неким лекцијама толико слова колико се не може добро изучити једног часа. Прва лекција н. пр. има 5 слова, а то је много. Замерио бих и облику неких слова. Н. пр. велико *Н*, написано је као и мало; велико *Ф* сувише је тешко за децу онако како је у Буквару написано; велико *У* боље је да се пише између 4, а не између 8 линије; велико *Ј* написано је тако да више личи на *У*.

Слог који је испод великих слова добар је само у том што су особене именице узете, а реченице су махом тешке и нејасне. Има и овде опет крњих реченица, а има и пословица које се деци тешко могу објаснити.

Четврти одељак.

После великих слова у овом Буквару долазе „Мудре изреке“, које се почињу великим словима по азбучном реду. Затим долази неколико чланчића за вежбање у читању слога писаног, курзивног и штампаног. У целом овом делу Буквара има врло мало грађе подесне за Буквар, а много више је онога што није за њега, нити за децу I раз.

Ја се прво морам задржати на пословицама, којима овај Буквар изобилује и у првим одељцима а у овом још више. Народне пословице су одиста бисер народних умотворина, и њима се увек част и хвала одају. Али част и хвала њима тамо где им је место. — У Буквару њима никако не може бити места.

У пословицама је философија народна. А она је никла не из детињства него из доба потпуне зре-

лости и после дугог *искуства* и *размишљања*. И за разумевање пословица потребно је неког искуства и зрелог размишљања, потребно је оно што деца I раз. немају, што немају ни деца много старија. Зато она пословице појмити не могу и зато их не треба уносити у ону књигу дечју, где садржину треба објаснити, где треба и разумети оно што се чита.

Нека ми је овде дозвољено да наведем примере из свог искуства у раду с Букваром и његовим пословицама. Из ових примера најбоље ће се видети јесу ли пословице за Буквар и I раз. или не.

Једног дана прочитах ми ђаци пословицу: „*С туђа ата на сред блата*“. — Шта се ту каже? питам ја децу. Сви ћуте и тек после 2, 3 моја питања дигоше неколико ђака руку, али и они дизаху руку некако с колебањем, не онако одлучно као кад друго што запитам. Један од њих рече: то је кад *коњ иде по блату*; други вели: то је кад *коњ иде посред блата на све пршти*; трећи рече: ту се каже да *неко јаше туђега коња по блату*. Такво дечје разумевање и објашњавање врло је карактеристично. Деца имају само стварне представе, она знају шта је „ат“, „блато“, шта је „туђе“, шта је „на сред“, на према томе и објашњавају ону реченицу. Преносно значење њено за њих је сувише рано, за њих је то непојамно. И шта сам ја морао чинити после тога? — Е, није то, него се ту хоће да каже ово и ово, стао сам ја деци објашњавати. И то објашњавање однемо ми је доста времена, а опет сам на крају, по оном изразу на лицу дечјем, јасно видео да пословицу појмили нису довољно.

Тако ми је било чешће и с многим другим пословицама у Буквару. Па није ли то јасан доказ да деца пословице не могу појмити и да оне нису за децу? Мед, док се не лизне, није сладак; а пословице су за децу мед кога она не могу лизнути; оне су тврд орах, за који су њихови зубићи сувише слаби.

Но и кад би се пословице деци могле објаснити тако да их она схвате, опет им у Буквару није место зато, што се *око објашњавања њихове садржине мора утрошити више времена него на само читање*. И за то наводим један пример из практике.

Ја сам већ имао пречистићено мишљење о вредности пословица у Буквару, јер сам до сад у раду с I раз. око њих само губио време и мучио себе и децу, па је опет од тога мало користи било. Али, кад сам одређен да реферирем о овом Буквару, учинио сам опет једну пробу. Било је то крајем фебруара, кад су деца већ читала читанку, кад су дакле читала тачније, што је опет велика помоћ да се разуме оно што се прочита. У то време једнога

дана узео сам да с децом I раз. читамо пословице из Буквара. Читали смо и објашњавали садржину. *За 20 минута једва смо преишли пет реди, пет пословица*. Нећу да помињем да ли су те пословице потпуно деца појмила, рецимо да јесу; али тих пет реди ми бисмо прочитали за мање од пет минута, а више од 15 минута отишло је на објашњавање. Међутим Буквару није циљ да деци даје какво философирање, него да научи децу *читању*. А како ће се деца вежбати у читању, кад се после сваког реда мора стати и *дуго објашњавати*? — Ако се, пак, не објашњавају пословице ове (а то многи учитељи и чиве, јер су се уверили да око тога залуд време троше и премашују главни циљ — читање), онда је питање: шта ће нам тај бисер и драго камења народних умотворина онде, где и обично зрице жита од њих више вреди? Хаљина извезена златом и искићена драгим камењем, ако је сувише широка или тесна, ружнија је од оне која је према телу скројена, па макар и од најпростијег сукна била. А кад деца I раз. читају пословице, то је као кад би ђаче од 8 година обукло војводско одело свога — деде или прадеде.

Према свему овоме, мислим, јасно је: да пословицама никако није место у Буквару; а писац овог Буквара не само да их није избегавао, него их је уметао где год је могао, па је често неке и крњио само да их више стане у Буквар. А поред наведених разлога, овако што противно је и стечају. У стечају за Буквар тражи се да је садржина лака и разумљива; а у стечају за читанке у тачци 8. каже се: „Пословице, правила, мудре изреке треба ставити *на крају* чланака „који их објашњују, а не треба штампати нпр. саме пословице *за себе*“. И за најстарије разреде, дакле, не треба пословице да су саме за себе, а за I раз. о том не би требало ни помишљати. И у гимназији би с објашњавањем пословица најтеже ишло.

Ја молим Савет да ми не замери што сам се тако дуго задржао на овој једној ствари. Већ толико година досадашњи Буквар с пословицама и неразумљивим реченицама или мучи и децу и учитеље или натерује да се само чита, а садржина да се не објашњава и опет мало њих ту ману Буквара увидеше. Писац пак не само да то није увидео, него исто и сад уноси у нови Буквар и још у свом коментару вели: „Што се тиче избора речј и реченица ја смело могу рећи, да у том ниједан мени познати Буквар није таквог успеха постигао“ (као овај његов).

Сем тога, морао сам о овом говорити више и зато, што, кад је пређе о Буквару г. Чутурила решавано у Савету и кад сам, као ондашњи члан Са-

вета, поменуо да је садржина Буквара тешка деци за разумевање, рекоше неки чланови: па ако; нека деца уче нове речи, нека богате речник свој и нека нове мисли добивају. Заборавило се, при том, да се деци I раз. често морају тумачити и најобичније речи и реченице, које нама изгледају просте и лаке; заборавило се да деца већ имају доста тешкоће око учења и писања, те преко тога не треба их товарити више ни труна тешком садржином, а без икакве невоље.

Напоследку о овом сам морао говорити опширније и зато, што се у последње време увиђа да лепо и тачно читање опада у основној школи, па се за ово баца кривица на много објашњавање садржине. О том је било говора у јавности, а ту скоро истакнуто је исто то и на једном збору учитељском. Место да се тражи лака садржина у Буквару и читанкама, како се не би много времена губило око објашњавања, помишља се на то, да се садржина мало или нимало не објашњава, а да се само што више чита!

Што се тиче осталих чланака, који су у овом Буквару као грађа за читање, они су, с малим изузетком, такође подесни за I раз. Оно неколико загонетака и питалица, могу поднети, а остало је или сувопарно и незанимљиво за децу, или се опет око објашњавања мора трошити више времена него око читања самог.

„Поздрави“ немају већег интереса за децу. А ту је погрешно оно да се само у вече људи поздрављају са: како си? Хвала Богу, како ти? Јер то вреди за свако доба дана и године. Чланак „Шта ко ради“ има у прва 4 реда око 12—15 речи код којих треба стати, па их објашњавати деци и ако те речи нама изгледају лаке и познате. „Шта ко научи“ има исту ману, а уз то није истина да коњ учи и научи да рже, крава да риче, магаре да њаче итд.

„Прво писмо“, које се у Буквару налази, бајаги пише некакав ђако Божићу, кад је тек слова изучио. То није могућно и није му место у Буквару.

Чланком „Колико има чега“ хтело се да се у читању и бројеви помињу. Али су бројеви цифрама написани, а треба да се читају у разним родовима, те их деца н. пр. читају овако: „Ја имам једну главу, један теме, један чело, један нос, један уста... два ока, два обрве, два усне итд. И не могу друкче читати кад цифре стоје *пред* именицама, те деца не могу унапред број рећи онако како треба према именици.

Слике, које су унете у овај део Буквара, да би садржину илустровале, врло мало томе служе. Јер н. пр. уз „Поздраве“ стоји слика како деца

старцу љубе руку, а ту је пуно поздрава уз које се рука не љуби. Слика из чланка „Шта ко ради“ представља ковачицу, а тиме се илуструје само једна реченица од преко 20 *разних* реченица, које разноврсне радње казују. Тако је исто и код слика које даље долазе. Код чланка „Чувај се“ стоји реченица „Пса и змије да не уједу“ (значи: чувај се); а на слици се види како пас спасава дете из воде.

Тиме сам казао, што сам имао рећи о оном, што се налази у овом Буквару. Остало ми је још да кажем о оном што нема, а треба да има.

Стечајем се тражи да Буквар има и материјала за читање другог течаја, да буде у њему и читанка. Тога у овом Буквару нема. Писац у коментару свом вели да је њему лакше било изградити читанку него Буквар; али он то није хтео, него је, вели, оставио „да и други своју неоодољиву амбицију задовоље“. Ја опет мислим, да стечај није расписан да би неки задовољили амбиције своје, него да основна школа добије добар Буквар и да у њему буде све оно што треба I разреду за читање *целе* године. Кад писац читанке нема, не знам ко би сад требао да изради ту другу половину Буквара, јер данашња читанка за I раз. свакојако треба да се замени бољом.

Напоследку, стечајем се тражи да писци уз Буквар поднесу и *кратко* упутство за предавање. Писац то није поднео. У коментару свом писац вели да то није учинио за то, што већ постоји његово упутство уз досадашњи Буквар, а ако се усвоји један од поднетих његових Буквара, он ће после упутство ново израдити. Кад није сад уз Букваре поднето ни то досадашње пишчево упутство, држим да о њему не треба ни да реферирем. Напомињем само да је оно сувише опширно и да се, због тога, њим нису учитељи много служили ни до сад. И пређашњи референти Буквара увидели су то, па су тражили да се, поред онога, изради и друго, краће упутство.

Према свему, што сам до сад рекао, мишљења сам: да овај Буквар не одговара потреби за коју је понуђен и зато га не треба примити.

II

Буквар од г. Михаила Јовића

Г. Јовић је поднео: словарицу, Буквар, упутство за словарицу и Буквар и објашњење. Објашњење пишчево помињаћу, где буде требало и где се оно чега дотиче, а остала три поднета рада пропратитићу редом.

1. Словарица.

Словарица је ова једна ствар, оригиналан рад пишчев. Њом је, види се, писац хтео да одговори ономе што се тражи првом тачком у стечају. У тој тачки каже се, да се *уз* познавање гласова и основних црта *посматрају* мала штампана слова у најпростијем облику и да буде просто нацртаних слика, које деца могу прецртавати.

У овој словарици прво су *слике за цртање*, па онда долази словарица. Сlike ове врло су лаке, те ће их сваки ђак моћи цртати с особитим интересом. Оне су поступно удешене тако, да се при том цртању у исто време деџа рука вежба у *оним потезима који су потребни за доцније писање слова*. А то је добро и врло потребно. Вежбање у потезима који су потребни за писање слова може се узимати и на други начин; али је много бољи овај, како га је писац удесио. Јер овде није *само* писање усправних, положених и косих црта, полукруга и савијутака, него је све то спојено са цртањем слика у којима се ти потези налазе. То, пак, чини те ће деца овој први рад бити врло мио и лак. Учиће потребну припрему за писање слова у пријатној забави. А први дани у I раз. и треба да су са што више интереса и занимљивости, а са што мање сувопарности.

Ако се упореди ово што овај Буквар износи за цртање с оним што за ту потребу има Буквар г. Чутурила, онда се овде види да су слике не само лакше него се њима поступно иде циљу — да се деца вежбају у оном што ће им требати за писање; а у Буквару г. Чутурила слике су теже и немају поступности, нити служе поменутом циљу.

Једно би се могло приметити овоме, што се такве слике уносе у Буквар. Природно би место њима било у упутству, па онда да их учитељи узимају и деца показују. Али је опет боље да ово буде и у Буквару. Боље је за то, што ће, деца имајући те слике у свом Буквару, цртати и више него што се у школи ради, цртаће их сама и код куће; а што више цртају, више ће вежбати руку. Сем тога, учитељи, који имају више разреда, по оваком Буквару, могу децу упутити да сама у школи прецртавају слике, кад год не могу стићи да заједно с децом то раде.

Словарица има 24 листа. На сваком су по две слике (само с једне стране), а испод њих име онога што слика представља сложено од најпростијих малих шпанских слова. Сваки лист са десне стране има перфорирањем одвојена слова која се налазе у речима те стране. Писац је овим хтео, да ђаци, по-

сле раздвајања речи на гласове, слова слажу, да управо сваки ђак има словарицу своју.

Овако удешена словарица има својих мана, али има више добрих страна. Замисао да се овим олакша ученицима раздвајање речи на гласове и слова, само је хвале вредна. Јер одиста до сада је најтежи и најсувопарнији посао у припреми I раз. био тај око раздвајања речи на гласове и слоге. То је морало бити тешко већ зато, што су ово апстрактне ствари и што су се у целом том послу деца морала ослањати само на *уво*. *Око* ту ништа није помагало, а зна се да је у почетној настави око важније и да се много лакше ради кад оно има шта да помаже. Словарица ова даје могућности да у раздвајању речи на гласове и слова учествују *и уво и око*. А тиме ће бити досадашњи један врло тежак посао знатно олакшан.

По овоме, како је писац своју словарицу удесио, види се, да је њему било главно раздвајање речи, а споредно познавање слова. А то је сагласно с првом тачком стечаја, јер се у њој и каже да деца *уз* познавање гласова *посматрају* слова. Није дакле циљ да се овде слова *науче потпуно*, јер се иначе не би после у Буквару опет *иста* слова учила поново.

По писац је, сем овога, исти посао знатно олакшао и тим, што је у словарици узимао поступно речи тако, да прво долазе краће и лакше, па онда све веће и теже. При том је бирао прво речи у којима се гласови лакше распознају, те их ђаци лакше могу разликовати и раздвајати.

Ја дакле у начелу усвајам овакав рад. Он ће, уверен сам, знатно олакшати припрему за читање и писање, без које се даљи рад не може правилно вршити и успех постићи. И Савет, мислим, да треба начелно да усвоји то, тим пре, што се ово потпуно слаже с оним што се стечајем и тражи. Но, усвајајући ово у начелу, не могу се сложити и са свима појединостима и то:

Оно кидање слова из словарице, ма да је добро и потребно, наружило би књигу; а, сем тога, израда такве словарице стала би доста скупо. Даље, није оправдано што прве стране имају одмах по неколико нових слова. А све ово мислим, да би се могло лако поправити на овај начин: првих 4—5 страна треба да имају само по једну слику и по једну реч, а даље могу доћи на свакој страни по две слике и две речи. Слова перфорирана треба да се изоставе из словарице. Тиме ће се учинити да се сваки лист може штампати с обе стране и да се узме тања и јевтинија артиџа. Но не мислим да слова за састављање речи треба са свим одбацити.

Она би се могла одвојено од Буквара штампати на 4 листа дебље, најпростије и најјевтиније артије, па би то шло као додатак уза сваки Буквар. Листове ове учитељ би могао узети од ђака и раздавати их само кад на часу треба слова да откидају и од њих речи да састављају.

Напомињем још, да је писац у упутству свом врло лепо разложио како се ради с овом словарницом. Ко год прочита то упутство, видеће да цело овај рад иде лако и за децу ће то бити занимљиво, те ће целокупна припрема за читање и писање по овом начину бити лакша, а с већим успехом него што се то до сад чинило.

2. Буквар.

Буквар овај има три одељка: у *првом* је познавање малих слова писаних, курзивних и штампаних, у *другом* познавање великих слова, у *трећем* су чланци за вежбање у читању (читанка).

Писац је, види се, мислио да словарница буде засебно штампана, а ја мислим да она треба да дође у Буквар као први део његов. Ако би се у њој учиниле измене које сам поменуо, то би и дошао у Буквар без икаквих тешкоћа при штампању.

Што се тиче самога Буквара, о њему имам да кажем ово:

Први одељак

За свако слово писац је узео по једну слику чије име подсећа на глас, јер се њим реч почиње. Изузетак је само за слова *a* и *e*, за које је писац узео: оса за *a*, и сено за *e*. Разуме се, да би боље било, кад би и за ова слова биле слике као и за сва остала, али се то може правдати тим, што немамо подесних речи које се тим словима почињу. Испод сваке слике су слова, писана, курзивна и штампана. Име онога што је на слици представљено написано је између 4 линије. Слог за читање само је курзиван и штампан. Што нема свуда и писаног слога, то је, по мом мишљењу боље, јер он прво заузима више места, и друго, тежи је за читање. А писање и читање писаног слога врши се и онако пре читања у Буквару одвојено, на табли и таблицама.

Слике у овом делу уопште су добре и подесне, рачунајући да ће се неке пре штампања још боље нацртати, него што је то писцу било могућно. Предложио бих само да се место слике тона узме која друга (н. пр. пиле и да место фоноса дође слика обичног фењера, који је познатији свој деци.

Да би олакшао писање слова и да би се свако слово правилно писало, писац је за свако слово из-

нео целу поступност, по којој се то слово учи писати. Нпр. за слово *e* прво долази писање горњег савијутка или лука, па цело леви полукруг, па коса црта и па послетку коса црта спојена са полукругом, т.ј. цело слово *e*; за слово *v* долази прво коса црта са горњим савијутком на леву страну, и тек онда цело слово *v*. Писац је овако истакао код сваког слова нарочито оне потезе који се пре писања целог слова морају вежбањем савладати пре него што се цело слово напише. Поступност ова веома је потребна. Но све ово требало би да дође у упутство. Писац исто то унео и у упутство своје, али га је унео и у Буквар. А то, по мом мишљењу, није рђаво. Кад је ово само у упутству често учитељи ту поступност не изводе у свему како треба, него само покажу саставне делове слова, па онда деца пишу одмах слово *цело*. Овако, пак, биће сваки принуђен да поступност ту увек врши. Сем тога, што је још главније, учитељима који имају још више разреда често није могућно да ову поступност с ђацима изводе; а њима ће, по овом Буквару бити велика олакшица, јер ће упутити ђаке да по Буквару свом у школи и код куће пишу прво саставне делове слова, па онда слово цело.

У упутству свом, писац је нарочито најљу обраћао на све оно, где ученици при писању слова обично греше и на оно што је ученицима теже. То је учитељима нарочито истицао и разложио како ће тешкоће те савлађивати поступно и лако. Тако упућивање могао је изнети само онај који је дуже радио с I раз. и из праксе своје стекао искуства на шта и како ваља најљу учитељ да обрати. Ја сам уверен да ће ово учитељима бити од велике помоћи, а ђацима велика олакшица.

Облик појединих слова писац је узео онака како је за децу најлакше. А поступно је узимао слова тако, да свуда новом слову претходе она, која имају сличне потезе, нпр. слову *a* претходе слово *o*; *e* претходи слову *v*; *j* долази пре *y* и *d* итд.

Ја мислим да само код слова *ш* треба изоставити положену црту оздо. Иначе поступност за *ш*-вање слова у овом Буквару је изведена врло добро.

За читање и нарочито шчитавање у овом Буквару је поступност таква, како се само пожелети може и како ју је могао удесити само онај, који је с Букваром радио и најљиво проучавао шта деца лакше шчитавају и како ваља од лакшега поступно ићи све тежем и тежем. Тако нпр. писац је у првим лекцијама узео само лаке речи, у којима су слогови кратки, од два слова, где је само један сугласник, као: со-ка, ко-са, са-ва, ва-са. Затим је узео дуже речи, али опет са лаким словима.

где се само сугласници мењају, а самогласници остају исти, као: ко-со-во. Кад је прешао на речи у којима слогови имају по два сугласника, узео је прво слокове где су сугласници одвојени самогласником, па онда где су сугласници један до другог. И у том је био писац пажљив, па је узимао прво слокове који се лакше читају и онда оне који се читају теже, н. пр. прво долазе: зид, нож (са дугим гласоударом), па онда миш, мач (с кратким гласоударом); прво речи као што су: зво-но, сла-ва (где су сугласника два и један од њих је пискав, што је лакше за шчитавање), па онда речи где су два сугласника тежа за шчитавање, као: бра-ћа, гре-да итд. Напоследку су дошле речи где долазе по три и више сугласника, које су, разуме се, најтеже деци за шчитавање. Ко је радио с I раз. тај ће најбоље појмити од колике је важности кад се на овакву поступност пази, и каква је разлика између оваквог Буквара и досадашњег, где прве лекције имају тако тешке слокове и речи, какви треба да дођу напоследку.

Да би могао имати подесне речи за шчитавање, писац је гледао да се самогласници што пре изуче, што је врло добро и потребно. Тако су у овом Буквару већ код осмог слова изучена 4 самогласника, а код једанаестог свих 5. (У Буквару г. Чутурила код једанаестог слова тек су изучена 3 самогласника, а свих 5 тек код шеснаестог слова).

Да би се деца упутила у шчитавању, писац је у почетку узео један леп и практичан начин за то. Ту су слова која чине слог прво удаљена, па испод тога ближа и напоследку спојена. Овако:

С О
 С О
 СО.

Што се тиче грађе која је у Буквару за читање, она има још једну лепу особину. Речи и реченице не само да су лаке и разумљиве, него скоро код сваког слова је по који ред сличних речи или стихова, које ће деца у сласт читати. Н. пр.: ево сина носи вина, лија пице вија, волови бучу, голубови гучу, иде пекар Неца и носи переца, пита где су деца да им да переца и т. д.

Мало је неподесних речи и реченица у овом Буквару. Ја бих, н. пр. био мишљења, да треба изоставити реч дола, а заменити бољим реченицама ове: гуле вола, ива дива, тата вата ата.

Уопште узев, овај део Буквара одлично је израђен. Замерке и поправке, које би се имале учинити, незнатне су; оне су неприметне према добрим странама, које се обилато налазе у целом одељку овом.

Други одељак.

Велика слова, која се у овом делу Буквара упознају, узета су редом по сличности тако да долазе прво најлакша, која су слична малим словима, па онда за њима долазе друга овима слична и напоследку су најтежа слова за писање. Добро је што је писац свако слово одвојио, па учитељи могу узимати једног часа колико хоће, колико могу прећи. Испод сваког слова има по неколико речи и реченица, неке, мислим, да треба изменити и поправити. Н. пр.: место „љуби друга као брата свога“, боље је да се каже *воли* друга, јер деца реч „љубити“ не разумеју у оном смислу који је у горњој реченици. Реченице: Узда коњем влада, јак као земља, ко полако једе неће се удавити (м. задавити), пући се као ђурак, треба поправити или изоставити. А реченицу „Гелава је лако обријати“ ваља избацити, јер Турци брију главе, а код нас би се тако могло казати само за ћосава човека. Имена Филип, Златан, Златија, боље је заменити другима, лепшим, јер Букваром не треба у народ уносити имена која нису лена.

Трећи одељак.

Овај део Буквара је читанка за други течај. У њему има преко 80 чланчића, од којих су скоро половина песмице, а остало лаке приче. Слика овде има преко 30. Оне су лепе и уз чланке подесне. Уопште се може рећи, да је ова читанка много боља од данашње. Но ипак мислим да треба у њој учинити неке мале поправке.

У читанци овој има скоро 20 самих басана и бајака. То је, мислим, много. Јаки су разлози да деца не треба давати за читање многе неистините приче и да су истините приче из живота боље и корисније. Али басне и бајке деца читају врло радо, јер то годи машти дечјој. Зато се могу узети нарочито за I раз., по само умерено и само оне које су ближе истини и могућности. Од басана и бајака из ове читанке, мислим, да треба изоставити ове: „Медведова шапа“, „Лисица и ђуп“ и „Гуске“. Место њих могу се узети још неке приче из досадашње читанке, као н. пр. „Даница“ „Буди услужан“, „Квочка и пилићи“ или друге које из других књига.

Даље мислим да треба уз слику на страни 50. да дође песма „Имам јагње малено“, а она може остати на др. месту. Уз песму „Лутко моја“ боље је да дође слика која је у „Невену“ први пут изашла уз исту песмицу. Песма „Апсеник“ не слаже се са сликом која јој је придодата. Ваља променити или песму или слику.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Добро је што је у ову читанку унето и о оном што се по програму у I раз. учи из Науке Хришћанске и што је илустровано леним сликама. А још боље би било кад би дошла још о Цветима и врбици лена слика, а о Св. Сави и члапак и слика. Добро је што су унете готово све песме које се по програму певају у I раз., а требало би унети и оне које су остале, па не би рђаво било да на крају буде и оно неколико црквених песама из програма за I раз. Најбоље после „оче наш“, да дођу црквене песме.

3. Упутство.

Писац је поднео два дела упутства: један штампан, други у рукопису. Оба чине целину и при штампању дошли би у једну књигу.

О упутству овом могу рећи да је кратко, а опет у њему је објашњено све што има да се ради пре Буквара и у предавању истог. Писац је у упутству нарочиту пажњу обраћао оним стварима које је из искуства свог запазио да теже иду, те према томе пружао је помоћи учитељима баш у оном што им је најпотребније. Такво упутство, уверен сам, биће од велике помоћи за рад у I раз. и за предавање Буквара. Поправке у самој стилизацији по неких речи и реченица, незнатне су и њих ће, држим, писац и сам при штампању исправити.

Из свега, што сам доведе рекао о Буквару и осталим његовим прилозима, Савет може видети да је Буквар г. Јовића потпунији и бољи од Буквара г. Чутурила. Да би се, пак, то боље видело, ја овде износим у прегледу кратко упоређење радова једног и другог писца, с обзиром на захтеве који се стечајем траже.

1. У првој тачци стечаја тражи се доступна приправа за читање и писање. Буквар г. Чутурила има само слике и мала штампана слова, а Буквар г. Јовића има слике за цртање и слике за олакшавање раздвајања речи и памћење слова. Слике г. Јовића могу деца цртати и њима ће се припремати за писање, а слике г. Чутурила деца не могу цртати, нити у њима има оног вежбања које је потребно за писање. Раздвајање речи на гласове и слова, код г. Јовића изведено је поступно, а код г. Чутурила те поступности нема.

2. Захтевима друге тачке стечаја одговорио је много боље г. Јовић, него г. Чутурило; јер је први с великом пажњом и тачношћу извео поступност за читавање, а код другог те поступности нема. По Буквару г. Јовића учиће деца лако читање, а по Буквару г. Чутурила много теже. Речи и реченице

за вежбање у читању код г. Јовића су много лакше и разумљивије него код г. Чутурила.

3. Познавање великих слова боље је изведено у Буквару г. Јовића него у Буквару г. Чутурила.

4. Буквар г. Чутурила нема читанке; а Буквар г. Јовића то има. И први писац поднео је само половину онога што се тражи четвртом тачком стечаја, а други је поднео све што се истом тачком захтева.

5. Г. Јовић је поднео и кратко упутство уз Буквар, а г. Чутурило то није поднео.

Према свему овоме јасно је: да је г. Јовић боље одговорио захтевима стечаја не само тим што је поднео све што се стечајем тражи, но и што је рад његов бољи. Његов Буквар, по мом мишљењу, је бољи и биће деци много лакши од досадашњег и од новог Буквара г. Чутурила. Зато је моје мишљење да од поднетих Буквара треба примити Буквар г. Јовића.

*

Ако Савет прими Буквар који ја предлажем мислим, да у исто време треба да донесе одлуку своју још о неким питањима која стоје у тесној вези с Букваром, а која никако не треба оставити нерешена. Питања ова у вези су с актом Државне Штампарије и г. Министра просвете, који ми је уз Букваре послат, а тичу се поглавито техничке израде Буквара. О том ја овде износим своје мишљење само о главнијим стварима и то:

1. Штампана слова за слог у Буквару треба да су у почетку врло крупна, од линија дебелих и довољно црних. У целом Буквару најситнија слова треба да су цитеро париски. Гармонд никако не треба узимати. И последњи део Буквара — читанка — треба да има најмање трећину слога крупнијег од цитера. Слог свуда треба да има довољно прорада. Прве лекције у читанци треба да имају неколико чланака у којима су речи раздвојене цртицом или проредом.

2. Писана слова и писани слог треба да су такође довољно јасни. Зато треба обичне танке линије да су дебље, него што је то до сад у Буквару било. Да би се на то обратила већа пажња, требало би да писац сам што више и што чешће контролише рад онога који буде тај слог радио у штампарији.

Г. Јовић предлаже да се за писање узме усправан или скоро усправан положај слова. То би требало усвојити. Досадашње косо писање сувише је нагнуто, а да је то неприродно најбољи је доказ, што већина људи не пишу косо под углом од 53—55°, као што су учили, него доцније нагиње већој усправ-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

љености. Но ово опет не иде ни до потпуно усправног положаја, јер већина људи пише под нагибом од 70—80°. Такав нагиб слова мислим да треба усвојити и у Буквару.

3. Прописе и прописнице садашње треба одмах изменити према новом Буквару. До сада је много посла задавало то, што се писање слова у прописима није слагало с оним како се у Буквару учило.

Облик садашњих прописа, прописница и вежба-нака треба изменити одмах тако, да редови не буду онолико дугачки. Дугачки редови су тежи и нама, а камо ли деци.

Место свих 10 бројева прописа, 5 бројева прописница и место вежбака ваља узети свега 3—5 разних прописа. Хартија за њих треба да је боља од садашње.

Захваљујући Просветном Савету на одликовању које ми је указано у овом послу, молим да ми се не замери што је овај реферат доста велики и опширан. Није то реферат само за једно дело, а важност саме ствари захтевала је да се о њој опширније говори.

15. априла 1896. год.
у Београду.

Д. Ј. Путниковић
учитељ

Реферат г. д-ра Ђорђевића гласи :

Главном Просветном Савету

Захваљујући на почасти, којом ме Гл. Просветни Савет одликова, поверивши ми преглед језика у Букварима г. г. Ст. Чутурила и Мих. Јовића, част ми је поднети овај извештај :

Наш књижевни језик још није потпуно утврђен; у њему има доста спорних питања, о којима стручњаци имају своју да реку. Тако исто и у нашем правопису има по штогод у чему се сви не слажу, па један пише овако а други онако. Таква се слобода у књижевности може допустити, али не у школској књижевности, у њој мора и у том погледу да влада једнакост и не сме једно да потиरे друго. У нас се на жалост до сада на то није пазило. Истина, прегледа се и језик наших школских књига (и ако не увек, нарочито не кад писац поднесе штампану књигу да му се прими за школску књигу, као што је било случајева чешће, па и ове године); али тај преглед није једнолик. Сваки онај, који прегледа, има и свога, те тако и нехотице уноси у књигу по штогод што се разликује од онога што је у другим школским књигама. Најбољи нам пример за то дају граматике и читанке, које су им као

помоћнице; но међу њима нема потпуне сагласности; шта више у читанкама се често налази и противно ономе што се у граматичи говори и доказује, у пркос томе што у читанци ученик треба да нађе примену онога што у граматичи научи. Како је то штетно по наставу, знају добро сами наставници. Овако не би смело ни требало да и даље остане. Главни Просветни Савет требало би да о том води рачун.

Моје је мишљење да у овом морамо ићи за напреднијим народима. У њих је прописан школски правопис и за школу утврђена језиковна правила. Ни један наставник не сме од тога да одступи, нити школска књига сме другаче бити израђена. Отуда у њиховим школским књигама видите у том једноликост, ма да и они у својој књижевности имају разноликости те врсте. Тој једноликости треба и ми да тежимо, а постићи ћемо је, ако Главни Просветни Савет поради код господина Министра да се израде правила, по којима би се имале писати у погледу језика и правописа књиге намењене школи. Која год књига не буде писана по тим правилима не би се смела употребити онда у школи. Главни Просветни Савет имао би тада и да контролира: да ли је писац израдио по тим правилима своје дело или није. На тај начин добила бисмо школске књиге у погледу језика и правописа писане лепим, чистим, једним језиком и једним правописом, а то би свакако била добит по наставу и школску књижевност.

Ове мисли изазвао је преглед ових Буквара, у којима и сами писци нису често пазили ни на то, да у свом делу буду до краја доследни као нпр. у дељењу речи на слоге итд., те сам сматрао за дужност да их овом приликом поменем и скренем пажњу Главном Просв. Савету на овај недостатак у нашим школским уџбеницима, како би одлучујући о штампању прве књиге која се даје деци у руке, и о овом врло знатном питању донео своју одлуку.

А сада да пређем прегледу језика у поднесеним Букварима. Краткоће и прегледности ради све своје приговоре свешћу у неколико тачака.

1 Пето издање Буквара г. Ст. Чутурила.

1. Међу сликама, које је писац употребио у свом Буквару за поједина почетна слова, налазимо и слике, чије су речи туђинске: *топ*, *ат*, *ексер*, *фес* и *цамија*. *Тоу* би се могла наћи згодна замена, а о сликама *ат* и *ексер* треба промислити. *Ат* је врло незгодна реч, јер уз њу долази слика *коња*, која ће увек изазвати у љака одговор: а-т-коњ, а никада а-т-ат. За *ексер* има српски језик лепу реч

клин, клинаи, коју добар део народа и говори, те је с тога и незгодно ставити слику, која би изазвала исто тако реч с другим почетним словом, а не са *е*. У неким крајевима чује се м. *ексер јексер*, те се и то противи уношењу њену у Буквар. *Фес* и *цамија* могу најзад за невољу и остати, али прве три никако. Уопште при бирању слика треба јако пазити. Истина има тешкоћа много, али вешт радник има свему да се довије. Усвоји ли се моје мишљење, писац би имао да преради цео први део, јер би заменом појединих речи морао и ред слова и речи и реченица да мења. — Други реферати Буквара без сумње су обратили пажњу и на слике, које имају да представе поједина слова, те с тога о њима не мислим говорити. Напомињем само: да су незгодне слике: *теразије, чирак, цилит, фењер, ђерам* — што су узете туђе речи да представе слику слова, *метар* — што деца у првом разреду и не знају шта је метар, па и *дрндао* — што је врло слабо познато. Требало би узети друге слике и за: *и, г, х, к, ц, в, ђ*, јер ове садашње нису zgodне за оно чему их писац намењује.

2. Из школских књига треба истискивати туђице, а никако увлачити их и утврђивати у масу народну. Писац и на то није пазно. Многа туђа реч, коју је унео, има у српском језику лепу замену. У примерима налазимо ове туђе речи: *ам* (и против духа српскога језика написана м. *хам*), *благодарим, буцак* (у реченици: после кише јапунце у буцак. Вук место тога има: после кише јапунце не треба), *дугмади, ђон*, као по *калују*, *кони* дело *краси*, шта *кошта* та *капа* и *фина* роба *више кошта, лагум, оцак, оцачар, сацак, кебе, фитиљ, фишек, фуруна, цигерина*.

3. Нису у духу српскога језика, ни правилно написане ове речи и изрази: *настало топло, свако слуша стара, промаје, ја волим моју мајку и ја слушам моју милу мајку; нег, говорте, ил поштено ил* никако; *у глуха* нема *слуха, непоштени се хашеи, ќерка* мајку замењује, *ђердан је низан* од *бисера* или од *новаца*, не *ваља се за свашта* љутити, не почињи што *ниси у стању* свршити, *каква* ...тава, *какво*... тако, *водови се вежу за роге, отвара, Божије* (поред *божеји*), *вазда* *смотрена*, *коњ* је *велик* и *во* је *велик*. Не пише *и*: у *тица*, *тице*; а ни *х* у овим речима: што *иташ* (поред *шта хиташ*), *манит*, *Ерцеговци*, *лебац*, *ђипила* на *њег* и *ала* и *врана*.

4. Има покрајинских речи а и неподесних, нетачних и неверних израза. У Буквару тога не сме бити. Таки су: *танано* платно, *ноге носе* тело и *ноге нас носе*, *зрела воћка* *сама пада* (зар *воћка*

пада? Интересно је да ову реченицу г. Чутурило има на два места и у штампаном и у рукописном Буквару, па и г. Јовић унео ју је у свој Буквар опет на два места!), *поспи* што *напишеш*, *очисти* *очи*, *очисти* *нос*, *орежи* *нокте*, *Врбица* се *носи* на *Цвети*, *огањ* се *ложи*, *крут* као *колац*, *здрав* као *лав* (да ли је ово подесно за *децу* *првога* *разреда*?), *ружа* је *мирисна*, *штап* је *обал*. На питање: како треба да се *владају* *добра* *деца*, одговор: да су *добро* *очеткана* и *очешљана*. *Зуби* у *њег*а имају *друга* *имена*, но што су *примљена* у *нашим* *школским* *књигама*: *2* *подољака*, *4* *зуба* *предњака* *горња* и *4* *доња*. Чувај се *провале*, да не *упаднете*. Нетачно је наведена *народна* *пословица*: *Ни* *куди* *Херака*, *ни* *хвали* *Петака*, *оба* су *брата* *једнака*. У *њег*а је *место* *Петака* *дедака* а *речи* *брата* *нема*.

5. Сухонарни чланци нису никако за *децу*, по мом *мишљењу*, а нарочито *кад* су *нетачни*, с тога *бих* *нарочито* из овога *Буквара* *избацио*: *шта* *ко науци*? и *због* *чега* *шта* *бива*.

6. Интерпункција није свуда изведена; нарочито *запета* није *стављена* *где* *треба*. *Ред* *речи* није *свуда* *подесан* („*неславно* *јело* *је* *бљутаво*“). *Деоба* на *слово*ве није такође *скроз* *подједнако* *изведена*: *пос-шите* *га*, *сна-жени*.

7. И ако строго не иде у овај реферат, морам напоменути да је *израда* *слика* *испод* *сваке* *критике*, а то не сме бити, јер треба *детету* *развијати* и *поправити* *укус*, а *никако* *кварити*. *Слике*: *упис* *малишана* у *школу*, *долазак* *дечји* *Исусу*, *мајчино* *миловање*, *ковачница* и *неприродна* (*управо* *неестетичка*) *слика* *малог* *дављеника* — *треба* из *Буквара* *избацити*, ако се не би *могле* *израдити* *лепше*. И *слика* *уста* није *баш* као што би *требало* да је.

II Буквар г. Ст. Чутурила у рукопису.

Оно што је речено за штампани Буквар г. Чутурила вреди и за овај у рукопису, јер су сви недостаци остали и у њему. Поред тога у њему још има:

1. и ових туђица: *ђерам, инат, кавга*, као на *кулук, мула, парче, сач, килим, фењер, цак*, па и *палата* и *палача* и *хрб*.

2. и ових неправилно написаних речи и реченица: *шта* *спаваш*, *познаш* *ово* *слово*, *зашто* *напишаташ* *посао*, *зашто* *лупаш*, *позно* *ал* *скозно*, *фењер* *служи* *ка* *светиљка* *ван* *куће*, *божији* и *божије*, *кукуриче*, *тавна*, *усправте* *се*, не *ваља* *свашта* *брбљати*.

3. и ових нетачности: *ђуран* *блебеће*, *свештеник* *пружа* *нафору*, *тиха* *вода* *брегове* *рони*, *ласна* *посла*, *сваком* *ће* *стићи* *његова* *плата*.

III Словарица, буквар и читанчица г. Мих. Јовића.

1. Из **Словарице** изабаци бих слике: *фулета, сата, саџака, ћуца, фењера* и *џака*, јер су туђице, па заменио српским.

2. У **Буквару** има:

а) туђих речи: *башта, богаљ, буџак, берам, јесе, мула, кемеџ, килим, ћуи, фигаљ, фишек, фуруна, фурунија, шафољ, шраф, ђак, џигерица.*

б) речи без значења: *гона, лива, таба, дрмка.*

в) неправилно написаних: *гладном треба доста хлеба*, где је се Христос родно, *масан, цето, воло, ћер, ћерка* мајци помаже, *ћерћев, ћићуве*. Пише в м. *х* и *у*: *уво, сув, сува, сув*. Нема *х*: *ала вата, ладе, ладноћа, ладњак* и

г) нетачних израза: *топови севају*, *Ката куса купуса*, *зрела воћка* пада, *јаје је округло*, *чисто дете свако воли*, ко полако једе неће се *удавити*, пући се као *ћурак*.

Све ово треба исправити. Не треба помињати реч *лола* у школској књизи.

3. У **Читанчици** има такођер погрешака:

а.) *правописних*: *вр, леб, уватише*, све да би знао и каран бити, *неби, неда, немогу, немогну, неиграј се у вече, од кад, што год и штогод, посо, цето, тица, чела, шњиме, сретно, одилови, четир', иакошћу, фала богу.*

б.) у *језику*: *лењи, данас ћу да се играм*, а сутра ћу учити, *знадем ја, па ће да ми поклон да, очевог, његовог, ћеркици; са њиме је ушао један добри старац, који се звао Јосиф; затварали, избудуше се пастири, гњездо, иди код Стевана, отиде код колачара, ко ће пре да захвати воде, одлетила и одлетиле (једном због стиха), улетити, и подигоше Исуса на њега (т.ј. на крст), у гробници која је била од камена и која је стајала у једној башти, од часа букну девојчица сва у пламену и врисне од грдна бола, у грдним боловима, ала су то грдне мукe, грдне болове, оно стајаше једаред на крову*

од качаре, цето-цета, не могаху кући помоћи, док сва не изгоре, иска воде.

в.) у употреби туђих речи: *авлија, аисеник, варош, курјак, опасност, сигурно, сокак, ћуирију, фали, фуруну.*

г.) требало би исправити: *самогласи* (самогласницима), али с пажњом али *тшије* да пише прописе, како се вода *клобучи* и *ваља*, или ветар да *насрља*.

д.) Интерпункција није добра. Пети падеж није скоро нигде одвојен запетама. Деоба на слоге није свуда једнака. Једном: *црк-ва, други, пут*: *црк-ква*; реч Христос дели овако: Хрис-тос и т.д.

То су грешке у језику и правопису, које опасних, у поднесеним Букварима. Као што се види и у једном и у другом и у трећем има добар број грешака, које треба исправити, па тек онда примити и штампати као школску књигу.

Имајући пак на уму да би се имао у Чутурилову Буквару први део са свим да преради, док то није случај с Јовићевим, и да је штиво у Јовићеву Буквару, уз који иде и читанчица (а то је према стечају), одабраније, а и подесније и разумљивије за децу од штива у Чутурилову Буквару — мишљења сам: да Главни Просветни Савет може примити Јовићев Буквар с Читанчицом с тим да га и према мојим напоменама дотера и исправи.

10. априла 1896. год.

у Београду.

д-р Ђорђе С. Ђорђевић

Према рефератима г.г. референата Савет је одлучио: да се Буквар с Читанчицом од г. Мих. Јовића, учитеља, може примити за школски *уџбеник* с тим, да га пре штампања или при штампању поправи по примедбама г.г. референата.

У име хонорара одређује се г.г. Адићу и Пуниковићу по *сто* (100) а г. д-ру Ђорђевићу *осамдесет* (80) динара.

С овим је свршен овај састанак.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ

Статистика испита зрелости за 1891.—1892. школску годину. —

I Гимназије. —

Школе — Écoles	Број приправи. — Nombre de candidats	Број ученика који су имали Nombre d'élèves qui ont eu										Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d'élèves nés en Serbie dans le département de																	
		Година — ans																											
		17	18	19	20	21	22	23	24	25	Свега — Total	Ваљевском — Valjevo	Врањском — Vraginé	Крагујевачком — Kragouievatz	Крајинском — Kraïna	Крушевачком — Krouchévatz	Моравском — Morava	Пиротском — Pirote	Подринском — Podrigné	Подунавском — Podounavlyé	Пољаревачком — Pojarévatz	Рудничком — Roudnik	Тимочком — Timok	Топличком — Toplitza	Ужичком — Ouitchzé	Црнооречком — Tzrna Réka	у Београду — Belgrade	у Нишу — Nich	Свега — Total
I беогр. гимн. — I gymn. de Belgrade	22	9	9	3	1	—	—	—	—	—	22	—	—	1	1	—	1	—	—	3	1	—	—	—	—	2	—	12	21
II беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	18	1	5	7	2	1	2	—	—	—	18	1	1	1	1	—	1	—	—	1	1	1	—	—	—	1	9	17	
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaïétchar	7	2	2	—	1	2	—	—	—	—	7	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	6	
Краг. гимн. — Gymn. de Kragouievatz	14	4	4	4	1	1	—	—	—	—	14	—	—	9	—	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	1	14	
Крушев. гимн. — Gymn. de Krouchévatz	11	—	1	3	1	3	1	2	—	—	11	1	—	—	—	4	2	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	9	
Нишка гимн. — Gymnase de Nich	8	—	1	3	—	3	1	—	—	—	8	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	7	
Пожар. гимн. — Gymn. de Pojarévatz	20	—	3	6	6	3	1	1	—	—	20	—	—	—	—	—	2	—	—	—	4	12	—	—	—	1	1	20	
Шабачка гимн. — Gymn. de Chabatz	10	—	—	7	2	1	—	—	—	—	10	—	1	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	1	9	
Све гимн. — Tous les gymnases	110	1	25	41	18	14	8	3	—	—	110	1	2	13	5	6	6	1	7	10	15	14	1	—	3	5	24	103	

Школе — Écoles	Број ученика по оценама — Nombre															
	Српског — Serbe							Француског —								
	Писменом — Par écrit							Усмено — Oral								
	На испиту —							Писменом — Par écrit								
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Ошта оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
I беогр. гимн. — I gymn. de Belgrade	7	9	5	1	4.0	4	5	6	1	3.8	3.9	6	7	2	—	4.3
II беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	4	7	6	1	3.8	6	2	5	—	4.1	3.9	4	4	2	—	4.2
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaïétchar	1	3	3	—	3.7	2	3	1	—	4.2	3.9	—	2	3	—	3.4
Краг. гимн. — Gymn. de Kragouievatz	1	2	10	—	3.3	1	3	7	2	3.2	3.3	—	3	3	3	3.0
Крушев. гимн. — Gymn. de Krouchévatz	3	3	4	1	3.7	2	1	3	—	3.8	3.8	—	—	2	2	2.5
Нишка гимн. — Gymnase de Nich	3	—	5	—	3.8	1	2	3	—	3.7	3.7	—	—	4	—	3.0
Пожар. гимн. — Gymn. de Pojarévatz	1	9	10	—	3.6	—	4	10	1	3.2	3.4	3	6	2	—	4.1
Шабачка гимн. — Gymnase de Chabatz	1	5	3	1	3.6	2	4	1	—	4.1	3.8	—	1	3	1	3.7
Све гимн. — Tous les gymnases	21	38	46	4	3.7	18	24	36	4	3.7	3.7	13	23	21	6	3.7

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Л Е Т О П И С

Statistique de l' examen de maturité pour l' année 1891.—1892.

Gymnases

Број ученика рођених на страни Nombre d' élèves nés à l'Étranger à				Рођених у Србији — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни — Nés à l'Étranger dans les			Уопште рођених — Nés en général dans les			Број ученика од родитеља : Nombre d' élèves dont les parents ont été									
Босни Bosnie	Македонији Macédonie	Аустрији Autriche-Hongrie	Сврга — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Сврга — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Сврга — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Сврга — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Employés	Наставника — Professeurs	Тргована — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слугу — Domestiques	Другог занимања D' autre profession.	Сврга — Total	
—	—	1	1	18	3	21	1	—	1	19	3	22	1	7	1	7	4	1	—	1	22	
—	1	—	1	14	3	17	1	—	1	15	3	18	—	4	3	—	1	2	1	7	18	
—	—	1	1	3	3	6	1	—	1	4	3	7	1	1	—	1	2	—	1	7	7	
—	—	—	—	13	1	14	—	—	—	13	1	14	—	1	1	4	2	2	2	2	14	
2	—	—	2	4	5	9	2	—	2	6	5	11	2	1	—	3	—	3	—	2	11	
—	—	1	1	3	4	7	—	1	1	3	5	8	1	3	2	—	—	1	—	1	3	
—	—	—	—	12	8	20	—	—	—	12	8	20	1	2	1	5	6	4	—	1	20	
1	—	—	1	8	1	9	1	—	1	9	1	10	—	3	—	4	3	—	—	—	10	
3	1	3	7	75	28	103	6	1	7	81	29	110	6	22	8	24	17	15	3	15	110	

Nombre d' élèves d' après les notes obtenues

De la langue :

Française

Немачког — Allemande

Латинског — Latine

à l'examen

Усменом — Oral						Писменом — Par écrit						Усменом — Oral						Писменом — Par écrit						Усменом — Oral					
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих — Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих — Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale		
2	4	2	—	4.0	4.2	3	2	1	1	4.0	1	2	1	—	4.0	4.0	6	7	6	3	3.7	3	5	5	—	3.8	3.8		
1	3	—	—	4.2	4.2	2	3	3	—	3.9	—	3	3	—	3.5	3.7	7	8	2	1	4.2	1	4	4	—	3.7	4.0		
—	3	2	—	3.6	3.5	—	1	1	—	3.5	1	—	—	—	5.0	4.0	—	3	2	2	3.1	1	2	3	—	3.7	3.4		
—	3	5	1	3.2	3.1	—	—	3	1	2.8	—	2	2	—	3.5	3.1	—	5	3	5	3.0	2	5	5	—	3.7	3.4		
1	—	2	—	3.6	3.0	—	5	2	—	3.7	2	2	—	—	4.5	4.0	4	4	1	2	3.9	3	2	2	—	4.1	4.0		
1	—	3	—	3.5	3.3	—	3	1	—	3.7	1	2	—	—	4.3	4.0	2	2	4	—	3.8	1	3	4	—	3.6	3.7		
—	5	1	—	3.8	4.0	1	—	8	—	3.2	—	3	3	2	3.4	3.3	3	9	8	—	3.8	2	5	8	—	3.6	3.7		
1	1	2	—	3.7	3.7	—	1	3	1	3.7	1	1	1	—	4.0	3.9	—	2	2	6	2.6	1	2	4	—	3.6	3.0		
6	19	17	1	3.7	3.7	6	15	22	3	3.5	6	15	10	2	3.8	3.6	22	40	28	19	3.6	14	28	35	—	3.7	3.7		

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Школе — Écoles	Број ученика по оценама из —										
	Математике — Mathématique										
	На испиту —										
	Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					
	Одличних Excellents	Брло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Брло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale
I. беогр. гимн. — I Gymn. de Belgrade	9	2	7	4	3·7	3	4	3	2	3·7	3·7
II. беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	6	7	4	1	4·0	4	4	2	1	4·0	4·0
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaiéchar	1	2	1	3	3·1	—	4	2	—	3·7	3·4
Краг. гимн. — Gymnase de Kragouévatz	1	5	6	1	3·5	—	5	3	3	3·2	3·3
Крушевачка гимн. — Gymn. de Krouchévatz	2	2	3	4	3·2	1	1	4	—	3·5	3·3
Нишка гимназија — Gymnase de Nich	—	4	4	—	3·5	2	3	2	—	4·0	3·7
Пожаревачка гимн. — Gymn. de Pojarevatz	6	8	5	1	3·9	4	7	2	—	4·2	4·0
Шабачка гимназија — Gymnase de Chabat	—	3	5	2	3·1	2	1	3	—	3·8	3·4
Све гимназије — Tous les gymnases	25	33	35	16	3·6	16	29	21	6	3·8	3·7

За испит зрелости пријавило се приправника :

у I беогр. гимназији	22
у II беогр. гимназији	18
у зајечарској	7
у крагујевачкој	14
у крушевачкој	11
у нишкој	8
у пожаревачкој	20
у шабачкој	10
<i>Свега</i>	110

Међу овим приправницима било је *пет* женица, и то: у нишкој и зајечарској гимназији по једна, а у шабачкој три. Дакле, на сто приправника било је приправница 4·55.

I беогр. гимназија дала је највише приправника, а зајечарска најмање.

Од приправника за испит зрелости било је који су на чисто положили испит

у гимназијама :	
I београдској	20
II београдској	18
зајечарској	7
крагујевачкој	8
крушевачкој	8
нишкој	8
пожаревачкој	18
шабачкој	7
<i>Свега</i>	94

Од сто ученика који су се пријавили за испит положило је испит на чисто

у гимназијама :

I београдској	90·90
II београдској	100·00
зајечарској	100·00
крагујевачкој	57·15
крушевачкој	72·73
нишкој	100·00
пожаревачкој	90·00
шабачкој	70·00

У опште 85·46

Из овога се види, да су у II београдској, зајечарској и нишкој гимназији сви приправници положили испит на чисто; а да је у крагујевачкој гимназији најмањи проценат приправника положио испит зрелости на чисто.

Од приправника који су *одбијени* на три месеца било је :

у гимназијама :	
I београдској	—
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	5
крушевачкој	1
нишкој	—
пожаревачкој	1
шабачкој	1
Свега	8

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Nombre d'élèves d'après les notes obtenues de																Општи извод — Résumé				
Физике и Космографије Physique et cosmographie				Историје и географије Histoire et géographie				Природне историје — Histoire naturelle				Филозофије — philosophie								
à l'examen																				
Усменом — Oral				Усменом — Oral				Усменом — Oral				Усменом — Oral								
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	
6	10	5	—	4.0	9	11	—	1	4.4	4	12	5	—	4.0	—	—	—	—	—	4.0
6	10	2	—	4.2	11	3	4	—	4.4	3	8	7	—	3.8	—	18	—	—	4.0	4.0
1	2	4	—	3.6	1	3	2	—	3.8	—	3	4	—	3.4	2	2	3	—	3.9	3.7
—	1	11	1	3.0	—	5	7	1	3.3	1	6	6	—	3.6	—	6	7	—	3.5	3.1
4	5	—	—	4.4	3	4	1	1	4.0	1	5	2	—	3.0	1	4	4	—	4.1	3.6
—	6	1	—	3.9	1	6	1	—	4.0	—	4	4	—	3.5	—	5	3	—	3.6	3.5
8	12	—	—	4.4	9	7	3	1	4.2	3	11	6	—	3.9	2	11	7	—	3.8	3.9
3	3	2	—	4.1	4	2	2	—	4.3	3	2	3	—	4.0	—	—	—	—	—	3.4
28	49	25	1	4.0	38	41	20	4	4.1	15	51	37	—	3.8	5	46	24	—	3.8	3.7

У проценту :

у I београдској гимназији	—
у II београдској гимназији	—
у зајечарској гимназији	—
у крагујевачкој гимназији	35.72
у крушевачкој гимназији	9.09
у нишкој гимназији	—
у пожаревачкој гимназији	5.00
у шабачкој гимназији	10.00
У опште	7.27

Од приправника који су одбијени на годину дана било је :

у гимназијама :

I београдској	2
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	1
крушевачкој	2
нишкој	—
пожаревачкој	1
шабачкој	2
Свега	8

Процент приправника одбијених на годину дана износио је

у гимназијама :

I београдској	9.10
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	7.13
крушевачкој	18.18
нишкој	—
пожаревачкој	5.00
шабачкој	20.00
У опште	7.27

У опште проценат приправника одбијених на три месеца, а одбијених на годину дана био је подједнак и износио је по 7.27.

Процент приправника који нису положили испит зрелости износио је 14.54.

Односно размера између приправника који су на чисто положили испит зрелости и оних који нису било је као 100:17.

Одбијених на свагда није било ни у једној гимназији.

По успеху било је приправника

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
I београдској	5	13	2	2
II београдској	4	10	4	—
зајечарској	—	3	4	—
крагујевачкој	1	4	3	5
крушевачкој	3	4	1	3
нишкој	—	5	3	—
пожаревачкој	2	14	4	—
шабачкој	1	5	2	2
Свега	16	58	23	12

Један приправник из крагујевачке гимназије није полагао испит, па зато и нема оцене. У крагујевачкој гим назии било је 14 приправника; од њих је оцењено 13 приправника.

На сто приправника било је

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
I београдској	22·73	59·09	9·09	9·09
II београдској	22·22	55·56	22·22	—
зајечарској	—	42·86	57·14	—
крагујевачкој	7·69	30·77	23·08	38·46
крушевачкој	27·27	36·37	9·09	27·27
нишкој	—	62·50	37·50	—
пожаревачкој	10·00	70·00	20·00	—
шабачкој	10·00	50·00	20·00	20·00
У свима	14·68	53·21	21·10	11·01

Из горњег се прегледа види, да је *одличних* највише било у крушевачкој гимназији, а најмање у крагујевачкој. *Одличних* је било у крушевачкој гимназији за 19·58 више но у крагујевачкој. У зајечарској и нишкој гимназији није било *одличних* ученика.

Врло добрих је било највише у пожаревачкој гимназији, затим у нишкој, а најмање их је било у крагујевачкој гимназији.

Добрих је било највише у зајечарској гимн., а најмање у I београдској и крушевачкој. Процент добрих приправника износио је у обе гимназије по 9·09.

Слабих ученика није било у гимназијама: II београд., зајечарској, нишкој и пожаревачкој. Највише их је било у крагујевачкој, а најмање у I београдској. Разлика између добрих ученика у крагујевачкој гимназији и оних у I беогр. износила је за 29·37.

У опште највише је било врло добрих ученика, и то проценат врло добрих у опште је износио 53·21, дакле преко половине.

У овом прегледу имамо општи резултат успеха у гимназијама:

I београдској	4·0
II београдској	4·0
зајечарској	3·7
крагујевачкој	3·1
крушевачкој	3·6
нишкој	3·5
пожаревачкој	3·9
шабачкој	3·4
У опште	3·7

Као што видимо, најбољи је успех у I и II београдској гимназији, и то подједнак, а најгори у крагујевачкој гимназији.

Односна је размера између успеха у I београдској гимназији и успеха у крагујевачкој гимназији као 100:77·50.

Општи успех за све гимназије износио је 3·7.

По годинама живота било је приправника

ОД ГОДИНА

У гимназијама	17	18	19	20	21	22	23	Свега
I београдској	—	9	9	3	1	—	—	22
II београдској	1	5	7	2	1	2	—	18
зајечарској	—	2	2	—	1	2	—	7
крагујевачкој	—	4	4	4	1	1	—	14
крушевачкој	—	1	3	1	3	1	2	11
нишкој	—	1	3	—	3	1	—	8
пожаревачкој	—	3	6	6	3	1	1	20
шабачкој	—	—	7	2	1	—	—	10
Свега	1	25	41	18	14	8	3	110

Процент приправника по годинама живота износио је :

У гимназијама	17	18	19	20	21	22	23	Свега
I београдској	—	40:91	40:91	13:64	4:54	—	—	100:00
II београдској	5:56	27:78	38:89	11:11	5:55	11:11	—	100:00
зајечарској	—	28:57	28:57	—	14:29	28:57	—	100:00
крагујевачкој	—	28:57	28:57	28:57	7:14	7:15	—	100:00
крушевачкој	—	9:09	27:27	9:09	27:27	9:09	18:19	100:00
нишкој	—	12:50	37:50	—	37:50	12:50	—	100:00
пожаревачкој	—	15:00	30:00	30:00	15:00	5:00	5:00	100:00
шабачкој	—	—	70:00	20:00	10:00	—	—	100:00
У свима	0:91	22:73	37:26	16:37	12:73	7:28	2:72	100:00

Из овога се види да је у свима гимназијама у опште било приправника од 17.—23. године. У I беогр. гимн. било је од 18.—21. год., највише их је било у тој гимназији у 18. и 19. години и то подједнако, а најмање у 21. години. У II беогр. гимназији било је ученика од 17.—22. г.; највише је било ђака у 19. години, а најмање у 17. и 21. У зајечарској гимназији било је ученика у 18., 19., 21. и 22. години; најмање их је било у 21. години а у 18, 19. и 22. и подједнако. У крагујевачкој било их је од 18.—22. г. Процент приправника у 18., 19. и 20. био је подједнак, а проценат приправника у 21. и 22. год. био је подједнак. Разлика између приправника у 18., 19. и 20. години и приправника у 21. и 22. години била је за 21:43. У крушевачкој гимназији било је приправника у свима поменутиим годинама, сем 17.

Највише је било ученика у 19., и 21. години.

Процент приправника у 19. години једнак је с процентом приправника у 21. год., а проценат ученика у 18. год., једнак је с процентом ученика у 22. години.

У нишкој гимназији било је ученика од 18. до 22. год.

У пожаревачкој гимназији највише је било ученика у 19. и 20. г., а најмање у 22. и 23. У шабачкој гимназији било је приправника само у 19., 20. и 21. г. Највише их је било у 19. г.

У опште највише је било ученика у 19. години, а најмање у 17.

Просечна година живота једног приправника износила је

у гимназијама:

I београдској	18:82
II београдској	19:17
зајечарској	19:86
крагујевачкој	19:36
крушевачкој	20:56
нишкој	20:00
пожаревачкој	19:30
шабачкој	19:40
У опште	19:50

По месту рођења било је приправника који су рођени у Србији и на страни.

Број приправника рођених

у гимназијама	у Србији	на страни
I београдској	21	1
II београдској	17	1
зајечарској	6	1
крагујевачкој	14	—
крушевачкој	9	2
нишкој	7	1
пожаревачкој	20	—
шабачкој	9	1
Свега	103	7

Процент приправника рођених :

У гимназијама	у Србији	на страни
I београдској	95.45	4.55
II београдској	94.44	5.56
зајечарској	85.71	14.29
крагујевачкој	100.00	—
крушевачкој	81.82	18.18
нишкој	85.71	14.29
пожаревачкој	100.00	—
шабачкој	90.00	10.00
Свега	93.64	6.36

Из овога излази да су готово сви приправници рођени у Србији, а врло их мало рођено на страни. Највише је странаца било у крушевачкој гимназији, а најмање у I београдској. У крагујевачкој и нишкој гимназији није било никако странаца.

Односна размера између приправника рођених у Србији и странаца била је као 100:6.79.

Странци приправници били су из Босне, Македоније и Аустрије.

У овом прегледу имамо број ђака рођених у Србији у

о к р у г у

У гимназијама	О к р у г у														Свега			
	Ваљевском	Врањском	Крагујевачком	Крајишком	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Подунавском	Пожаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком		Црногорском	Београду	Нишу
I београдској	—	—	1	1	—	1	—	—	3	1	—	—	—	2	—	12	—	21
II београдској	—	1	1	1	—	1	—	—	1	1	1	—	—	—	1	9	—	17
зајечарској	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	5
крагујевачкој	—	—	9	—	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	1	—	14
крушевачкој	1	—	—	—	4	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	9
нишкој	—	—	2	—	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	7
пожаревачкој	—	—	—	—	2	—	—	—	4	12	—	—	—	1	1	—	—	20
шабачкој	—	1	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	1	—	9
Свега	1	2	13	5	6	6	1	7	10	15	4	1	—	3	5	24	—	103

На сто приправника било је рођених у округу :

У гимназијама	О к р у г у														Свега			
	Ваљевском	Врањском	Крагујевачком	Крајишком	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Подунавском	Пожаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком		Црногорском	Београду	Нишу
I београдској	—	—	4.76	4.76	—	4.76	—	—	14.29	4.76	—	—	—	9.53	—	57.14	—	100.00
II београдској	—	5.88	5.88	5.88	—	5.88	—	—	5.88	5.88	5.88	—	—	—	5.88	52.96	—	100.00
зајечарској	—	—	—	50.00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100.00
крагујевачкој	—	—	64.29	—	7.14	—	—	—	7.14	—	14.29	—	—	—	—	7.14	—	100.00
крушевачкој	11.11	—	—	—	44.44	22.23	—	—	—	11.11	11.11	—	—	—	—	—	—	100.00
нишкој	—	—	23.57	—	14.29	—	14.29	—	14.29	—	—	14.28	—	—	—	14.28	—	100.00
пожаревачкој	—	—	—	—	—	10.00	—	—	20.00	60.00	—	—	—	5.00	5.00	—	—	100.00
шабачкој	—	11.11	—	—	—	—	—	77.78	—	—	—	—	—	—	—	11.11	—	100.00
У свима	0.97	1.94	12.62	4.86	5.83	5.83	0.97	6.79	9.71	14.56	3.88	0.97	—	2.91	4.86	23.30	—	100.00

Из овога се види да је у I и II београдској гимназији било највише приправника рођених у Београду. Разлика између приправника рођених у Београду у I беогр. и оних из II б. г. била је за 4.18.

У зајечарској гимназији били су приправници само из крајишког и црногорског округа, и то из оба округа било је по пола.

У крагујевачкој и нишкој гимназији највише је било рођених у крагујевачком округу.

У пожаревачкој је било највише из пожаревачког округа, а у шабачкој из подрињског.

Дакле, највише је било приправника из округа у ком се школа налази.

У опште највише је било ученика из Београда, а најмање из округа: ваљевског, пиротског и тимочког.

Топлички округ и град Ниш нису дали ни једног приправника.

Ако ученике поделимо на грађане и сељане, онда имамо овај преглед:

Број приправника рођених у Србији по

У гимназијама	градовима	селима	Свега
I београдској	18	3	21
II београдској	14	3	17
зајечарској	3	3	6
крагујевачкој	13	1	14
крушевачкој	4	5	9
нишкој	3	4	7
пожаревачкој	12	8	20
шабачкој	8	1	9
Свега	75	28	103

Процент приправника рођених у Србији по градовима и по селима износио је:

У гимназијама	градовима	селима
I београдској	85·71	14·29
II београдској	82·35	17·65
зајечарској	50·00	50·00
крагујевачкој	92·86	7·14
крушевачкој	44·44	55·56
нишкој	42·86	57·14
пожаревачкој	60·00	40·00
шабачкој	88·89	11·11
Свега	72·82	27·18

У свима гимназијама, сем крушевачке и нишке гимназије, проценат приправника грађана већи је но сељана.

Односна размера између грађана и сељана била је као 100:37.

У овом прегледу имамо број приправника рођених на страни по градовима и по селима

У гимназијама	градовима	селима	Свега
I београдској	1	—	1
II београдској	1	—	1
зајечарској	1	—	1
крагујевачкој	—	—	—
крушевачкој	2	—	2
нишкој	—	1	1
пожаревачкој	—	—	—
шабачкој	1	—	1
Свега	6	1	7

У проценту	градовима	селима
у I београдској гимн.	100·00	—·—
у II београдској гимн.	100·00	—·—
у зајечарској гимн.	100·00	—·—
у крагујевачкој гимн.	—·—	—·—
у крушевачкој гимн.	100·00	—·—
у нишкој гимн.	—·—	100·00
у пожаревачкој	—·—	—·—
у шабачкој	100·00	—·—
У опште	85·71	14·29

Из овога се види, да су сви странци рођени у градовима, сем једног у нишкој гимназији, који је из села. Односна размера између грађана и сељана на страни била је као 100:17.

У опште број приправника по градовима и по селима износио је:

У гимназијама	градовима	селима	Свега
I београдској	19	3	22
II београдској	15	3	18
зајечарској	4	3	7
крагујевачкој	13	1	14
крушевачкој	6	5	11
нишкој	3	5	8
пожаревачкој	12	8	20
шабачкој	9	1	10
Свега	81	29	110

На сто приправника било је рођених по:

У гимназијама	градовима	селима
I београдској	86·36	13·64
II београдској	83·33	16·67
зајечарској	57·14	42·86
крагујевачкој	92·86	7·14
крушевачкој	54·55	45·45
нишкој	37·50	62·50
пожаревачкој	60·00	40·00
шабачкој	90·00	10·00
У опште	73·64	26·36

Из ове таблице видимо, да су у свима гимназијама, сем нишке, сви приправници рођени у градовима.

Односна размера између приправника грађана и сељана била је као 190:35.

У овом прегледу износимо податке о занимању ђачких родитеља

Број приправника

У гимназијама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	Свега
I београдској	1	7	1	7	4	1	—	1	22
II београдској	—	4	3	—	1	2	1	7	18
зајечарској	1	1	—	1	1	2	—	1	7
крагујевачкој	—	1	1	4	2	2	2	2	14
крушевачкој	2	1	—	3	—	3	—	2	11
нишкој	1	3	2	—	—	1	—	1	8
пожаревачкој	1	2	1	5	6	4	—	1	30
шабачкој	—	3	—	4	3	—	—	—	10
У свима	6	22	8	24	17	15	3	15	110

II. Реалке —

Школе — Écoles	Број приправника Nombre de candidats	Број ученика који су имали Nombre d'élèves qui ont eu							Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d'élèves nés en Serbie dans le département de																				
		17	18	19	20	21	22	23	24	у Ваљевском — Valjevo	у Брањском — Vraigné	у Крагујевачком — Kraguevatz	у Крајишном — Kraïna	у Крушевачком — Krouchevatz	у Моравском — Morava	у Пиротском — Pirote	у Подрињском — Podrigné	у Подунавском — Podunavlé	у Пожаревачком — Pojarevatz	у Рудничком — Roudnik	у Тимочком — Timok	у Топличком — Toplitza	у Жичком — Oujitze	у Црнобечком — Tzrna Réka	у Београду — Belgrade	у Нишу — Nish	Свега — Total		
		Година — ans																											
Беогр. реалка — Ecole réale de Belgrade	14	4	—	4	3	1	1	—	1	14	1	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	1	6	—	12
Ужичка реалка — Ecole réale d'Oujitze	7	—	4	—	3	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	7	
Обе реалне — Les deux écoles réales	21	4	4	4	6	1	1	—	1	21	1	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	7	1	6	—	19

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У гимназијама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Заналија	Земљорадника	Славу	Другог занимања	Свега
I београдској	4·55	31·81	4·55	31·81	18·18	4·55	—	4·55	100·00
II београдској	—	22·23	16·67	—	5·56	11·11	5·56	38·87	100·00
зајечарској	14·29	14·29	—	14·29	14·29	28·57	—	14·28	100·00
крагујевачкој	—	7·14	7·14	28·57	14·29	14·29	14·29	14·28	100·00
крушевачкој	18·18	9·10	—	27·27	—	27·27	—	18·18	100·00
нишкој	12·50	37·50	25·00	—	—	12·50	—	12·50	100·00
пожаревачкој	5·00	10·00	5·00	25·00	30·00	20·00	—	5·00	100·00
шабачкој	—	30·00	—	40·00	30·00	—	—	—	100·00
У свима	5·45	20·00	7·27	21·82	15·46	13·64	2·72	13·64	100·00

У I београдској гимназији било је приправника од родитеља свих редова сем служитељског. У овој гимназији највише је било чиновничких синова.

У II београдској гимназији највише је било приправника од родитеља другог занимања.

У зајечарској гимназији највише је било земљорадничких синова, а остали редови били су подједнако заступљена сем служитељског и наставничког; од оба та реда није било приправника.

У крагујевачкој, крушевачкој, пожаревачкој и шабачкој гимназији највише је било ученика од родитеља трговаца, а у нишкој од родитеља чиновника.

У опште највише је било трговачких на тајм чиновничких синова. Разлика између та два реда била је за 0·82.

Најмање је био заступљен у опште служитељски ред.

Écoles réales

Број ученика рођених на страни Nombre d'élèves nés à l'étranger à			Рођених у Србији по — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни по — Nés à l'étranger dans les			Уопште рођених по — Nés en général dans les			Број ученика рођених од родитеља: Nombre d'élèves dont les parents ont été									
Македонији — Macédonie	Румунији — Roumanie	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Employés	Наставника — Professeurs	Трговаца — Marchands	Заналија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Славу — Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свега — Total	
1	1	2	11	1	12	2	—	2	13	1	14	—	3	2	3	2	—	—	4	14	
—	—	—	7	—	7	—	—	—	7	—	7	—	—	—	5	2	—	—	—	7	
1	1	2	18	1	19	2	—	2	20	1	21	—	3	2	8	4	—	—	4	21	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Школе — Écoles	Број ученика по оценама — Nombre															
	Српског — Serbe											Из језика —			Француског —	
	На испиту —															
	Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					Писменом — Par écrit					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	3	2	9	—	3·6	1	4	7	1	3·4	3·5	2	1	2	—	4·0
Ужичка реалка—Ecole réale d' Oujitzé	1	—	6	—	3·3	2	2	2	—	4·0	3·6	—	2	—	—	4·0
Обе реалке — Les deux écoles réales	4	2	15	—	3·5	3	6	9	1	3·6	3·5	2	3	2	—	4·0

Реалке — Écoles réales	Број ученика по оценама —															
	Математике — Mathématique											Физике и Хемије Physique et chimie				
	На испиту —															
	Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					Усменом — Oral					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très Bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	3	1	6	4	3·2	3	5	5	—	3·8	3·5	2	5	6	—	3·7
Ужичка реалка—Ecole réale d' Oujitzé	—	1	4	2	2·9	—	4	3	—	3·6	3·2	1	1	5	—	3·4
Обе реалке — Les deux écoles réales	3	2	10	6	3·1	3	9	8	—	3·7	3·4	3	6	11	—	3·6

1. Као што нам показује овај преглед, на испиту зрелости било је приправника у реалкама:
 београдској 14
 ужичкој 7
Свега . 21

Београдска реалка дала је два пута више приправника него ужичка. Односна је размера између обе реалке као 100:50.

Међу свима овим приправницима било је понављача, и то:
 у београдској реалци . . . 2
 „ ужичкој „ . . . 1
Свега . 3

Дакле, проценат понављача износио је у реалкама:
 београдској 14:29
 ужичкој 14:29
У опште . 14:29

У обе реалке проценат понављача био је подједнак.

Од ових приправника положило је испит *на-чисто* у реалкама:

београдској 11
 ужичкој 7
Свега . 18

У проценту:
 у београдској реалци . . . 68:57
 „ ужичкој „ . . . 100:07
У опште . 85:71

У београдској реалци положило је испит преко три четвртине приправника, а у ужичкој сви су приправници на чисто положили испит.

Одбијених на три месеца било је у београдској реалци два приправника и један који је одбијен од даљег полагања испита. Процент одбијених на

d' élèves par les notes obtenues

Des langues

Française

Немачког — Allemande

A l' examen

Усменом — Oral					Општа оцена Note générale	Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					Општа оцена Note générale
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne		Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	
1	2	1	1	3·6	3·8	2	5	2	—	4·0	2	3	3	—	3·9	3·9
—	1	1	—	3·5	3·8	—	1	4	—	3·2	1	1	3	—	3·6	3·4
1	3	2	1	3·6	3·8	2	6	6	—	3·7	3	4	6	—	3·8	3·8

Nombre d' élèves par les notes obtenues de

Геометрије — Géométrie

Историје и географије
Histoire et géographieПриродне историје
Histoire naturelle

Цртања — Dessin

A l' examen

Усменом — De vive voix					Усменом — De vive voix					Усменом — De vive voix					Писменом — Par écrit					Општи извод — Résumé
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	
5	2	7	—	3·9	1	4	7	1	3·4	1	4	3	1	3·4	1	7	6	—	3·6	3·5
6	1	—	—	4·9	—	2	5	—	3·3	—	4	7	—	3·6	1	3	3	—	3·7	3·6
11	3	7	—	4·2	1	6	12	1	3·4	1	8	10	1	3·5	2	10	9	—	3·7	3·6

три месеца и на даље полагање испита у београдској реалци износио је 21·43.

Ако ученике у реалкама разгледамо по успеху, онда ћемо видети да је било

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	Свега
београдској ужичкој	—	7	6	—	13
свега	—	4	3	—	7
	—	11	9	—	20

Један приправник у београдској реалци одгодио је испит због болести, па за то нема оцене.

Процент приправника по успеху износио је :

у реалкама :	Одличних	врло добрих	добрих	слабих
београдској ужичкој	—	53·85	46·15	—
у опште	—	57·14	42·86	—
	—	55·00	45·00	—

Из овог видимо да одличних и слабих није било ни у једној реалци. Процент врло добрих био је у обе реалке већи од процента добрих.

Кад проценат врло добрих упоредимо са процентом добрих, онда видимо, да је односна разлика између врло добрих и добрих била у реалкама :

београдској као 100 : 85·70
 ужичкој „ 100 : 75·00
 у опште као 100:81·81

Општи успех је овакав у реалкама:

у београдској реалци 3·5
 у ужичкој реалци 3·6
 у опште 3·6

Дакле, успех је скоро подједнак у обе реалке.
 Број приправника по годинама живота износио је:

од година

У реалкама	17	18	19	20	21	22	23	24	свега
београдској	4	—	4	3	1	1	—	1	14
ужичкој	—	4	—	3	—	—	—	—	7
у обе реалке	4	4	4	6	1	1	—	1	21

На сто приправника било је по годинама живота од година

У реалкама	17	18	19	20	21	22	23	24	у опште
београдској	28·58	—	28·58	21·42	7·14	7·14	—	7·14	100·00
ужичкој	—	57·14	—	42·86	—	—	—	—	100
У опште	19·05	19·05	19·05	28·57	4·76	4·76	—	4·76	100·00

У обе реалке било је приправника од 18.-24. г. У 23. години није било приправника ни у једној реалци.

У београдској реалци највише је било приправника у 17. и 19. год. и то проценат у 17. и 19. г. износио је по 28·58.

У ужичкој реалци било је ученика само у 18. и 20. године. У осамнаестој години било је више но у 20.

Разлика између приправника у 18. и 20. г. била је за 4·28.

У опште проценат приправника у 20. г. био је највећи, затим у 17., 18. и 19. г.

Просечна година живота једног ученика износила је:

у београдској реалци 19·36
 у ужичкој реалци 18·86
 У обе реалке 19·24

Дакле, просечна година живота износила је у београдској реалци пола године више, него у ужичкој реалци.

По месту рођења било је приправника из

У реалци	Србије	Других држава	свега
београдској	12	2	14
ужичкој	7	—	7
У обе реалке	19	2	21

Процент приправника износио је из

У реалци	Србије	Других држава
београдској	85·71	14·29
ужичкој	100·00	—
У обе реалке	90·48	9·52

У београдској реалци било је више рођених у Србији него на страни. Односна размера између приправника из Србије и са стране била је као 100 : 16·67. У ужичкој реалци сви су приправници били из Србије.

Односна размера у опште између приправника из Србије и са стране била је као 100 : 10·52.

Сад да видимо, колико је било приправника из појединих округа у Србији.

Податке о томе износимо у следећем прегледу.

Број приправника рођених у Србији у округу:

У реалкама	Ваљевском	Врањском	Крагујевачком	Крајинском	Крушевачком	Моравском	Широгском	Подрипском	Подунавском	Пожаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком	Црнобачком	Београду	Нишу	Свега
београдској	1	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	1	6	—	12
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	7
У обе реалке	1	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	7	1	6	—	19

Процент приправника рођених у округу

У реалкама	Ваљевском	Брањском	Крагујевачком	Крајинском	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Подунавском	Пољаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком	Црноречком	Београду	Нишу	У опште
београдској	8·33	—	—	—	—	—	—	—	16·67	16·67	—	—	—	—	8·33	50'05	—	100·00
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100·00	—	—	—	100·00
Свега	5·26	—	—	—	—	—	—	—	10·53	10·53	—	—	—	36·84	5·26	31'58	—	100·00

У београдској реалци била је приправника само из 4 округа : ваљевског, подунавског, пољаревачког, црноречког и из Београда. Процент приправника из Београда износио је половину, а из свих осталих округа половину.

У ужичкој реалци сви су приправници из ужичког округа.

У опште највише је дао приправника ужички округ, па затим град Београд.

Разлика између процента приправника из ужичког округа и Београда износила је за 5·26. Ваљевски и црноречки округ дали су подједнако приправника, и то најмање.

Ако приправнике поделимо по месту рођења, на грађане и сељане онда имамо овај број :

У реалкама	грађана	сељана	свега
београдској	11	1	12
ужичкој	7	—	7
Свега	18	1	19

У проценту је било у реалкама :

У реалкама	грађана	сељана
београдској	91·67	8·33
ужичкој	100·00	—
У опште	94·84	5·26

Из овога видимо, да је у београдској реалци било више грађана него сељана. Односна размера између процента грађана и сељана била је као 100 : 9·08.

У ужичкој реалци сви су приправници из градова.

У опште односна размера између процента грађана и сељана била је као 100 : 5'55.

Број приправника грађана и сељана са стране износимо у овом прегледу.

У реалкама	грађана	сељана	свега
београдској	2	—	2
ужичкој	—	—	—
У обе реалке	2	—	2

У обе реалке била су само два приправника са стране. Оба су била у београдској реалци и оба су рођена у градовима. Дакле, странаца сељана није никако ни било у реалкама.

У опште било је приправника рођених по :

У реалкама	градовима	селима	свега
београдској	13	1	14
ужичкој	7	—	7
У обе реалке	20	1	21

У проценту је било приправника рођених по

У реалкама	градовима	селима
београдској	92·96	7·14
ужичкој	100·00	—
У опште	95·24	4·76

У београдској реалци сви су били рођени у градовима, осем једног, који је био сељак, а у

ужичкој није било ниједног сељака. У опште од-
носна размера између приправника рођених по гра-
довима и оних рођених по селима била је као 100:5.

Сад да изнесемо податке о занимању ђачких
родитеља.

Приправника је било од родитеља :

У реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог зани- мања	Свега
београдској	—	3	2	3	2	—	—	4	14
ужичкој	—	—	—	5	2	—	—	—	7
У обе реалке	—	3	2	8	4	—	—	4	21

Општи преглед Гимназије и реалке —

Школе — Écoles	Број приправи. — Nombre de candidats	Број ученика који су имали Nombre d'élèves qui ont eu							Свега — Total	Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d'élèves nés en Serbie dans le département de													Свега — Total					
		17	18	19	20	21	22	23		24	Ваљевском — Valjevo	Врањском — Vrnjé	Крагујевачком — Kragujevatz	Крајишском — Kraina	Крушевачком — Krouchévatz	Моравском — Morava	Пиротском — Pirote	Подрињском — Podriné	Подунавском — Podunavlje	Пољаревачком — Pojarevatz	Рудничком — Roudnik	Тимочком — Timok		Топличком — Toplitza	Ужичком — Užitzé	Црноречком — Trzna Réka	у Београду — Belgrade	у Нишу — Nisch
Гимназије — Gymnases	110	1	25	41	18	14	8	3	—	110	1	2	13	5	6	6	1	7	10	15	4	1	—	3	5	24	—	103
Реалке — Ecoles réales	21	4	4	4	6	1	1	—	1	21	1	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	7	1	6	19
У опште — En général	131	5	29	45	24	15	9	3	1	131	2	2	13	5	6	6	1	7	12	17	4	1	—	10	6	30	—	122

Школе — Écoles	Број ученика по оценама — Nombre															
	Из језика —															
	Српског — Serbe						Француског —									
	На испиту —															
	Писменом — Par écrit					Усмено — Oral					Писменом — Par écrit					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Гимназије — Gymnases	21	38	46	4	3·7	18	24	36	4	3·7	3·7	13	23	21	6	3·7
Реалке — Ecoles réales	4	2	15	—	3·5	3	6	9	1	3·6	3·5	2	3	2	—	4·0
У опште — En général	25	40	61	4	3·6	21	30	45	5	3·7	3·7	15	26	23	6	3·7

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У проценту од родитеља :

У реалкама	У опште								
	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	У опште
београдској	—	21·43	14·28	21·43	14·28	—	—	28·58	100·00
ужичкој	—	—	—	71·43	28·57	—	—	—	100·00
У опште	—	14·29	9·52	38·99	19·05	—	—	19·05	100·00

Из ових процената се види, да је у београдској реалци највише било ученика од родитеља другог занимања ; затим је било од чиновника и трговаца подједнако, а од наставника и занатлија опет подједнако.

У ужичкој реалци било је само приправника од родитеља трговаца и занатлија. Односна раз-

мера између синова трговачких и занатлијских у ужичкој реалци била је као 100 : 4.

У опште, највише је било трговачких синова, а најмање наставничких. Свештеничких, земљорадничких и служитељских синова није било ни у једној реалци.

Tableau général Gymnases et écoles réales

Број ученика рођених на страни Nombre d'élèves nés à l'Étranger à					Рођених у Србији по — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни по — Nés à l'Étranger dans les			Укупне рођених по — Nés en général dans les			Број ученика од родитеља : Nombre d'élèves dont les parents ont été								
Босни Bosnie	Македонији Macédonie	Аустрији Autriche-Hongrie	Румунији Roumanie	Свега — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Свештеника — Prêtres	Чиновника — Employés	Наставника — Professeurs	Трговаца — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слугу — Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свега — Total
3	1	3	—	7	75	28	103	6	1	7	81	29	110	6	22	8	24	17	15	3	15	110
—	1	—	1	2	18	1	19	2	—	2	20	1	21	—	3	2	8	4	—	—	4	21
3	2	3	1	9	93	29	122	8	1	9	101	30	131	6	25	10	32	21	15	3	19	131

Nombre d'élèves d'après les notes obtenues

De la langue :

Française

Немачког — Allemande

Латинског — Latine

à l'examen

Усменом — Oral						Писменом — Par écrit						Усменом — Oral						Писменом — Par écrit						Усменом — Oral					
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих — Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих — Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена — Note générale		
6	19	17	1	3·7	3·7	6	15	22	3	3·5	6	15	10	2	3·8	3·6	22	40	28	19	3·6	14	28	35	—	3·7	3·7		
1	3	2	1	3·6	3·8	2	6	6	—	3·7	3	4	6	—	3·8	3·8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
7	22	19	2	3·7	3·7	8	21	28	3	3·6	9	19	16	2	3·8	3·7	22	40	28	19	3·6	14	28	35	—	3·7	3·7		

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Школе — Écoles	Број ученика по оценама из —															
	Математике — Mathématique										Физике и хемије Physique et chimie					
	Писменом — Eout					Усменом — Oral					На испиту —					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Гимназије — Gymnases	25	33	35	16	3·6	16	29	21	6	3·8	3·7	28	49	25	1	4·0
Реалке — Ecoles réales	3	2	10	6	3·1	3	9	8	—	3·7	3·4	3	6	11	—	3·6
У опште — En général	28	35	45	22	3·5	19	38	29	6	3·8	3·6	21	55	36	1	3·9

Из општег се прегледа види, да је на испиту зрелости било приправника

у гимназијама 110
у реалкама 21

свега 131

У гимназијама било је пет пута више приправнико него у реалкама.

Међу приправницима за испит зрелости било је женскиња

у гимназијама 5
у реалкама —

свега 5

Процент женскиња износио је:

у гимназијама 4·55
у реалкама —

у опште 3·81

Од ученика који су се пријавили за испит зрелости било је понављача:

у гимназијама —
у реалкама 3

свега 3

Од сто ученика пријављених за испит зрелости било је понављача:

у гимназијама —
у реалкама 14·29

у опште 2·29

Из овога видимо, да је понављача било само у реалкама и проценат њихов био је врло незнатан.

Од броја приправника који су полагаали испит зрелости положило је испит *на чисто*.

у гимназијама 94
у реалкама 18

свега 112

Процент приправника који су на чисто положили испит био је овакав:

у гимназијама 85·46
у реалкама 85·71

у опште 85·50

Према овоме, проценат приправника који су на чисто положили испит био је готово подједнак у гимназијама и реалкама. Разлика је између процента приправника у гимназијама и реалкама само за 0·05.

Одбијених на три месеца било је:

у гимназијама 8
у реалкама 2

свега 10

У проценту било је одбијених на три месеца:

у гимназијама 7·27
у реалкама 9·05

свега 7·63

Одбијених на три месеца било је више у реалкама, него у гимназијама за 1·78.

Односна размера између приправника који су на чисто положили испит и који су одбијени на три месеца било је као 100: 8·92.

Одбијених на годину дана било је:

у гимназијама 8
у реалкама —

свега 8

Процент одбијених на годину дана износио је:

у гимназијама 7·27
у реалкама —

у опште 6·11

Одбијених на годину дана било је само у гимназијама. Разлика између процента приправника одбијених на три месеца и на годину дана била је за 1·52.

Општа оцена успеха износила је:

у гимназијама 3·7
у реалкама 3·6

у опште 3·7

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Nombre d'élèves par les notes obtenues de

Географије — Géométrie						Историје и географије — Histoire et géographie						Природне историје — Histoire naturelle						Филозофије — philosophie						Цртања — Dessin											
A l'examen																																			
Писменом — Eout						Усменом — Oral						Усменом — Oral						Усменом — Oral						Писменом — Oral											
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих — Faibles	Средња оцена Note moyenne						
—	—	—	—	—	38	41	20	4	4.1	15	51	37	—	3.8	5	46	24	—	3.8	—	—	—	—	—	2	10	9	—	3.7	—	—	—	—	—	3.7
11	3	7	—	4.2	1	6	12	1	3.4	1	8	10	1	3.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	10	9	—	3.7	—	—	—	—	—	3.6
11	3	7	—	4.2	39	47	32	5	4.0	16	59	47	1	3.7	5	46	24	—	3.8	2	10	9	—	—	2	10	9	—	3.7	—	—	—	—	—	3.7

Општи извод — Résumé général

Из овога видимо да је скоро подједнак успех у гимназијама и реалкама.

Просечна година живота приправника износила је :

- у гимназијама 19.50
- у реалкама 19.24
- У опште 19.45**

Према овоме просечна година живота приправника у гимназијама износила је за 0.26 више, него у реалкама. Односна разлика између просечне године живота ученика у гимназијама и реалкама, била је као 100.99.

Ако ученике по гимназијама упоредимо са ученицима у реалкама, по месту рођења онда налазимо да је било рођених

Дакле, рођених у Србији било је више у гимназијама, него у реалкама. Односна разлика између процента приправника рођених у Србији и на страни у гимназијама и реалкама износила је као 100.7.38.

Кад ученике поделимо на грађане и сељане, ми онда налазимо да је проценат приправника био овакав :

Школе	по	
	градовима	сељима
у гимназијама	73.64	26.36
у реалкама	95.24	4.76
У опште	77.10	22.90

Из овога излази, да је у реалкама било више грађана него у гимназијама, а у гимназијама било је више приправника сељака него у реалкама. У опште разлика је била велика између сељака и грађана износила је 54.20.

У овом прегледу износимо проценат приправника по занимању њихових родитеља.

Процент приправника од родитеља

Школе	у	
	Србији	на страни
у гимназијама	93.64	6.36
у реалкама	90.48	9.52
У опште	93.13	6.87

Школе	по занимању родитеља								
	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	Свега
Гимназије	5.45	20.00	7.27	21.82	15.46	13.64	2.72	13.64	100.00
Реалке	—	14.29	9.52	38.09	19.05	—	—	19.05	100.00
У опште	4.58	19.08	7.63	24.43	16.03	11.45	2.29	14.05	100.00

У гимназијама било је приправника од родитеља свију редова. Највише је био заступљен трговачки ред, а најмање је износио проценат служитељских синова.

У реалкама није било свештеничких, земљорадничких и служитељских синова. Највише је било трговачких синова, а најмање наставничких.

У опште највише је било ученика од родитеља трговаца, а најмање од слугу.

НАУКА И НАСТАВА

О ПОСТАНКУ МИНЕРАЛА У ПРИРОДИ И О ЊИХОВОЈ ВЕШТАЧКОЈ РЕПРОДУКЦИЈИ

НАПИСАО
Ник. М. Ракић,
ПРОФЕСОР

(НАСТАВАК)

2.

Хидратација.

Неки силикати као што су ортоклас, санидин, албит, олигоклас, лискун, хорнбленда, аугит, и др. и неки метални оксиди: магнетит, илменит, шролузит и др. утицајем атмосферске воде не растварају се, но примају један део воде, не губећи при том ништа од својих саставних елемената. Оваква појава назива се хидратација.

Као најчешће продукте хидратације налазимо *лимонит* и *гипс*. Тако на острву Елбу имамо пример хидратације оксида гвожђа и том приликом ствара се лимонит. Процес хидратације бива доста брзо. На местима где је оксид гвожђа експлоатацијама оголићен, хидратација се сврши у току неколико векова.

Исто тако у врло великом степену може се хидратација посматрати на местима, где се налази гипс. Последица ове промене јесте јако увећавање запремине (повећавање је за $\frac{1}{4}$ првобитне запремине). Ова хидратација је у извесним приликама врло брза, тако да комади анхидрита (Vex kanton Vaud-a) после 8 дана могу потпуно, услед увећавања запремине, да испуне ходнике, кад се не би с временом на време гипс уклањао. Поремећаји терена (набирање, пуцање) јесу исто тако последице ове хидратације, те је то учинило, да су неки сматрали гипс, као да је вулканског порекла. Хидратацијом анхидрита постали су и они брежуљци, који се налазе у Ellrich-у и који су шуљи а тако исто и *trous de nains*, које се налазе у околини Harz-a. Напоследку ћемо поменути, да хидратацију анхидрита прати истезање стене, које је знатне размере, тако да се у Sanariathal-у могу видети раздробљени кристали кварца у гипсу.

3.

Оксидација.

Сва тела, која имају велики афинитет према кисеонику, променују се у метеорској води. Тада она узимају кисеоник и то примање кисеоника, које

повлачи за собом промену минерала, назива се оксидација. Продукти оксидације су врло незнатни у геолошком погледу и локализовани су.

Од свију продуката, који постају оксидацијом поменућемо *лимонит*. Он постаје утицајем метеорске воде на сидерит, којом приликом одузима му с једне стране CO_2 а с друге оксид, који остаје, узима кисеоник и добијамо оксид гвожђа, који утицајем воде, прелази у лимонит. Оваква промена може се посматрати готово у свима рудницима гвожђа. Појамно је, да ова оксидација бива с поља и огледа се у боји, која од јасно жуте прелази у мрку. Лимонит је у овом случају порозан, јер је већи губитак CO_2 но примање кисеоника.

Сулфиди метални утицајем кисеоника метеорске воде, променују се у *сулфате*, који су у води растворљиви. Овакве промене дешавају се у унутрашњости земљине коре. Тако пирит примањем кисеоника прелази у *сулфат гвожђа*, а овај хидратацијом прелази у лимонит при чему се ослобађа сумпорна киселина, која дејствује на познати нам већ начин. Лако ће се објаснити постанак гипса у близини лимонита, који је постао оксидацијом.

Процесом оксидације постају и *церицит*, *малахит*, *азурит* и др. То бива утицајем воде, која има у раствору алкалне и земноалкалне карбонате, на сулфате, који постају оксидацијом сулфида. Том приликом метални оксид узима CO_2 из алкалног карбоната, а алкалије се притом једине са сумпорном киселином образујући алкалне сулфате.

Метални оксиди оксиди су исто тако продукти оксидације. Они постају утицајем метеорске воде на металне сулфиде, који се распадају. На овај начин постаје цвет антимона од антимонита, цвет арсеника од арсенопирита и т. д.

У околини где се вади петролеум тамо се налази и *асфалт*, а он постаје стврдњавањем једне смоле, која постаје оксидацијом петролеума.

Најзад оксидацијом сумпор водоника постаје сумпорна киселина, о чијем смо утицају раније говорили.

2.

Редукиција.

Вода је особити агенат метаморфозе, кад у себи има органских материја, које труде и развијају разне угљоводонике. Оваква вода у стању је

да редукује металне оксиде и за то се то њено дејство назива *редукција*.

У барама где труле разне биљке, ствара се једна врста хидратисаног оксида гвожђа, која се назива *палудит* (Холандија, сев. Немачка и Пољска). А то бива на овај начин: распадањем биљака ствара се угљен-диоксид; овај се комбинује са ферооксидам и даје ферокарбонат-сферосидерит, који утицајем воде наново постаје хидратисани оксид гвожђа, који ће бити промењен на исти начин.

Силикати гвожђа утицајем биљака дезоксидашу и на тај начин дају с једне стране силикат ферооксида, а с друге карбонат ферооксида. Редукција силиката и хидрата оксида гвожђа има особиту важност геолошку, јер да није ове редукције, како су сами катиферооксида у стенама изложени непрестаној оксидацији, то би они на скоро ишчезли из минералног царства.

Но редукција се не врши само на површини земљиној, продукте њене налазимо и у самој унутрашњости земљине коре. Тако редукцијом металних сулфата постају сулфиди као: *галенит*, *сфалерит* (ZnS), а најчешће *ширит*, које налазимо, нарочито овај последњи, као импрегнације по кам. угљу и у опште, као материје, које петрифицирају.

Налажење неких метала у елементарном стању тумачи се опет редукцијом металних соли утицајем воде, која има органских материја или у којој труле органске материје. Тако фосилни остаци конифера дијаса у Франкенбергу, у Хесу, састоје се из наизменичних слојева сивог бабра и једне угљене материје, у којој се налази чисто сребро, а које је постало редукцијом силиката и карбоната сребра. Процес редукције може ићи веома брзо. Тако у Ductown-у у Tennessee-у, за време неколико година, дрва, која се налазила у мајдану бабра, обложена су чистим бакром, који је постао редукцијом сулфата бабра.

Редукцијом се објашњава и постанак пирита, који тако често петрифицира Ammonites, Gastro-podaе, Brachiopodaе и Rivalyae. Kupferschiefer који се налази на југу Harz-а, постао редукцијом металних соли, које се налажаху растворене је у заливу дијаском, а услед тога, што су хетероперкарне ганоиде у грдној количини изумрле изненадним доласком тих металних соли, те њиховим трулењем стварају с једне стране битумију, а с друге стране проузроковаше редукцију металних соли.

Најзад помињемо да и алкални и земноалкални сулфати утицајем органских материја дају металне сулфиде, алкалне и земноалкалне сулфиде. Сумпор водоник, који се развија при овим декомпозицијама моћно модификује аорганска тела. На-

рочито се ствара сумпор водоник при распадању битумије, која импрегнира слојеве гипса. Када подземне воде које имају H_2S дођу у додир са алкалним карбонатима и силикатима, она их трансформише у сулфиде. На тај начин постају сулфиди металних жица, о којима смо већ раније говорили.

V

Каолинизација и сериситинизација.

Утицајем метеорске воде нарочито на стене, које имају фелспата, аугита, хорнбленде, грената, дијалага, оливина и т. д., знатно се метаформишу а крајњи резултат ове метаморфозе биће, с једне стране, *каолин-каолинизација* и *сериситин-сериситинизација*, а с друге, разни *карбонати*.

Напоменули смо већ, да се силикати (калцијума, натријума, калијума, оксида гвожђа и магнезијума) растварају у води, која има CO_2 и на обичној температури, међутим силикати алуминијума и магнезијума су тешко растворљиви. Пошто се ови силикати налазе као саставни делови (као фелспат, лискун, аупет, хорнбленда и др.), то ће се они утицајем метеорске воде распадати. Приликом овог распадања, алкалоиде, које се налазе комбинисане у силикатима једине се са CO_2 метеорске воде и дају *карбонате*, а остатак је слободна силицијска киселина, силикати магнезијума и алуминијума хидратисаће се. На тај начин при декомпозицији силиката постају алкални карбонати (за то шуште неке стене еруптивне, које примитивно нису имале карбоната, кад се прелију киселином), силицијска киселина и хидратисани силикати магнезијума и алуминијума. Лако растворљиве карбонате вода односи собом, као и један део силицијске киселине, а хидратисани силикати алуминијума и магнезијума, који нису ни у чистој ни у углекиселој води растворљиви, остају на месту и тако од првобитне материје имамо *глину*, *каолин*, *талк*, *стеатит* и *сериситин*.

За пример промене силиката изнећемо промену ортокласа, олигокласа, лабрадора, хорнбленде, аугита и оливина, као силиката, који су код многих степа као главни саставни елементи.

Ортоклас ($K_2Al_2(Si_3O_8)_2$) са још мало Na , Ca и оксида гвожђа, налази се као главни састојак гранита, сијенита, гвајса, гранулита, сијенит и фелзит-порфира. Каолинизација ортокласа почиње са површине кристала и иде к унутрашњости. Кристал изгуби сјајност, затим боју и постане беличаст; створи се навлака од каолина, која расте к унутрашњости, а с овим опада кохезија и нестаје цепљивости. Алкалије (калијум, натријум, кали-

јум) и оксид гвожђа, једине се са CO_2 и дају карбонате, а SiO_2 који остаје слободан односи вода мало даље и таложи у виду опала, калцедона и рожнаца; на место првобитног минерала остао је силикат алуминијума, који примајући два молекула воде, прелази у каолин.

Тако се исто распада санидин, који се налази у млађим еруптивним стенама.

Олигоклаз $(\text{CaNa}_2)_2 \text{Al}_4\text{Si}_8\text{O}_{26}$ где Na може бити заступљен магнезијумом и калијумом, налази се као саставни део гранита, гнајса, фелзит-порфира, андезита, трахита, диорита, мелафира и базалта. Продукат распадања као код ортоклаза, само је процес бржи.

Код лабрадора $\text{Ca Na}_2 \text{Al}_2\text{Si}_3\text{O}_{10}$ — продукте распадања имамо исте, процес је још бржи.

Аугит изоморфна смеша $\text{Ca}(\text{Fe}^{\text{II}}) \text{Si}_2\text{O}_6$ и $\text{MgAl}_2\text{Si}_2\text{O}_6$. Налази се као битни састојак дијабаза, мелафира, андезита и базалта. Промена овог минерала утицајем воде почиње ивицама и пукотама, које се налазе у минералу и ствара се нека лисната, ретко фиброзна, супстанција (хлорит), која се увећава на рачун масе аугита, која најзад потпуно нестане, претварајући се у једну хлоритну материју тамно-зелене боје, а која није ништа друго до хидратисани гвожђевити остатак силиката алуминије са нешто мало силиката Магнезијума.

Хорнбленда, која је истог хемиског састава као аугит, само с мањом количином калцијума, даје при распадању и сличан продукат, само се теже распада.

Оливин по хемијском саставу је силикат ферооксида и магнезијума, где је магнезијум у надмоћности. Налази се као споредни састојак многих стена, а чини и сам или у друштву са другима неке стене (габро, еклогит, мелафир, базалт, верлит, пирит и т. д.). Он се распада врло брзо; ферооксид утицајем кисеоника прелази у ферооксид, при чему његова зелена боја постаје прво мрко-тавна а затим жута. У исто време силикат магнезијума утицајем угљо-киселе воде прелази у магнезијум карбонат и SiO_2 остаје слободан. Карбонат однесе вода као и један део SiO_2 . Али пошто су веома често псеудоморфозе серпентина по аугиту и хорнбленди, а најчешће по оливину, јасно нам је, да ови елементи стена, осем потпуно декомпозиције у гвожђевиту глину, могу се трансформисати у хидратисани силикат магнезијума — серпентин. И заиста, врло је ретко у природи, да је оливин потпуно трансформисан, но обично на месту где се оливин распада налазимо серпентин (предавања г. Саве Урошевића и Géolog. Credner стр. 186.)

Ове метаморфозе много брже бивају кад је вода топла, као што је случај код воде термоминералних извора и воде, која прати вулканске еманације. О томе имамо доказа код топлих извора Plombières-а, где се налазе многобројне минералне специје из племена *зеолита* (апофилит, шабазит, хорматом и др.), које су постале утицајем термоминералне воде на саставне делове малтера, и разни сулфиди (бабра сулфид, олова сулфат, алкопирит, пирит и т. д.) који су постали редукцијом сулфата, који су у тој води створени од новца, који су ту бацали ради оздрављења. Утицајем ове термоминералне воде, дрва — кочеве — су ту угљенисана.

Према овоме што до сад рекосмо о води као агенту метаморфозе, лако је извести закључак, да нам вода, после промене, представља један раствор, у коме се налазе различне минералне материје, а најчешће међ њима јесу: натријум хлорид, сулфат креча, сулфат магнезијума, бикарбонат креча, бикарбонат магнезијума, карбонат ферооксида, карбонат оксида магнезијума, натријум карбонат, калијум карбонат, сулфат гвожђа, сулфат бабра и силицијум диоксид. Оваква вода избија на површину као извор без икаквих промена и тада у контакту ваздуха, услед нама већ познатих узрока, депонује растворене материје, које смо ми поменили, говорећи о постанку минерала из раствора. Но ово се не дешава свагда. Када се деси да раствори дођу један с другим у додир или са каквим чврстим, растворљивим телом, тада наступају нови хемијски процеси а отуда и разне промене. Све ове промене, при којима се стварају секундарни продукти јесу у главном ови:

а). Ако раствори алкалних карбоната наиђу у свом путу на силикат креча, тада калцијум супституише алкалијум и ствара се карбонат креча а с друге алкални силикат. То исто ако раствор алкалних карбоната дође у додир са магнезијум силикатом.

б). Утицајем раствора алкалних карбоната на флуорит, било при вишој или нижој температури, образује се калцијум карбонат с једне, и алкални флуорид с друге стране. Раствор натријум флуорида у контакту са силикатом креча понова даје флуорит и алкални силикат. Деколтозицијом флуорита утицајем калијум карбоната, ствара се калијум флуорид, који дејствујући на алуминијум силикат даје калијум силикат и алуминијум флуорид. Тако се објашњује постанак топаза у граниту, који се распада.

с). Када раствори алкалних силиката, који постају по изложеном под а) и б), дођу у додир са

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сулфатом креча или магнезијума или са хлоридом калцијума, тада алкалије заступе место калцијума и магнезијума и стварају се алкални сулфати с једне и силикат калцијума и магнезијума с друге стране.

d). Алкални силикати могу да узму мало алуминијума из каквог силиката алуминијума.

e). Раствор калијум силиката у контакту с натријум хлоридом даје с једне стране калијум хлорид а с друге натријум силикат.

f). Ако раствор алкалних силиката дође у додир с магнезијум бикарбонатом, онда наступа измена алкалија и магнезијума и ствара се магнезијум силикат с једне и алкални карбонат с друге. Према овоме алкални силикати у фелспатима могу бити заступљени силикатом магнезијума, кад буду дуже у додиру с раствором бисиликата магнезијума.

g.) Исто тако узајамним утицајем алкалних силиката и карбоната ферооксида наступа реципрочна супституција и стварају се алкални карбонати и силикат ферооксида. Сличним процесом може се објаснити образовање силиката гвожђа (где циркулише) у мандалама мелафира дијабаза и базалта, где циркулише раствор бикарбоната гвожђа а где се налазе фелспати с алкалним силикатима.

h.) Узајамним утицајем раствора натријум силиката и бикарбоната калцијума, одваја се силицијска киселина услед стварања карбоната креча и карбоната натријума. Тако се објашњава псеудоморфоза кварца по калцију.

i). Ако раствор силиката калцијума дође у додир са сулфатом или хлоридом магнезијама, тада наступа реципрочна измена калцијума и магнезијума, тј. ствара се сулфат или хлорид калцијума с једне и магнезијум силиката с друге стране.

j.) У контакту алуминијум силиката и калцијум сулфата или хлорида наступа измена те се образује калцијум силиката и сулфат или хлорид алуминијума.

k.) Псеудоморфозе серпентина, талка и хлорита по фелспату, аугиту, хорнбленди, турмалину и многим другим минералима објашњује се тиме, што у контакту алуминијум силиката и магнезијум силиката и хлорида наступа реципрочна измена.

l.) Ако у раствору има бикарбоната ферооксида, онда услед великог афинитета овога према кисеонику ствара се хидратисани оксид гвожђа. Ако овакав раствор дође у додир са алуминијум силикатом, онда оксид гвожђа одваја један део силиције алумо силиката, а ствара двогуби силикат алуминијума и гвожђа.

Исто тако мењају се утицајем раствора хидратисаног оксида гвожђа и силикати креча, натријума и магнезијума.

m). Утицајем органских супстанција, које се распадају, промењују се алкални и земно-алкални сулфати и сулфиде. Тим утицајем је гипс по ба-рама трансформисан у калцијум сулфид, сулфат баријума у сулфид баријума.

n). Узајамним утицајем алкалних и земноалкалних сулфида и карбоната гвожђа и хидратисаног ферооксида наступају процеси, при којима се ствара пирит. Исто се тако ствара пирит, кад дође у додир сулфат креча са бикарбонатом гвожђа на месту где труле органске материје.

o). Декомпозицијом халкопирита и свалерита, која бива примањем кисеоника, постају сулфати; ако ови сулфати дођу у додир с раствором бикарбоната креча наступа узајамна супституција и образује се с једне стране азурит и малахит а с друге гипс. Истим процесом постаје смитсонит и церузит, тј. када раствор бикарбоната дође у додир са сулфатом тих минерала.

p). Угљокисела вода претвара силикат цинка, бакра, никла и сребра у одговарајуће карбонате и том се приликом ослобађа SiO_2 , од којих вода односи један део.

r). Утицајем сумпор-водоничне киселине на карбонате цинка, олова, бакра, никла, кобалта и сребра, на силитате истих минерала, ферооксида и оксида магнезије стварају се сулфиди одговарајућих минерала (Géol. Credner. стр. 190.).

Сто начина, којим вода на једном разорава, да на другом поново створи.

(наставиће се.)

РАЗВИТАК СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ У ОВОМ ВЕКУ ПОГЛАВИТО КАО УЧБЕНИКА ЗА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ЛИТЕРАРНИ ПРЕГЛЕД

ПО

Пипину-Спасовичу, Ст. Новановићу, Јов. Бошковићу,
И. Срезневском, П. Кулановском и др.

НАПИСАО

Дим. Ј. МИЛОЈЕВИЋ

(НАСТАВАК)

Год. 1877. по позиву „Југословенске Академије“ а по добивеном допусту од стране нашега Министарства Просвете, оде Даничић по ново у *Загреб*, у коме месту предаде у штампу нов плод свога труда, ново дело: „*Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Napisaо Dj. Daničić, na svijet izd. Jugosl. Akadem. znan. i umjetn. Zagreb 1877*“, дело врло знатно у

историји целокупне јевропске литературе, у коме је Даничић већини речи српскога језика пронашао њихове првобитне зачетке — *корене* из заједничкога *прајезика индо-јевропског*. То је дакле речник *корена* свију Вуковим речником обухваћених речи *срп. језика*. Искључене су из посматрања само туђе и оне речи, о којима писац није могао поуздано знати, да ли су домаће илч су позајмљене из кога другога језика.

Др. А. Брикнер, који такође замера Даничићу, што се у томе није држао само словенских корена, пише о овоме делу Даничићеву: „*Велику одлику свих радова Даничићевих: изванредно трудољубље при скупању и састављању прикупљенога материјала показао је писац и у овоме делу*“, и даље: „*Ово дело не само да је нов доказ необичнога трудољубља Даничићева, него може послужити свакоме научнику, који се специјално бави науком о језику, и сваки ће етимолог у њему наћи богат и користан материјал за своја даља испитивања*“¹⁾

Ну, круна свега Даничићева трудољубља и учености требало је да буде у великом размеру започети „*Рјечник хрватскога или српскога језика*“, који на велику жалост српско-хрватске књижевности, не би довршен марљивом руком *Ђура Даничића*, јер неумрли писац једва достиже да уреди и изда на свет само четири свеске, а ваљало би још бар десет пута толико! Неумитна смрт, која не гледа ни на богатство ни на славу онога коме одузима живот, отрже га из средине његова посла на превелику штету не само *српскога имена*, већ и целе свесловенске књижевности, јер сада није могуће наћи му врсна заменика у започетом послу око израде поменутога *Речника*, који би име српскога народа још више прославио у свету него досадашња му епохална дела. По речима пок. *Јов. Вошковића*²⁾ „за таква предузећа стварају се научне академије или друга учена друштва, или се склапају приватне удружбе, као Браћа *Грџи* и њихови ученици, *Литре* и његова филолошка дружина. И за овај речник пуних 10 година (1866—76) прикупљана је само грађа. Јужно-словенска Академија у Загребу, чим беше отворена (1867) трошила је доста на приправне радње, којима је Даничић непрестано управљао, а и сам у то доста труда улагао. Године 1876. наста време да се започне редакција. То је Даничића на ново одазвало у Загреб“, јер по општем мњењу српско-хрватских научника само је Даничић имао и спремноности и трудољубља за извршење тако великога задатка.

Год. 1878. изађе најпре „*Ogled rječnika hrvatski ili srpske jezika*“, који би послат на оцену и мишљење најпознатијим словенским научницима, с позивом да се изјасне, да ли се слажу са осном тога дела, или би ваљало тај осном у чему изменити и поунити. Пошто се сви позвани научници (Миклошић, Срезневски, А. Вебер, Ст. Новаковић, В. Јагић) с врло малим напоменама и разликама изјаснише врло похвално о томе „*Ogledu rječnika*“, даде се неуморни радник на посао, те 1880—82 изради и публикова четири свеске овога знатнога речника, којим је писац желео дати нашем језику тврду основу за живот. Он је имао да нам изнесе хронолошким редом целокупно језиковно благо нашега језика од најстаријег времена до данашњег дана, не разбирајући да ли су поједине речи првобитно словенске или су позајмљене, да ли су имена властита, презимена, имена места или што друго. При свакој појединој речи изведена је њена кратка историја: од кога се столећа, и у ком месту, делу или писцу та реч јавља; и шта у појединим случајевима значи, а за тим долазе кратке напомене о њеном постанку, граматичким облицима, акцентуацији и т. д. За потврду онога што је казано о употреби и значењу поједине речи, наведено је много примера, поглавито из народних умотворина или најзнатнијих писаца српских и хрватских из свију крајева. Отуда је овај речник дело огромне опширности и прецизности. Довољно је загледати с коликим су ситним и финим разликовањем и коликом опширношћу понесена значења конјункције и интерјекције *a*, па да се може одмах закључити о опширности и величини целога дела.

Писац је желео, да овај речник буде верно огледало усменог и књижевног језика, *српско-хрватскога* од најстаријих времена до данас. Ну колико се уграбило у времену, у њему су речи показане у свима плансима значења при употреби променљивих речи *без предлога* и у свима комбинацијама са предлозима, те с тога ако би ко ма о којој речи и њеној употреби и значењу посумњао, било у говору било у писању, нашао би у речнику обилат извор за саветовање и поуку. Свака поједина реч, о којој се говори, добила је засебан, важан чланак. Поједини чланци и број у речник узетих речи надмашују бескрајно све до сада издате речнике српско-хрватске књижевности, а по важности и обради долази овај речник у један ред са прослављеним речницима *Браће Грџи* и *Е. Литре*.

Прв него што ће Даничић отпочети уређивање овога речника учинио је поправку у Хрватском правопису (латиницом), дотеравши по Вукову примеру нека писмена на простији облик (ј место *lj*, и место

¹⁾ Archiv für slav. Philologie за 1878. III Band I Heft стр. 155 и 158.

²⁾ Јов. Вошковић; Ђ. Даничићу надгробна реч, Београд. 82. стр. 11.

иј, \bar{d} место g и \bar{g} за глас y), тако да је овај латинско-хрватски правопис знатно усавршен и приближен нашему „ћириловском“ правопису.

Превод *Св. Писма*, који извршише два наша највећа ауторитета: *В. Караџић* (Нови Завет) и *Б. Даничић* (Стари Завет) на *српски језик*, учињен је такође ради самога језика, те данас поред народних умотворина служи као дивна читанка и извор за познање правога народнога јевика, сваком ономе, који би то желео. С тога и људи образованији, из виших кругова, који су мање религиозни него простији свет, радо читају *Св. Писмо*, јер их на то привлачи лепота језика Караџићева и Даничићева.

Сва остала дела и расправе *Ђура Даничића*, (старинарска, историјска и т. д.), која се строго узевши, не тичу непосредно *језика као науке* (а има их врло много) нећемо помињати из напред казаних разлога.

Завршујући кратак преглед Даничићевих дела, којима је Даничић овако извршено и свестрано обрадио наш милозвучни језик, ваља нам истаћи, да је он својим радовима створио *нов ред* и *нову систему у овој науци*. Граматике Вукових и Даничићевих противника махом су биле писане без реда и системе; њихови писци уносили су у своје граматике онаквога и онолико градива, колико су сами знали и умели, пошто су то махом били *дилетанти* на овом пољу, а у последњим израдама школских граматика, они граматiku почињу делити на два дела: „*Етимологију*“ и „*Синтаксу*“,¹⁾ и у први део уносили су градива из *свију* скоро данашњих делова граматике.

Даничић пак према научним резултатима и својим и других словенских и германских научника, поделио је граматiku на *четири дела*, и сваки је део научнички систематисао и обогатио извршним делима, каквих тешко да имају књижевности осталих слов. народа. Тако, делови граматике по Даничићу иду овим редом:

Први део: *Наука о гласовима*. У овом делу граматике није извео потпуну систему, али је за њ прикупио и спремио много научнога градива у својим важним расправама („о акцентима“, \bar{h} и \bar{h} у слов. језику и т. д.) које су штампане у „*Slavische Bibliothek*“, „*Гласнику*“ и „*Rad-u*“, те је тиме олакшао посао другим писцима, који су овај део обрадили.

Други део: *Наука о основама*, који је обогатио врло научним делима Даничићевим: „*Korijeni s riječima od njih postalijem....*“ и „*Основама срп.*

језика“, која дела заузимају прво место у свима словенским књижевностима. У њима, као што смо видели напред, стоји писац на основи *поређења језика индојевропских*. (*Упоредно-историјска основа*).

Трећи део: *Наука о облицима*. За овај део граматике прерадио је Даничић своју „*Малу Срп. Граматiku*“ у „*Облике Српскога Језика*“, који су чешће прештамњавани до сада и ћирилицом и латиницом. За тим је издао своје одвећ важно, и научно дело: „*Историју облика срп. језика*“ у којој „је сачувано свима потоњим нараштајима најдубље правило.“

Четврти део: *Наука о реченицама или Синтакса*, за који је део издао први део своје „*Српске Синтаксе*“, који је део тако дубоко и научнички обрађен, да је познати словенски научник, Миклошић, казао: „Ни један словенски језик о својој синтакси не може показати овако ваљана посла, као српски у овој књизи“¹⁾

И тако развитак *Науке о Српском Језику* достиже свој врхунац у научним делима неумрлога *Ђура Даничића*, који је својим неуморним радом прославио не само своје сада *велико име*, него је са својим врлим учитељем *Караџићем* приказао осталом ученом свету велику *интелектуалну моћ* и *трудољубље* целога српскога народа.

Да би нам овај преглед био што потпунији, поменућемо, ма и само са неколико речи, и оне словенске и несловенске научнике, који су својим научним радовима у неколико утицали на ток развитака *науке о српском језику*. То су: *Јагић*, *Миклошић*, *Мајков*, *Шлајхер*, *Лескин* и др.

Ватрослав Јагић, хрватски научник, долази у ред првих филолога и старинара (издавача старих споменика) овога века. Он је у *Хрвати* представник *компаративне* (поређене) *науке о језику*, какав беше у нас *Б. Даничић*. Јагић је чувен са својих *литерарно-историјских дела* и расправа, за тим као врло савестан издавач старих књижевних споменика а и као писац на чисто *лингвистичком пољу*, са својих врло важних рецензија и расправа поји су му радови штампани у „*Radu*“, „*Književnik-u*“, „*Гласнику Срп. Уч. Друштва*“ и другим повременим листовима. За нас, овде, важна је нарочито његова повећа књига „*Gramatika jezika hrvatskoga, osnovana na starobugarskoj slovenštini. Dio I. Glasovi, u Zagrebu 1865.*“ У овој књизи *Јагић* је обрадио систематски баш онај део граматике, који још не беше системски израдио наш *Б. Даничић*, него је својим важним расправама прикупио грађу. Јагић је у овом делу изнео: *постанак*, *поделу* и *све особине гласова* у хрват. језику, што с врло малим

¹⁾ Туђим речима ови делови граматике зову се: I део *фологија*, II — *етимологија*, III — *морфологија* IV — *синтакса*.

као главни задатак, да напишемо само литерарни
Да смо у почетку овога посла поставили себи

III

опширније о томе говориће се доцније.
уједник за српски језик у средњим школама. С тога
је и у *Српској Граматици*, која служи јанас као
Беога. Ова је поглавље у којем нас и изведена
разлика према настављенима основе *нашња неопре-*
дјелна српска према основни *времјна садржања* (I на с,
II на с, III на с, IV на с). Врсте глаголе једн на
поглавље узимао Миклошић, *Лексин једн глаголе* на
врсте и на *разлика*. Обрнуто ономе што је за основу
и позната. Особито му је важна поглавља глагола на
ју је прерадио *Л. Лексин*, по чијем је имену сада
она опевена као врло компликована и тешка, те
ујасно и особити *појасну промјенљивост*, али је
граматикама *свој језика*, на је оно за све језике
компаративне *најве германских народа*, једно и на
који је поред својих европских народа на пољу
њемо признатог јеропскога научника, *Шајхера*,
што утицаја на развитак *Српске Граматике*, помн-
О *негерманских научника*, који су имали гле-

шим споменницама.
претреса развитак српскога језика, по старим на-
језика, *Москва 1857.*, које хронолошким редом
одроме опширности пој ижном *Историја српскога*
Лексингар Мажков написао је и првимао једо
временим дјелима.
језици у Нов. Саду 1870., а пре тога у немим по-
језици Австр. Савит и штампана је у засебној књи-
речника. Ту је Букову биорачију преро на српски
опенио књижевни радњу и засагте *Бука Ст. Ка-*
први написао и опширни биорачију и неопредрасно
и срп. старина поимњемо: *И. Српскога језика*
ујављеном и неопредрасно на пољу *српскога језика*
О *језика научника*, који су се бавили про-

права и примјера о *опште вјерности*.
Б. Јанчића, на које је поцрпао много израћенога
српски језик употребно научну "Српски Синтаксу" за
једни свој четврти јео "Упоредне Граматике" за
С поимом напомињемо да је Миклошић, ра-
ској књизи, о којој ћемо говорити доцније.
а поглавље *језика и глагола Ст. Новиковић* у шкo-
Миклошићеву поглавље глагола уједно и Јанчић,
Јанчића. Ово напомињемо поглавље с тога што је
једни опет на *разлика* према основни *времјна са-*
III—б, IV—н, V—а VI—ова (ева). Врсте глаголе
нашња неопредрасно (I— (нема наставка) II—ну,
б. српска према настављенима, којима је постада основа
који је наставка). *Јанчића* при промени једни на
основа у I. наг. *има* или *нема* наставка, и ако има
промене разликује *ист српска* (према томе, да ли

језику замјеничи в) *промену сложену*. По *именици*
облике једн на трое: а) *Промену именици*, б) *про-*
и *глагола* у поглављу на њихову промену. Јанчиће
bidungslehre) извршио је нарочити поглавље *језика*
бела наравитија. У *третем поглављу* граматике ("Wort-
службо као извор нашим писима граматика на гла-
језичанске, изабаване и т. г.), који је једом по-
особине глагола свих словенских језика (*третаване*,
опширно и јасно изабавано поглавље, поглављу, и
своје уједне граматике ("Lautlehre") врло је
се гле преиначања наставка. У *првом поглављу*
језику има најфинији и најпекнији организам, што
а готово бих рекао и међу свима у опште, *српски*
вели Миклошић: "Међу свима словенским језицима,
chende Lautlehre d. slav. Sprachen) на срп. 317.
а у I поглављу "Упоредне Граматике" ("Verglei-
сложена имена у словенским језицима (Беч 1862)
брао наш језик да на њему покаже како поглављу
био је врло уједно место, јер је Миклошић на-
шиневој "Упоредној Граматичној" *српски језик* до-
рони и хрвата се *индојеропске заједнице*. У Микло-
и тиме се одваја о *нашња Јанчића*, који уједно
службо као поглавља гачка за научно неопредрасно,
кључић поглавља *словенскога земајства*, које му
слов. језике. У *највећем језику* (основа, корена) Ми-
тан *српски словенски језик* као *базис* за све остале
словенски језици, пошто је најпре свестрано испи-
обраћени су *компаративним научном* сви мојерни
да на главља још о *1852 до 1865.* г. У *томе поглављу*
у четри велике свеске, о *којих* су неке имале
"Vergleichende Grammatik der slavischen Sprache"
за наш поглавља најважније је његово јувано једо:
и мојерни језицима свих словенских народа, ну
и мањих расирава о *језику староме словенском* као
Миклошић је написао врло много знатних једо
за наш историју, археологију, филологију и т. г.
1858. год. у коме је једо *наше* *Упоредној грађу*
старих споменника по *именом* "Monumenta serbica"
Србе, поред осталих знатних једо, изјављено наших
јувано је све словенске народе, а поглавља нас
тавев, врло многим својим једима и расиравама за-
Фрима Миклошић, главни гувародник Коши-
одези и литерарни историци *нашња једо*.
кључени сви најзатитнији словенски филозофи, архео-
логије, који изази у Берлину, и на коме су при-
дога он урехује јувени "Archiv für slavische Philo-
прих словенских књижевника и научника. Сем оста-
венски филологије, а као научник јодзи у *Бер-*
университета премаје живом *речу* *уједне* *сло-*
Јанас Јатић као професор јуванога београ
ном систем. *речу*.
службо као *јонина Јанчићеве* граматике у *једно-*
највећима *врсти* и за српски и *отуда* *једно* *једо*

преглед *развитка науке о српском језику*, па да преглед наше науке допратимо до њене кулминационе тачке — *највећег ступња*, који је ова наука до данас могла достићи: ми бисмо могли овде стати и тиме свршити наш преглед, јер све што на овоме научном пољу најзнатијег данас имамо, то је производ и плод духовитог *Вука Караџића* и ученог *Ђура Даничића*. Према томе испитати и проучити њихову књижевну радњу и значај њен у српској књижевности, значило би изнети целокупну књижевну историју ове науке скоро од почетка овога века па до данашњег дана.

Ну тиме не мислимо тврдити, да сем Караџића и Даничића нико није ништа писао о српском језику у тако великом размаку времена. Јер и међу Вуковим и Даничићевим противницима истакосе се неки нарочито у *целом деценију* овога века — и доцније — као писци граматика, трудећи се да поуне осетну празнину у школским граматицама. Тај посао рађаху они као дилетанти у *овој науци* а махом по позиву просветне управе, која сва питања и распре тога доба у *филологији* расправљаше својом влашћу а у смислу „државних закона“ у корист Вукове опозиције, а против новог стања у овој научној грани. Ну, у почетку *седмог деценија* нашега века Вук и Даничић добише међу својим ученицима и следбеницима доста помоћника и сарадника, који се истина не уздигосе на научну висину, на којој беше сам Даничић, али ипак својим радовима припомогосе, да се нова начела граматичка популарину и разнесу у што већи круг самога народа и његове омладине, било усменим путем са *професорске* катедре било писањем школских књижица, којима беше главна сврха: да што простије искажу или популарину најважнија начела језиковна на основу најновијих резултата, постигнутих на пољу *упоредно-историјске* науке о језику, коју заведе и утврди у нас Ђуро Даничић.

Другим речима: *Даничић* беше у своје раду *озбиљан и строг научник*, и као такав, он мало вођаше рачуна о потреби школских књижица *за језик*, нити се много стараше, да своју науку школским и другим књижицама што више рашири у већу масу нашега народа а нарочито у *омладину*. Његови пак ученици и следбеници обратисе главну пажњу на ову другу страну: *они писашу књижице за школу и прост народ*, трудећи се да у тим књижицама што простије и разумљивије искажу главније језиковне законе према *новом стању науке о језику*. Тим начином они су својим радовима, допринели, да нова наука добије *примену* и *већи помет*, а себи су стекли право на наше признање и помен њихових радова. Једно за то, а друго и с тога, што

смо себи поставили и тај важан задатак: *да по могућности* *расмотримо све уџбенике, по којима је наука о српском језику предавана до данас у нашим средњим школама*; а да би у исто доба развитак наше науке довели до данашњег дана — разгледаћемо и остале важније граматичке радове на овоме пољу после 1840. године, па допратити тај преглед *до данашњих наших уџбеника у сред. школама*.

Овим прегледом обухватићемо све оне школске књиге (гимназијске) *за српски језик*, за које поуздано знамо да су служиле као уџбеници срп. језика (у средњим школама), и обратићемо пажњу на њихов *ураваи* и *систем*, на *језик* и *правопис*, и према томе видеће се у колико су такве граматике могле имати својих практичних последица у погледу на *сам народни језик*.

Видели смо раније, каква беше прва граматика овога века, Вукова „*Писменица*“ од 1814, која је до појаве Даничићеве „*Мале Српске Граматике*“ била најбоља граматика нашега језика, ма да не беше написана по некој граматичкој системи нити утврђеним начелима, чему се не треба ни чудити, јер је та „*Писменица*“ рађена *пре постанка и појаве компаративне науке о језику*, (која тога времена беше тек у зачетку своје) јер је *Бош*-ова „*Упоредна Граматика*“ штампана тек 1816. год. а *Грим*-ова 1819.

Поменули смо напред укратко и Даничићеву „*Малу Српску Граматику*“ од 1850, за коју рекосмо да је први покушај, али се њоме већ отпочиње обрађивање граматике према новом *компаративно-историјском начину*. И она не беше написана са свим по утврђеним начелима и новом систему, јер материјал не беше још тачно разређен по усвојеном реду, те ћемо наћи, да се у III делу граматике („о облицима“) говори о *претварању, избицавању и уметању гласова*, што по правилу долази у I део граматике („науку о гласовима“). Али ипак ова граматика представљаше у оно време велики напредак, кад се она упореди са граматицама, по којима се тада предавао наш језик по школама. Јер, Даничићева граматика писана је на основу *чистога народнога језика*, који јој и беше права сврха; у њој беше заступљен нов — *фонетички* — *правопис Вуков*, усвојена је Миклошићева нова *подела глагола на шест врста* и *12 раздела*, а унесени су и *акценти* и њихови знаци за бележење наведених примера. Али по злој срећи ова напредна граматика није смела ни завирити у школе, а камо ли употребљавати се као уџбеник.

И сами противници Вукови и Даничићевци, *старади* су се, да на свој начин поуне празнину, која

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

се осећала у срп. граматички за школску потребу. Овај су посао, као што смо раније казал, ређе вршили својом иницијативом а чешће по позиву каквога друштва или саме просветне управе, која је сама у овом случају одређивала правац, кога ће се писац при изради граматике држати. Разуме се, да је до 1860. год. Вуков правац био вазда искључен, као и ново стање науке о језику, створено Даничићевим радом у нас. Тако, док још пламћаше књижевни „рат за срп. језик и правопис“ „Матица Српска“, која држаше страну Вуковим противницима (1847) расписала награду за израду добре српске граматике, која ће ујединити све књижевнике у језику и правопису и довести их до потребне једнообразности у писању. И ако тада владаше велика забуна међу књижевницима, ипак се око 1847—1848 појавише неколике граматике, од којих као најважније беху:

1. „Српска граматика“ од Илије Захарјевића пр. професора и управитеља гимназије княж. Србије, у Београду 1847.“

2. „Српска граматика. Списао Петарљ Нинковић. Издао друштво српске словесности... У Београду 1848.“

Друго издање ове граматике изашло је у Новом Саду, 1856. као: „Српска граматика за ниже гимнасијалне класе“..... и још неке.

До појаве Даничићевих „Облика срп. језика“, 1863. г. штампане су још и ове знатније граматике:

3. „Српска Граматика за гимназијалну младежљ княжества Србије. Написао В. Вуић професорљ езика Српскогљ и Славенскогљ. Прегледала и одобрила школска комисија, у Београду 1856.

4. „Српска писменица, написао Ј(ован) И(лић) Издао А. С. У Новом Саду 1860.

Да видимо сада укратко какве беху те граматике.

1. О првој књизи, *Граматичи И. Захарјевића*, можемо одмах казати, да се строго држи старогљ правца; писана је старим, збрканим правописом без икаква реда и системе; језик јој је нека смеса између српскогљ, словенскогљ и рускогљ, а пуна је погрешних и неразумљивих дефиниција.

(наставитљ се).

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ

Из Мостара. — *Цртице од Свет. Ђоровића.* — Издање књижаре Д. М. Ђорића. У Београду. — Штампарија код „Просвете“. — Цена 80 пр. дин. — Мала 8°. Стр. 83.

Књига под горњим натписом је збирчица од девет причина Свет. Ђоровића, које је он назвао „цртицама“. Посветио их је својим милим Мостарцима.

Истина, ова је књига мала ну, према сижема, уметничкој обради и карактерима у њој, вредна је веће пажње. Као што сам натпис показује, све су причине у њој из Мостара, из најновијегљ времена.

Читајући овакву једну књигу, човек, тако рећи, одахне мало душом од оних, било оригиналних или преведених приповедака и романа, којима је једино циљ да надраже живце читаоцу и да што више новчане користи донесу писцима и издавачима. А,

такве су појаве, на жалост, у најновије време, и сувише честе.

Ђоровића су причине слике из младалачког живота Херцеговаца и Херцеговиња. У њима је махом карактераљ љубавника и љубавница, особито ових последњих.

Све је ту обично, па ипак је у томе обичном вазда нечега новогљ, што управо и обележава правога уметника приповедача и уметност му, да нам у обичним појавама нађе нових одлика или да их састави у једну, са свим нову слику. Нигде нећемо опасити, да нарочито тражи да произведе ефекат употребом разних, необичних средстава.

Највећа је причина *У добри час*, најмања *У малој куќици*, а најбоље су: *То Бог зна* и *У малој куќици*.

У првој „цртици“: **За папучице**, Кузман, херцеговачко сироче, без оца и мајке, поставши честитим калфом у дућану својегљ газде, Ђорђа Слатковића, изјављује Ани, кћери његовој, жељу, да је за жену узме; ну, кад му ова изјави, да би пошла за занатлију, он кришом изучи папучијски занат, изне-

нади Ану поклоном, својом рукотворином — паучама —, по ново је заприси, те она од оца одмах доби пристанак, да се за Кузмана уда.

Причицом се хтела оправдати идеја, како добра девојка треба да се удаје за момка, вична какву раду — занату — који би од своје зараде могао живети.

Главни је јунак Кузман. Доведен још као мали газда-Ђорђу, упознао се он и спријатељио са Аном. Ну, кад се замомчи, а она задевојчи, либи ли су се једно од другог; те, с тога, и ако је добри Кузман простодушан, ипак је и сувише слободан, у првој љубавној изјави Ани. Осећа се празнина у студији карактера му, неприродни прелаз из крајнег либљења у потпуну отвореност. За љубав њезину, Кузман је изучио папуџијски занат.

Готово колико Кузман, и Ана је пред нама у радњи. Њезин брзи пристанак да се уда за њ, ма да је слободно исказан, тумачи се њеном враголастом, детињском, размаженом природом. Ну, нејасан је, није довољно оправдан захтев јој, да Кузман изучи какав занат, па да се за њ уда. Овакав озбиљан захтев може потицати само од озбиљне девојке. После тога, зар и само оно пишчево помињање, да је Кузман у дућану њезина оца врло умешан, не показује, да је он већ довољно обучен у једној врсти рада, потребној у животу? — Сем тога, она Анина слобода пред оцем јој, када му говори, како је вољна за Кузмана поћи, извињава се, истина, њезином размаженошћу, износиће је као изузетак међу другима јој у опште, али бисмо је радије гледали стидљиву, а њезина оца, Херцеговца, озбиљнијег у васпитању своје кћери, истоветноме са оним београдских госпођица из „виших“ сталежа. — На сваки начин, нити је у Ани изнесен тип девојке Херцеговке, нити у оцу јој онај Херцеговца, као што то ми са пуно разлога можемо и морамо замишљати.

Разуме се, да су призори врло малени, обични, ну доста одабрани, природно изведени, ма да су зар у дијалоге преко мере утонули. Говори јунака носе лепе, месне одлике краја, из којег су.

У извођењу главне идеје није се успело. Мимо мања, у овој је „иртиси“ занимљивости. —

Друга је „иртиси“: **Поремећен план.** Имућни домаћин, Илија Дангубић, оставши удовац, пропнио се од жалости толико да се поболе и у мало не умре. За време његова боловања, поп Јово и учитељ Нико салетели га, један да остави имање цркви, а други школи. Ну, на скоро, Илија оздравља, па изјављује жељу да се жени.

Изгледа како да се у карактерима попа и учитеља хтела исмејати грамзивост. Ну, ни најмање се у томе није успело; већ по што прочитамо

причицу, обузимље нас жалост, па шта више и срамота, на место веселости. Не можемо да се одбранимо од мисли, која нам се једнако натура: да су у попу и учитељу изнесени, не изузетци, већ типови. Колико по читаоца утех, да му је писац, ма по чем навестио, како то нису опште слике! Па, уз то још — ниједнога честитог карактера!

Бајаги поп Јово жели добра цркви, а овамо, врло неприродно, очигледно исказује своју властиту грамзивост за новцем учитељу, а, сем тога, и за једнога попа сувише немогућно омаловажаваће школе. А, учитељ Нико, ма да не показује материјалистичких тежња, нема ни мало поштовања према цркви, не уступа јој ни мало од замишљена завештања! Па, још Илију, бонога, салетили, гложе се пред њим живим око његова добра! Какви умни јадници каква грдила од људи?! А, Илија?! У место да исмеје њихну грамзивост и глупост, постаје ако не грђи од њих, а оно њима раван! Оздравивши и дошавши да јави попу за своју женидбу казује, како узима младу жену, па ако он пре ње умре, остаде „све“ жени; ако ли она пре умре, остаде „све“ њему! — Ни труни родољубља ни српске свести! Срећа што знамо да такви нису Херцеговци!

Још и то: — препоручили бисмо писцу да избегава по све неприкладна размишљавања о својим јунацима, као што је овде оно, како поп „у себи исује учитељу оца и матер и читаву фамилију.“ —

У „иртиси“: **Погријешила**, доста су видно изнесене обичне последице, што постижу невину девојку, која се даје од момка преварити. Ну, није добро одабран карактер девојчин, те да би нас се њезина погрешка више коснула срца. Нема сумње, да би боље одговарало главној идеји, да је девојка, Сока, кћи сироте једне удовице скромнија, но онако враголаста, тврдоглава и каћиперка, да онолико не жуди да „стече пара“, радећи у „догани“, па да се носи „к'о најгаздинскија шћи...“ То осећање према њој слаби још више, кад је видимо, како одбија чисту љубав доброга, мештанина момка, Стојана Благоћа, који је узалуд светује, да не иде у „догану“ да ради, навештавајући да ће је узети. — Ну, ипак, и овако како је, улева она сажаљења, особито у последњем призору, када се, преварена и остављена од свога љубавника, канцелисте из „догане“, Аустријанца Шмида, с којим беше од мајке одбегла, враћа једне зимске ноћи мајци, и бива од ње примљена, више из сажаљења на спрам малог детета, које јој собом доноси.

Исто тако, и сажаљење на спрам Сокине мајке опада, које због васпитања кћери из рана, а које и с тога, што је, противно духу старих Херце-

говкиња, једино из жудње за угоднијим живљењем пустила своје дете да одлази на рад у радионицу, где је могла знати, да има свакојаке момчади, и што се хладна показивала, према Стојановим изјавама, исказанима пред њоме.

Прва љубав је прича, из које избија идеја, како отаџбина треба да је више свега. Рекли бисмо, да је обрада ове приповедачеве замисли незгодна и шта више врло несрећна. Док нам, с једне стране, Бошко Станојчић, Херцеговац, честит и имућан домаћин, излази као узор-Србин, који схваћа да му је дужност световати свога јединца, Васу, да пође одмах пут Црне Горе, као добровољац, против Турака, за време последњег херцеговачког устанка, дотле нас, с друге стране, обузимље срамота, због Васе, који, на такво очино световање одговара, да не може поћи браћи у помоћ, већ — хоће да се жени! И то девојком из места, са којом још никаквога већег познанства није имао, за коју није поуздано ни знао, да ли га љуби или не. И нехотице згрожавамо се пред овим супротностима у карактерима. Језа нас хвата и не оставља при замисли: е да ли је збиља такве супротности између отаца и синова, измеђ старих и савремених Херцеговаца? Истина, Васа се одмах оцу покорава, али кад? — Кад не може да претриш бруку, да му отац већ у годинама, у место њега оде у борбу противу Турака! Он, дакле, одлази „на једвине јаде“, и срећно се враћа са бојишта. На што све ово?! Зар се другаче, прилагодније, није могла насликати моћ „прве љубави“?! Зар је за то потребно бирати неке изузетне примере из живота или смишљати несрећне замисли, које ће, у опште, моћи довести у сумњу родољубље младога покољења Херцеговачкога?!

У добри час је далеко срећније изведена прича.

Никола, неки приповедачев пријатељ прича, како се загледао у кћер Шијор-Томе, Милку, те се најзад с њоме ближе упознао и добио од ње пристанак, да ће за њ поћи. Ну, кад је у оца запроси, овај му је не даде, изговарајући се, да она може стећи бољег младожењу. У скоро, Никола наговара Милку, те му ова добеже, венча се с њоме, па се најпосле и Тома преста срдити, те к њима дође.

Карактер Николин показује поштена и искрена момка и љубавника. Љубавна његова осећања цртају нам га, као стидљива младића.

Исто је тако и карактер Милкин изведен у неколико врло лепих, карактерних црта. Стидљива је, неће одмах да пристане да добегне Николи. Девојачки јој осећаји уметнички су насликани.

Управо, може се рећи, да би ова два карактера могла послужити за углед. Никакве пеге на њима,

ни труни од онога, што нађосмо на сличним карактерима, у претходним причама.

Што се тиче Шијор-Томе, он је довољно кажњен за своју грамзивост и тврдоглавство. Лепо је што је к себи дошао и с децом се измирио, што чини, да му погрешку радо праштамо.

Цела је прича лепа целина, са сразмерним честима, према њихној важности; врло природно изведена и врло срећно одабрана слика из живота Мостараца.

Главна идеја: да по некад и настране родитељске мисли о удадби кћери, треба да остану неиспуњене, за свако је одобравање.

У причама: **То Бог зна**, вешто су насликана два чиста и честита девојачка срца, оба занесена, не знајући једно за друго, љубављу према једноме и истоме младићу, Јови Миленкову. Једна од отих девојака, Јелка, сироче је, без оца, а друга, Љуба, Станишина кћи, који је Јелку као малу прихватио, те је издржавао. Све, док се Љуба случајно једном не исповеди Јелци да Јову Љуби, оне су живеде у највећој љубави. Ова изјава чини за неколико тренутака прекид. Саревњива Јелка помишља да Љубу убије; ну, одмах одустаје од ове помисли и на скоро умире, а Љуба полази за Јову.

Призори су кратки, врло природни и лепо насликани, особито онај разговора Љубина и Јелкина о Јови.

Сирота Јелка је за сажаљење! И нехотице нас подсећа: како је сиротињи, у опште, срећа мање наклоњена, но имућноме, како је много најплеменитије срце осуђено да у несрећним околностима угине. — „*То Бог зна!*“ — обични је израз за срећне, када их ко запита о пропасти којег њихног несрећног познаника и пријатеља. —

У причама: **Срећна вече** казује се, како је имућни трговац, Петар, желео што више стећи, те с тога, по савету некога неваљалога свога познаника, предузео трговати говедима, на томе махом губио, а највише нијанством почео упропашћавати и себе и своју породицу, па, једном, у таквом стању, неправедно ударио својега сина по глави тако, да је овај обнесвеснуо и пао у постељу. Последњи овај догађај чини крај даљем Петровом пропадању. Он постаје онакав, као и пре.

Лепа ова прича врло дивно слика: како на срце, у којем осећања још нису замрла, један потрес има силна утицаја; а, у исто време и то: да је, у опште, родитељско осећање узвишено нада сваким др. материјалистичким осећањима и страстима, што један честити дом неминовно упропашћују. Вече, у ком се такав један обрт у карактеру једнога човека учини, допета и јесте: „*Срећна вече*“. —

Њезина ријеч представља нам, колико реч оне, која је мила, може на човека утицати. У мало сличица истављен је карактер млада, ванредно снажна момка, Милоша, у служби једнога мостарскога газде, који има кћер Љубу. Ова љуби момка мештанина, Васу, и не знајући да је Милош љуби, па, најпосле, за Васу и полази.

Милошев карактер био би допадљивији, а тако исто и ефекат приче већи, да нам приповедач није у напред поменуо, да је Милош, и ако веран, поштен и вредан, ипак „мало *ћакнут*.“ Љуба је едина у стању, да га у највећем гневу умири и обратно. Она има над њим неограничену моћ и тада, када неки Ђилас на Васу нападе, Милош га на Љубину реч одбрани.

И доиста, и многи људи, који нису „ћакнути“, не могу никада бити само своји.

Више би нам годило, да се та Милошева покорност према Љуби показала у каквој другачој, одабраној слици, а не у тако сурој, као што је туча на свадби.

Иначе је цео ток приче допадљив и природан.

Последња причаца: **У малој кућици**, врло је кратка, ну јако дирљива сличица: како се Божјом љубављу треба тешити и у сиротињи. Врло природно и вешто изнесено је казивање сичића сиротних раденика мајци, како му је друг, богаташки син, Ђорђо болестан; ну, како би и он волео имати онако лепих ствари, као и Ђорђо. По што малиш заспа, долази му отац, те јавља мајци, (својој жени), да је Ђорђо умро. —

Готови смо са прегледом ових пишчевих „*иртица*“.

Као што видесмо, приповедачу није вазда испало за руком успешно извести студију карактера и поставити их у околности, какве би им најбоље одговарале. Тако је са прве четири причеце, међу којима су најлошије: *Цоремећен план* и *Прва љубав*.

У оних других пет тога нема. Све је добро изведено. Сижен, уметничка обрада, карактери стил ових „*иртица*“ за препоруку су.

Ну, како у овима, тако и у онима лошијим, вазда је очигледна, приповедачева подобност за саставе ове врсте; свугде, и из описа и из дијалога, веје дух краја, из којег су узети, те показује, да писац добро познаје друштво, чију душевну унутрашњост пред нас мање или више износи.

Само би требало да се добро чува недаћа: да му се у причама не налазе само зли карактери, јер таква није природна слика ниједнога друштва, нити опет да даје мислити: да су извесни карактери општи, о којима, јамачно, и он сам противно мисли.

Сем тога, требало би унети више својега васпитнога разматрања унутрашњости карактера, психологијске студије. Јер, грешка је држати, да се душа може видети само из говора јунака у приповеткама. И писац ваља да се, као оно анатом, удуби у размисљања, у студију о њима, а то и чини праву суштину уметничких творевина ове врсте.

Најзад, у причама, којих казивање приповедач не ставља у уста другоме, већ их сам казује, требало би избегавати туђинске речи, као: „*пешцер*“, „*баица*“, „*чаршија*“, „*сигурно*“, и др. сличне, и мало боље припазити на употребу заменице: „*мој*“ те је не стављати, камо треба: „*свој*“, и т. д.

Исто тако, ваљало је код прича неких ставити у напомену, где је која већ једном штампана.

Ако избегава горе поменуте мане, држимо, да ће приповедач, дужим вежбањем и непрестаном студијом, заузети видно место, међу српским, а нарочито међу приповедачима из херцеговачких крајева.

Издање је врло укусно. И облик књиге је леп, и штампана чиста, и хартија фина, а и цена умерена.

Вредно је поменути коју о издавачу Ђорићу.

Требало је на овој књизи ставити годину, кад је света угледала, ма да ми сад, разуме се, врло добро знамо, да је то било пре неколико дана. Угледати се у овоме на туђинске издаваче значи показивати и сувише материјалистичку тежњу, да се у извесним згодама као „најновије“ протуре и оно, што то није. У очима паметних људи, спис један, ма које врсте, добива или губи само својом садржином. Те, према томе, може бити вазда нов и занимљив или застарео и заборављен, чим угледа света.

Ко зна, најпосле, да се неће кад год свидети Ђорићу, као издавачу, да самовољно мења и сапати и патисе овој збирци, као што је већ вештину своју у томе показао у неколико пута, једино да што више заради?! —

19. фебруара, 1896. год.

у Београду.

Милош Н. Пејиновић
професор

БИБЛИОГРАФСКИ СПИСАК

УРЕДНИШТВУ ПОСЛАНИХ КЊИГА

Српске Народне Пјесме. Скупно их и на свијет издао *Вук Стеф. Караџић*. Књига четврта, у којој су пјесме јуначке новијих времена о војевању за слободу. (Држ. издање). Биоград. Штампарија Краљев. Србије. 1896. — Вел. 8°; стр. XLVI и 512. Цена 2 динара.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Годишњица Николе Чушића. Издаје његова задужбина. Књига XV (XXXVII издање Чушићеве задужбине). Београд. Штампано у Држ. Штампарији. 1895. — 8°; стр. XXIII и 242. Цена?

Грчка Граматика. Написао *Д-р Јован Туро-ман*. Друго издање. Београд. Срп. Краљ. Држав. Штампарија. 1896. — Вел. 8°; стр. XI, 286 и XXXIII таблица за понављање). Цена 6 динара.

Абелова теорема и њен значај у Математици. Приступно предавање *Д-ра Борфа М. Петковића*, хон. проф. В. Школе у дворници В. Школе 7. маја 1894. год. (Прештампано из „Просветног Гласника“). Београд. Штамп. у Држ. Штампарији Краљев. Србије. 1896. — 8°; стр. 23. Цена?

Извештај о раду Српског Пољопр. Друштва у 1895. години. Београд. Штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије. 1896. — 8°; стр. 164. Цена?

О Хришћанском моралу. Говорио *Архим. Фирмилијан*. (X јавно предавање у Богословији, у корист фонда сиром. богослова). Београд. Штамп. Петра К. Танасковића. 1896. — Вел. 8°; стр. 17. Цена 0.20 дин.

Природно, практично, јефтино и просто Уређење Народних Школа и подизање просветне задруге. Написао *Милош Р. Милошевић*, учитељ, сврш. философ. Београд. Штамп. „Смиљево“ Пере Тодоровића. 1896. — 8°; стр. 59. Цена?

Приповијетке из Новог Завјета. За школску младеж саставно *Јован Петровић*, катихета и професор у Загребу. Загреб. Тисак Дионичке Тискарне 1895. — Мања 8°; стр. 96. Цена?

Занатлијско књиговодство. За наше занатлије и занатске школе написао *Јосиф Предић*, наставник књиговодства. Београд. Издање књиж. Вел. Валожића. 1896. — 8°; стр. 58. Цена 0.60 дин.

Грлица. Календар црногорски са шематизмом. За преступну годину 1896. Издаје Држ. Штампарија. Год. XIV. Цетиње, 1895. — Вел. 8°; стр. 71. Цена 30 повч.

Јуначки Споменик. Пјесме о најновијим турско-црногорским бојевима. Спјеване од вел. војводе *Мирка Петровића*. Треће издање. Цетиње, Књажев. Штампарија, 1895. — 8°; стр. 170 и један лист. Цена 50 повчића.

Altbosnische und verwandte Denkmäler. Од *Вида Вулетића-Вукасовића*, ц. кр. проф. у Корчули. Беч, 1895. књижарница Геролда и др. Са 9 слика у тексту. (Засебни отисак из дела „Wissensch. Mith. aus Bosnien und der Herzegovina“, II Band, 1894.) — Вел. 8°; стр. 29. Цена?

Човечје тело, грађа његова и органи. С објашњењем од *Д-ра Шмита*. Превео с нем. *Љуб. Миљковић*. Издање књижарнице Вел. Валожића. Београд. 1896. — 4°, стр. 27 и 2 листа, са 5 слика у боји. Цена 2.50 дин. (Ово дело треба да послужи као *атлас* при описивању грађе човечјега тела и радње његових органа, а удешен је према уџбенику „Познавање човека и неговање човечјег тела“ од *Љ. Миљковића*.)

Статистика српских школа у турскоме царству, за 1892/3 и 1893/4 шк. годину. Прибрао и приредио *М. В. Веселиновић*. Београд, Држ. Штампарија Краљев. Србије, 1896. — 8°; стр. 72. Цена?

Војнички Буквар. Саставно *Коста Јокић*, пешад. официр. Београд. Држав. Штамп. Краљев. Србије, 1896. — Мала 8°; стр. 104. Цена: 50 п. д.

WWW.UNILIB.RS

Прилог „Проевном Гласнику“.

СРПСКЕ НАРОДНЕ МЕЛОДИЈЕ

СКУПИО И ХАРМОНИЗИРАО ЗА МЕШОВИТИ ХОР

ВЛАД. Р. ЂОРЂЕВИЋ

УЧИТЕЉ.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРЕДГОВОР.

И онај никаквим утицајем непомућени звук, што се из грла српскога народа извија, да испољи његове осећаје: његову радост и тугу, задовољство и сету, весеље и жалост; и тај је звук творевина духа српскога народа; она творевина, којом исказује своје душевно расположење.

Колико и колико крајева наше уже и шире отаџбине има, у којима је тај звук чист, народни, онакав, каквога га је народ створио, без икаквих примеса, било туђинских, било вештачких.

Свима осталим творевинама духа народног поклоњена је пажња, само оној творевини духа народа српског, којом он задева песму своју, којом он помоћу гласа, бирајући из царства звукова оне, који су са његовим духом у хармонији, исказује осећаје своје; тима творевинама српскога народа није обраћана још скоро никаква пажња.

Док бејаш учитељ у селу Кулини, испод Јастрепца, имаћаш прилике, да се наслушам лепих српских мелодија, које се извијаху из прса народних од рана јутра, па често, до пола ноћи.

Или с тога, што су те мелодије заиста лепе, или с тога, што им се моје уво брзо прилагоди, оне ми врло омиљеше, и зажелех, да их као успомену сачувам, и да им чар другима прикажем, те их почех бележити. Али не забележих све. — У осталом, сваки онај, који се бавио скупљањем народних умотворина зна, да се потпуна исцрпност, за кратко време, и не може постићи; а при скупљању народних мелодија, мора се пазити на много више ствари.

И од онога што забележих, износим овде један део, који сам и хармонизирао за мешовити хор.

Овде не бележим прилике у којима народ ове своје песме пева, јер би ту морало бити и описивања народних обичаја, а то ми у овој прилици није намера.

Нарочито нећу да напомињем ништа о значају скупљања народних мелодија, јер мислим, да тога значаја нико неће ни спорити. — Народне су мелодије творевине духа народног, и карактерно обележје онога звука, који један народ извија, и који његовом певању даје нечега субјективнога. Скупљање народних мелодија, то је један део скупљања народних умотворина, и то онај део, на чијој основици треба да почива, и из које треба да извире песма, којој гласа даје српски музичар, ако хоће да и његова уметничка творевина носи српско обележје.

Беч.

Влад. Р. Ђорђевић.

БЕРИТЕ СЕ

Andante gracioso *accel* *rit*

F Бе - ри - ше се! *mf* Бе-ри-ше се мо-ме на *f* се-дељ-ку!

Берите се, моме, на седељку,
 Да кунемо свињареву мајку,
 Што родила свињари ђавола.

Припев.

Andante

p У гра - ди - ни а - лен гор - тин Мил-ке! *f* По - љу -

би та не жа - ли та Ми-ла-не!

У градини ален горгин Милке.
 Пољуби га, не жали га, Милане!*

*Место: „Милке, Милане.“ могу доћи имени сваког пара, коме се припева.

СТОЈАНЕ МОРЕ.

Andante

mf. Сто-ја-не мо-ре Сто-ја-не, по-слу-шај мај-ку што збо-ри.

Стојане, море Стојане,
 Послушај мајку, што збори.
 Разори: путе, насипи.
 Посеј: пшеницу белију,
 Па вики, синко, молбари.
 Дошће ти Стана код тебе,
 Станино друство све дође.
 Она ју нема те нема.
 Стојане, сине, Стојане.
 Послушај мајку, што збори.
 Награди чешму студени
 Са седамдесет дунђера
 Са деведесет пивуна,
 Стојане, сине, Стојане,
 Дошће ти Стана код тебе.
 Станино друство све дође.
 Стана ју нема те нема.
 Стојане, сине, Стојане,

Послушај мајку, што збори,
 Награди цркву шарену,
 Дошће ти стана код тебе.
 Станино друство све дође,
 Стана ју нема те нема.
 Стојане, сине, Стојане,
 Послушај мајку, што збори,
 Посади јелу зелену,
 Па леги синко те умри,
 Па тури очи на поглед,
 Па тури уста на посмех,
 Па тури руке на доват.
 Љиљано, ћеро, Љиљано,*
 Усучи свећу иританку,
 Набери цвеће ирпојку.
 Осечи платно иританко,
 Отид, Стојану ни жиљбу.

*Љиљано је дошло место Стано због броја слогова.

ЛЕЛЕ НЕДО

Moderato

mf. Ле-ле Не-го ле -- шо про-ђе ле - ле Не-го ле-шо про-ђе

Леле Недо, лето прође,
 Ми се, Недо, не видесмо.
 Освеж синоћ на кладенца:

Нешто мало постојасме,
 Коњи ноге заболеше,
 Неде дремке одолеше.

ВИШЕ СЕЛА

Andante

mf. Ви - ше се - се - ла ви - ше се *f* ви - ше се - ла шва - лер

мој зе - ле - на ли - ва - га ој

Више сели зелена ливада.
 На ливади шарена постеља.
 На постељи илаво момче спава.
 Отуд иду три младе девојке,

Једна вели: ајд да га будимо,
 Друга вели: ајд да га љубимо,
 Трећа вели: нека га, нек спава.

КРЦА КРЦА

Allegro con fuoco

mf. Кр - ца кр - ца но - ва кол - ца ој ле Ма - кој - ле дит - ла ди - вит - ла

Крца, крца, нова колца,
 Ој ле, Манојле, дитла дивитла.¹
 А кој ми се у њи вози?
 Љубица се у њи вози.

А кој ју је рабација?
 Милан² ју је рабација,
 На волови навикунје,
 Љубице³ ми ни намигује.

Припев уз сваки стих—² и ³. Име оногаиара коме се припева.

ГОРОМ ШЕТА

Moderato

mf. Го-ром ше-та мла-ди Ра-ди-во-је то-ром ше

та мла-ди Ра-ди-во-је.

Гором шета млади Радивоје,
 Гором шета, гора му говори:
 Јел си жењет, млади Радивоје?
 Нисам жењет, мислим да се женим,
 Да ја узмем девет брата сеју,
 Да ме вичу девет шура, зете.
 Девет шура и десет шурњаја
 И десета мајка девојачка.
 То дочуше Миличина браћа,
 Саградише кулу од кремена,
 Од кремена и од салтијана,
 Затворише Милицу сестрицу,
 Седни, селе, за девет година,
 Те наспремај свилене дарове,

Да дирујеш кићене сватове.
 Милица се Богу замолила:
 Дај ми, Боже, Петрове ветрове!
 Дај ми, Боже, Илине громове!
 Да разбијем кулу од кремена,
 Од кремена и од салтијана,
 Да ја видим млада Радивоја.
 То се Богу врло сажалило,
 Бог јој даде Петрове ветрове,
 Бог јој даде Илине громове,
 Те разбила кулу од кремена,
 Од кремена и од салтијана,
 Те видеља млада Радивоја.

У
Н
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ДЕВОЈКА ЈЕ

Andante

р Де-вој - ка је тф зе-лен бор са-ди-ла р де-вој - ка
је тф зе-лен бор са-ди-ла.

Девојка је зелен бор садила,
Бор садила Богу се молила,
Дај ми, Боже, мој бор да порасте,
Да распушти гране до Мораве,
А лозицу царем до Дунава,

Да ја видим, што мој драги риди,
Да л се носи ко што се носио?
Да ли носи киту до рамени?
Да ли носи чизме до колена?

СУНЦЕ ЗАЂЕ

Andantino *rit*

тф Сун-це за - ђе а ме-сец и - за-ђе сун-це за - ђе а ме-сец и - за-ђе

Сунце зађе, а месец изађе,
Девојка се са војном погађа:
Пошто кревет лежото девојко?

У средани три динара вреди,
Један динар од краја до дувар.

ОЈ ОСТАМ ЗБОГОМ

Allegro maestoso

f Ој о-стан збо-гом о-стан збо-гом *mf* го-ро

Ро-ма-ни-јо ни-јо
I та II да

Ој, остан збогом, остан збогом,
Горо Романијо, горо Романијо!
По тебе сам три лет летувао:
Прво лето за доброга коња,
Друго лето за добру девојку,
Треће лето за светло оружје.

Ој, ја не жалим, што ћу млад умрети!
Но ја жалим богу крилатога,
Што прелете гору Романију,
И однесе девојку под крило,
А под друго девојачко руво.

ИМАМ МУЖА КАО ПУЖА.

Allegro

р И-мам му-жа ка-о пу-жа бре *f* и-мам му-жа ка-о пу-жа бре ле-ле

Имам мужа као пужа.
Па га прати, на орање;
Сви орачи дом дођоше,
Мој га мали јоште нема.

Па ја пођо, да га тражим,
Где је коза ногом стали,
Мој се мали завалио!

Ова је песма дуга и шалива, али је нисам могао целу ушамтити.

ОМИЛЕ МИ

Allegretto

mf. Ој о-ми-ле ми Ја-го-го о-ми-ле ми Ја-го-ди-це о-ми-

ле ми у се-лу де-вој-че

Омиле ми у селу девојче,
 Плаво беше мени мило беше,
 Али ми га други преотеше.
 Ја не жалим, што га преотеше,
 Но ја жалим, што ме окумише,
 Мене кума, брато старог свата,
 А братанче, младо барјактарче,

Братаница, млада деверница,
 Венчиј, куме, љуто не проклињи!
 Ја не кунем, само срце куне:
 За недељу кумица ми била!
 А за другу млада удовица!
 А за трећу маја суђеница!

Варијанта горње песме

Allegretto

mf. О-ми-ле ми бре ле-ле о-ми-ле ми шу-го-ле

о - ми - ле - ми у се - лу де - вој - ка.

(Варијанта од песме: „Омиле ми“ пева се по варошима. Ну у последње време пева се иста песма по варошима и на трећи начин, и та најновија мелодија ове песме је најслабија по левој.)

БЕОГРАДЕ, БЕОГРАДЕ,

Allegro

mf. Бе-о-гра-де Бе-о-гра-де за-луд тво-ја хва-ла кад је те-би

Кра-гу-је-вац гла - ва

Београде, Београде,
Залуд твоја хвала!
Кад је теби, кад је теби,
Крагујевац глави.
Крагујевцу, Крагујевцу,

Трава до колена!
Ни ју пасу, ни ју пасу,
Кони ни волови,
Но ју газе, но ју газе,
Краљеви војници.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Питује их, питује их,
Краље Александре:
Чује те ли, чујете ли,
Љута, силна, војско!
Јесте л' гладни, јесте л' гладни,
Или сте пак жедни?
Нисмо гладни, нисмо гладни,
Нити смо пак жедни.

Но смо жални, но смо жални,
Што смо нежењени,
Танка пушка, танка пушка,
И отац и мајка;
Два пиштоља, два пиштоља,
Два брата рођена,
Оштра сабља, оштра сабља,
Љуба вереница.

КОМ С У ЗДРАВЉЕ

Allegretto

Musical score for the song 'КОМ С У ЗДРАВЉЕ'. It features a treble and bass clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The melody is marked with a forte 'f' dynamic. The lyrics are written below the notes.

f Ком'с'у здрав-ље лад-но ви-но пи-је ком'с'у здрав-ље лад-но ви-но пи-је

Ком с у здравље ладно вино пије,
Све му здраво и весело било.

ДВА СУ БРАТА

Andantino

Musical score for the song 'ДВА СУ БРАТА'. It features a treble and bass clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a 4/4 time signature. The melody is marked with a mezzo-forte 'mf' dynamic. The lyrics are written below the notes.

mf Еј два су бра-та вр-ло жи-во-ва-ла вр-ло жи-во-ва-ла

Два су брата врло живовали
У милости сејшчу чували,

Од милости ножи куповали.
Не сеиде се кучке Павловице.

Па источи девет бачве вина,
И десету бачву са ракијом,
Па убоде до три врана коња,
И убоде чедо у колевки,
Па говори кучка Павловица:
„Диг се Павле, сам те не ватио,
Што се тебе зулум починио,
Источене девет бачве вина,
И десета бачва са ракијом,
Убодена до три врана коња,
Убодено дете у колевки.
Зађи, Павле, редом по пожеви,
Чиј су ножи у крви тонули,
Он је теби зулум починио.“
Сејини су у крви тонули.
„Зашто, сале, зулум да начиниш?“
„Нисам брале живе ми ви два били,
Ако сам ти ја то учинила,
Изведи ме сутра на раскришке,
Па доведи четири ћелака,
Расечи ме на четири стране,
Па ме мећи на четири гране,
Куда падну моје беле ноге,
Створи ће се два златна дирека,
Куда падну моје беле руке,
Створи ће се две јеле зелене,
Куда падну моје црне очи,
Створи ће се два бистра кладенца,
Куда падне моје клето срце,
Створи ће се црквица Милица,
Куда падне моја руса коса,

Створи ће се зелена ливада,
Куда падну моје бистре сузе,
Ту ће бити свакојато цвеће!“
Како рекла тако је и било.
Поболе се кучка Павловица,
Лежали је за девет година,
Кроз кости јој трава проницала,
Кроз уши јој муве пролетале.
„Ајде Павле, ајде господару,
Води мене у завину цркву,
Да би мене што гођ боље било.
Поведе ју Павле господару,
Сама се је црква затворила.
„Ајде Павле, ајде господару,
Води мене код завин диреке,
Да би мене што гођ боље било.“
Поведе ју Павле господаре,
Диреки се оба преломише.
„Ајде Павле, ајде господару,
Води мене код завине јеле,
Да би мене што гођ боље било.“
Поведе ју Павле господаре,
Обе су се јеле загубиле.
„Ајде Павле, ајде господару,
Води мене код завине воде,
Да би мене што гођ боље било.“
Поведе ју Павле господаре,
Кладенца су оба пресушила.
„Ајде Павле, ајде господару,
Води мене код зелен ливаде,
Да би мене што гођ боље било.“

Поведе ју Павле господаре,
Ливада се одмах загубила.
„Ајде Павле ајде господару,
Води мене код шарено цвеће,
Да би мене што гоф боље било.“
Поведе ју Павле господаре,
А цвеће је одмах увенуло.
Тад ју врати Павле господаре,

Одведе ју своје белом двору,
Па ју маже лојем и катраном,
Па ју пали од перчин до цете:
„Светли, кучко, а ја да вечерам,
Када си ми сеју уморила.“
„Немој, Павле, немој господару,
Ако мене, Павле, ти не жалиш,
А ти жали твоје мушко чедо!“*

* Које „мушко чедо“ разуме овде то не знам, јер је своје чедо сама заклала?

ПОМОЗ БОГ У ДВОРОВИ!

Andantino

mf. По - моз' Бог у дво - ро - ви по - моз' Бог у дво - ро - ви

Помоз Бог у дворови!
Бог помого Лазаре!

Играј, играј, Лазаре!
Буви руку Лазаре!

Или:

Помоз' Бог у дворови!
У дворови столови.
Ту кметови сеђаху,
Жут дукате бројаху,
Рујно вино пијаху,
Играј, играј, Лазаре!
По Петрове ливаде,

Петар дома не беше,
Петровица сеђаше,
Шије Петру кошуљу,
Са сребрну иглицу,
Са свилени кончићи,
Остан збогом дворови!
У дворови столови итд.

ЈА ПОСАДИХ

Allegretto

mf Ја по-са-дих ви-шу је-лу ја по-са-дих ви-шу је-лу.

Ја посадих виту јелу,
 Па не одо за годину,
 Па не одо и за другу,
 Кад би трећи, Калерото.¹
 Јела ми се разграњали,
 Из вр јеле бисер капе,
 Из сред јеле челе лете,
 Из корена Дунав бије,
 И у Дунав намер камен,
 Ту девојке платно беле,
 Аливера и Тодора.

¹ Шта ова реч значи, нико ми не мога објаснити.
 Овако се пева у истом месту варијанти ове песме:

Што Морави мутно тече?
 Дал војници брод бродују?
 Дал везири коњи поју?
 Дал девојке платно беле?
 Ни војници брод бродују,
 Ни везири коњи поју,
 Ни девојке платно беле:
 Кушале се две девојке:
 Аливера и Тодора,
 Тодора се удавила,
 Аливера испливала,

Тодора се удавила,
 Аливеро, верна друго.
 Ти не кажи моје мајке,
 Тодора се удавила,
 Но ти кажи, удала се,
 Ситан песак сви сватови,
 Два камена, два девера,
 Две тополе, две јетрве,
 Две врбице, заовице,
 Намер камен, мило момче.

Мртва Тога проговара:
 Аливеро, верна друго,
 Ти не кажи моје мајке:
 Тодора се удавила,
 Но ти кажи, удала се,
 Два камена, два девера,
 Две тополе, две јетрве,
 Две врбице, две заовице,
 Ситан песак, сви сватови,
 Студен камен, мило драго.

СЕДАЈТЕ СЕДАЈТЕ

Moderato

mf се-гај-ше се-гај-ше по ре-ду мом-ци се-гај-ше

се-гај-ше по ре-ду мом-ци.

Седајте, седајте,
По реду момци.
Давајте, давајте.
По ведро вино,
Куј ведро, куј ведро.

^{1 2}, Имена оних којима се причева.

Куј половину.
Милан' даде, Милан даде,
Два ведра вино,
Вино да пије, вино да пије.
Смиљу² да љуби.

СВУ МОЋ МЕЈКА

Andante

mf Сву ноћ Неј-ка пре-се - - де-ла шам-на ноћ

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Adagio

f ноћ
p там-на-ноћ

Сву ноћ Нејка преседела,
Тамна ноћ, ноћ, тамна ноћ,¹
Кола дрва изгорела,
Док навезла ситан везак,
Прикраде се, лудо младо,
Те украде Нејке везак.
Викну Нејка гласовито:

¹ „Тамна ноћ, ноћ, тамна ноћ“ понавља се.

Чујете ли девет брата,
Док дочеше Нејку браћа,
Поставише гором стражу,
Гором стражу, долом врежу,
Увагише лудо, младо,
Отеше му Нејкин везак.

А КОЈ МИ ГА

Moderato

mf Ко-ја ми гу ов-де не-ма ка-ран-фи-ле мој
гран-да-фи-ле мој

Која ми гу овде нема?
Каранфиле мој, грандафиле мој!
Стојна ми гу овде нема.

(Текст ми је даље непознат).

ПОШЕТАЛО

Moderato

mf. По - ше - та - ло мла - да - пра - ти - кан - ге ла - до ла - до По - ше - та - ло

мла - до - пра - ти - кан - ге ла - до

Пошетило младо пратиканче
Ладо, ладо!
(Текст ми је даље непознат).

С ОНЕ СТРАНЕ

Andante

mf. Со - не стра - не Ве - ли - ке Мо - ра - ве Ве - ли - ке Мо - ра - ве Ој со - не стра - не.

С оне стране Велике Мораве,
Туј ми Петар шатор разашео,
Под шатором врани коњи кове,
Ков додаје Јана бледолика.
Уимта ју Петар налбантине:
„Што си Јано модра бледолика?“

(Текст ми је даље непознат).

ЈА ПОСАДИХ ВИНОГРАД

Allegretto

p Ја по-са-дох ви-но-град ви-но-град *mf* Ја по са-дох ви-но-град

ја по-са-дох Ср-би-јан-ке ви-но-град хој, хој *p* ви-но-град хој, хој *rit* ви-но-град

Ја посадох виноград,
Па не одох два дана,
И тај трећи до подне,
Кад ја одох трећи дан,
Виноград ми листао,
И лозицу иступио,

Под лозицом столица,
На столици чашица,
У чашици божур цвет,
Божур ружи говори:
Још да ми је мирис твој!
(Текст ми је даље непознат).

ТРУЈ, ТРУЈ, ТРУЛА ГРАЂА

Moderato

mf. Труј-труј *тру-ла гра-ђа* *по-шо-и се* *ла - ђа* *труј труј*

тру-ла гра-ђа *по-шо-и се* *ла - ђа.*

Труј, Труј, трула грађа,
 Потош се лађа,
 И у лађи двеста девојака,
 Све девојке крају прибегоше,
 Само оста Ана са кормана,
 И она је млада говорила:
 Кој би мене младу избавио,
 Дала би му лице не љубљено,
 Ни љубљено нити загрљено.
 (Текст ми је даље непознат).

Беч.

Влад. Р. ЋОРЂЕВИЋ.